323

EESTI JA LIIVI LAENUD LÄTI SÕNAVARAS

Kaitstud 29. XI 47

Karl A h e n.

Tartu Riikliku Ülikooli slaavi ja
balti filoloogia kateedri van.õpetaja.

EESTI JA LIIVI LAENUD LÄTI SÕNAVARAS
/kultuurilooline uurimus/

D i s s e r t a t s i o o n

esitatud Tartu Riiklikule Ülikoolile filoloogiliste teaduste kandidaadi teaduslikku kraadi taotlemiseks, teostatud soome-ugri keelte kateedri juures.

T e a d u s l i k j u h e n d a j a

Läti NSV Teaduste Akadeemia tegevliige filoloogiliste teaduste doktor, professor Jaan E n d z e l ī n,
Läti Riikliku Ülikooli balti filoloogia kateedri juhataja.

Tartus, 1947.

Eessõna.

Käesolev töö on alustatud 1940.a., millal töötasin Läti Riiklikus Ülikoolis Riias. Kogusin selle jaoks materjali rööbiti eesti-läti sõnastiku koostamisega, missugune ülesanne oli pandud minule ajaloo-keeleteaduskonna poolt. Pärast mõneaastast vaheaega fašistlikul okupatsiooniajal jätkasin tööd juba Tartu Riikliku Ülikooli juures 1944. ja 1945.a., millal viisin selle ka üldjoontes lõpule. Täiendatuna ja lõplikult viimistletuna valmis käesolev uurimus 1947. a. kevadel. Nii sain kasutada selles töös ka J. Endzelīni ja E. Hauzenberga teist täiendusköidet K. Mülenbachi sõnaraamatu juurde, mis ilmus alles 1946.aastal.

Leksikaalse materjali saamiseks olen töötanud läbi sõnasõnalt K. Mülenbachi suure läti keele sõnaraamatu "Latviešu valodas vārdnīca" ja J. Endzelīni ja E. Hauzenberga juba mainitud kaks täiendusköidet selle sõnaraamatu juurde. Eestikeelsed vasted on võetud peamiselt F.J. Wiedemanni Eesti-saksa sõnaraamatust, liivikeelsed aga L. Kettuneni liivi keele sõnaraamatust "Livisches Wörterbuch".

"Sõnaloetelus" on iga sõna-artikli lõpus mainitud need teosed, kus juba varem on konstateeritud käsitletavat sõnaühendit.

Käesolevas töös on analüüsitud eesti ja liivi laene läti sõnavaras kultuur-ajaloolisest seisukohast, kuna häälikuloolist külge puudutatakse vaid riivamisi.

Vastavate märkide puudumisel on läti palataliseeritud konsonante märgitud all paremal esineva komaga, läti laia e-d selle tähe all esineva komaga.

Töö lõplikuks läbiviimiseks on aidanud palju kaasa Tartu Riikliku Ülikooli Ajaloo-Keeleteaduskonda. Erilise tänuga olgu nimetatud Ajaloo-Keeleteaduskonna dekaan dots R. Kleis ja ülikooli õppeala prorektor dots H. Haberman, kelle lahkel vastutulekul on mul olnud võimalik saada korduvaid, tõsi küll lühiajalisi teaduslikke komandeeringuid Riiga, et konsulteerida oma teadusliku juhendajaga ja hankida töö jaoks vajalikku lisamaterjali läti raamatukogukogudes ja arhiivides. Siira tänutundega mainin oma teaduslikku juhendajat, sügava entusiasmiga balti keelte uurimisele pühendunud suurt läti keeleteadlast prof. J. Endzelīni nende asjalik-

kude ning sõbralikkude juhendite ja näpunäidete eest, mida oma töö läbiviimisel olen temalt saanud. Samuti suur tänu Läti Riikliku Ülikooli dotsendile, filoloogiliste teaduste doktorile Anna B ē r z k a l n e'le ja Leningradi Lenini Ordeni Riikliku Ülikooli balti keelte õppejõule prof. L a r i n i l e, kellega konsulteerides olen saanud mõningaid tõõle kasuks osutunud näpunäiteid. Lõppeks olgu tänatud Tartu Riikliku Ülikooli kolleegid, kes mulle minu töös on abi osutanud, esmajoones soome-ugri keelte kateedri juhataja prof. P. A r i s t e, kellelt isiklikult olen saanud täiendavaid andmeid oma töö jaoks ja kes on igati mind ergutanud minu töös, ja ENSV Teaduste Akadeemia ~~Eesti~~ Keele Uurimise[sektori] ~~Osakonna~~ juhataja dots. A. K a s k, kelle lahkel vastutulekul oli võimalik läbi viia tehniliselt raske lingvistilise väitekirja paljundamist ülikoolile esitamiseks.

Tartus, september 1947. K. Ahven

Sissejuhatus.

Nagu teada, on soome sugu ja balti rahvad elanud kunagi minevikus vahetus naabruses. See tihe kokkupuutumine nimetatud rahvaste vahel on põhjustanud vastastikuseid kultuurimõjustusi, millega on kaasunud laensõnade omandamine. Ühelt poolt on tekkinud rohkesti balti laene läänemeresoome keeltes, teiselt poolt taas läänemeresoome laene balti keelis. Juba nende laensõnade varal üksi võime teha kindlaid järeldusi nii balti ja läänemeresoome rahvaste vanade kokkupuudete olemasolu kui ka vastastikuste kultuurimõjustuste kohta. Et keeles /resp.laensõnades/ peegelduvad ühiskondlikud ja kultuurilised sidemed rahvaste vahel, seda konstateeritakse muuseas ka O.R. Šorr'i ja N.S. Tšemodanovi teoses "Введение в языковедение" /1945/ lk. 85, kus öeldakse: " В составе словаря любого языка заимствованные слова составляют обычно весьма значительную часть, отражая в своих наслоениях культурно-социальные связи между народами".

Kuid lätlaste, liivlaste ja eestlaste vastastikune mõjustamine on kestnud kuni viimase ajani.

Mis puutub liivlastesse, siis on nad nüüd peagu täiesti sulanud läti rahvasse.

1881.a. elas Kuramaa looderannikul tolleaegsete ametlikkude andmete järgi veel 2376 liivlast. 1920.a. andmeil oli neid ainult 831. Liivimaal aga suri viimane liivlane 19.sajandi teisel poolel. /Posti Grundzüge XIV; Adamovičs FBR III 1923, 95./

Ometi ei ole see liivi rahva assimileerumine lätlastega toimunud jäägitult, vaid liivlased, kuigi rahvuslikus eksis-

tentsivõitluses allajääjaina, on toonud kaasa omapoolse panuse läti rahva kultuuriellu ja läti keele arengusse. Teiselt poolt, tingituna lätlaste pikema-aegsest vahetust naabrusest eestlastega on sugenenud läti keelde ka rohkesti eesti laene. Liivi ja eesti keele mõju läti keelesse ei piirdu ainult sõnavaraga, vaid see haarab ka foneetikat, morfoloogiat, süntaksit ja fraseoloogiat. Eriti suurt liivi keele mõju võime konstateerida läti keele liivipäraseis /nn. taammiekide/ murrakuis. Käsitledes liivi ja eesti keele mõju läti keele /eriti fraseoloogia/ arenemisse, ütleb J. Endzelin: "Начиная говорить по-латышски, либы все еще думали по своему и поэтому, еще не вполне владея латышским языком, употребляли и соединяли латышские слова по образцу ливского языка...Такого же рода влиянию латышский язык, вероятно, подлежал также со стороны эстонцев, ибо, как установлено археологами

/Moora " Zur Estnischen Kulturgeschichte"/, в Северной Латвии когда-то раньше жили эсты и часть их, вероятно, растаяла в латышской народности. Следствием такой национальной метаморфозы могло быть появление разных финнизмов в латышском языке" (Я. Эндзелин "О влиянии финских языков на латышский язык" I).

Seni on valitsenud üldiselt vaade, nagu seda nendib ka J. Mikkola /Vecākie sakari . Izgl. Min. Mēnešr. 1930 II, 436/, et kuulsa taani keeleteadlase V. Thomseni tuntud teosega "Berøringer mellem de finske og de baltiske /litauisk-lettiske/ Sprog", mis ilmus 1890.a., niisiis nüüd juba 57 aastat tagasi, on läänemeresoome ja balti keelte vastastikuste laenude küsimus lõplikult lahendatud. Kuigi mainitud Thomseni teos on põhjapanevamaid omal alal ning jäänud seni ainukeseks balti ja läänemeresoome keelte vahekordi käsitlevaks suuremaks uurimuseks, ometi ei tähenda see veel, et sellel alal on kõik ära

tehtud ning tõstatatud küsimused ja probleemid lõplikult lahendatud. Thomseni laenude loetelule on tulnud juba seni rohkesti lisa nii läti kui ka soome ja eesti keeleteadlaste poolt. On olnud ka mõningaid Thomseni seisukohtade ümberhinnanguid. Mis puutub aga liivi ja eesti keele mõjusse läti süntaksis ja fraseoloogias, siis on see ala peagu täiesti läbi töötamata.

Thomseni teose tähtsaim osa, mis kummutamata tänapäevani, on peatükk, kus esmakordselt vaadeldakse ning valgustatakse õigesti liivi keele häälikulugu. Thomsenil kui taanlasel on aidanud ta emakeel mõista mitmesuguste intonatsioonide erinevusi, mille abil saab selgitada suuri muudatusi liivi keele häälikuloos. Ja edasi, liivi keele omapärast fonetilist protsessi on võimalik selgitada ainuüksi läti keele häälikuloo abil. Kuid mitmed Thomseni poolt algatatud sõnaühendid, nagu on näidanud Mikkola, Kettunen, Toivonen, Kalima jt., osutuvad ebakindlaks või koguni vääraks.

Nii ei saa nõustuda, nagu oleks e. mets, lii. mitsà, mgtsà /sm. metsä, karj.meŏŏâ, veps. ́metš, vdj. mettsä/ < lee. mēdis, upr. median, lü. mežs. See ühendus ei ole juba häälikuloolise selt usutav, kuna puudub tõendus, et läänemeresoome keeltes dj või tj'ts. Pealegi on sel sõnal etümoloogiline vaste samojedi keeles /O maď, mat', matté, mattéü 'mets'. Kalima (Läänemerensuomalaisten lainasanat II; Mikkola Vecākie sakari 442/. Samuti ei saa J. Mikkola jt.arvates sm. perkele 'kurat' < lee. perkúnas, lü. pērkons ' äike ', nagu teeb seda Thomsen. Sm. perkele on tuletatud vana soome-ugri keelis esineva sufiksi -ele abil /nagu sm. ank-ele, tš. askel, mrdv. aŋkelks/. Eesti keeles on säilinud tüvi põrg, põrgu, millele soome keeles vastab perko. Perkele oleks niisiis põrguelanik, põrguvaim. Ka ei ole Mikkola,

Kalima jt. arvates lä. cepure 'kübar', kadikis 'kadak', māja 'maja', bura 'puri', laiva 'laev' põhjustanud vadtavate sõnade tekkimist läänemeresoome keeltes, nagu seni üldiselt arvatud, vaid vastuoksa: need sõnad on läänemeresoome keeltest siirdunud läti keelde. /Lähemalt vastavate sõnade all./

Teisena on viidanud paljudele ühendustele liivi resp. eesti ja läti keele vahel J. Endzelīn suures läti keele sõnaraamatus "Latviešu valodas vārdnīca" /1929 - 1934/, millise teose kaasautoriks ta on K. Mülenbachi kõrval ja kus sõnade etümologiseerijana esineb ainuüksi tema, samuti selle sõnaraamatu kahes täiendusköites"Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai"/1934. - 1946/.

Üksikuid eesti-liivi laene läti keeles on käsitlenud lähemalt Heikki Ojansuu oma teoses "Lisiä suomalais-balttilaisiin kosketuksiin" /1921/. Samuti viitab Lauri Kettunen teoses "Livisches Wörterbuch" /1938/ esmakordselt paljudele läti sõnadele, mis ilmselt liivi resp. eesti päritoluga. Kriitiliselt ja seniseid seisukohti ümberhindavalt käsitleb mõningaid sõnu Jalo Kalima oma teoses "Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat" /1936/. Mõningal määral vaadeldakse liivi-eesti ja läti keele suhteid uurimuslikes kirjutusis ja läti murdekirjeldusis, mis ilmunud Läti Filoloogide Seltsi aastaraamatuis "Filologu biedribas raksti" I - XX ja koguteoseis "Celi" I - X.

Käesoleva töö ülesandeks on koondada mitmesuguste autorite poolt konstateeritud eesti-liivi laensõnad läti keeles, täiendada seda nimestikku omapoolsete uurimuste najal, korrigeerida mõningaid vanemate autorite seisukohti uuemate uurimuste põhjal ja tõmmata nende varal võimalikke konsekventse kultuurajalooliseest seisukohast: 1/ milliste kultuurajalooliste momentide kokkupuute tõttu on need laensõnad tekkinud ja 2/ millistel aladel on kultuurimõju olnud suurim.

Lühike ülevaade eesti ja liivi keele sugemeist läti keele foneetikas, morfoloogias, süntaksis ja fraseoloogias.

Kuna käesoleva töö ülesandeks, nagu eespool tähendatud, on käsitleda eesti ja liivi leksikaalseid laene läti keeles, siis esitan siinkohal ainult olulisemaid näiteid foneetika, morfoloogia, süntaksi ja fraseoloogia alalt.

Rääkides eesti ja liivi laenest läti keeles tuleb kõigepealt peatuda läti keele sõnarõhul. Nagu teada, on praegu läti keeles sõnarõhk tavaliselt esimesel silbil, kuna teistes balti keeltes /ka kurelaste keeles/ esineb vaba rõhk. On arvatud /näit. leedu keeleteadlane K. Jaunis - Яунис, К., Поневежские говоры литовского языка - К. Гуткауский , Поневежский уезд. Ковно 1898./ , et rõhu kandumine esimesele silbile teatud keeles võib toimuda ka ilma välismõjuta. Seepärast arvab ka J. Endzelīn, et rõhu esimesele silbile kandumise põhjused võisid peituda ka läti keeles eneses, kuna hiljem arenes see protsess lõpuni juba mingi võõrkeele mõju abil. Endzelīni arvates ei võinud selleks mõjustajaks olla saksa keel, nagu mõnelt poolt on oletatud, kuna saksa keeles pole rõhk sõna esimesel silbil sugugi üldistunud, vaid pigemini liivi keel. "Natürlicher ist es, an den Einfluss lettisierter Liven zu denken" /Le.Gr. 2o/. Seda oletavad ka Thomsen /Beröringer 69/ ja Bezzenberger /Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen XLIV, 289/.

Edasi tuleb liivi keele mõjuga seletada ka praeguses läti keeles esinevate rohkete intonatsioonide komplitseeritud nähtust, mille uurimisele on osutatud eriti viimaseil aastakümneil suurt tähelepanu /Anna Ābele jt./. Algbalti keeles /nagu veel praegugi leedu keeles/ esineb ainult kahesugune intonatsioon: tõusev /akuut/ ja langev /tsirkumfleks/. Hiljem tekkis ~~ke~~ läti

keeles kolmas-murtud intonatsioon. Kui läti keeles kandus sõnarõhk, mis varem asus ka teisel, kolmandal jne. silbil, kõikjal esimesele silbile, siis hakati selliseid akuteeritud silpe, mis varem olid seisnud sõnarõhulise silbi ees, hääldama nüüd koos rõhu omandamisega murtud intonatsiooniga, näit. gaîva lee. galvà 'pea', âzis lee. ažỹs 'silk', sirds lee. širdìs 'süda', nôlekts lee. nolektis 'küünar'. Neid akuteeritud silpe aga, millel on ikka olnud sõnarõhk, hääldatakse nüüdki tõusvalt, näit. vârna lee. vàrna 'vares', liẽpa lee. líepa 'põrn', kaũls lee. káulas 'luu'./Endzelìn Skaņas un formas 19/.

Sõnarõhu kandumisega esimesele silbile muutus ka rõhutute silpide intonatsioon. Nimelt omandasid murtud intonatsiooni kõik varem akuteeritud silbid, näit. mitmuse lokatiivis: gaîvâs lee. galvosè 'peades', vagâs lee. vagosè 'vagudes' /Endzelìn Skaņas un formas 21/.

Kui varemais keeleteaduslikes teostes räägitakse väid läti keele kolmest intonatsioonist, siis viimasel ajal on lisandunud neile veel uusi intonatsioonitüüpe. Nimelt avastati käesoleva sajandi 20-ndate aastate paiku, mil hakati tähelepanelikumalt uurima mitmesuguseid läti murdeid, liivipärasel Dundaga murdealal uued erinevad intonatsiooninüansid. Esimesena juhib sellele tähelepanu Kr. Adamovič oma murdekirjelduses "Dundagas izloksne" /FBR III 1923, 96/. Põhjalikumalt käsitleb aga Dundaga murraku intonatsiooniküsimust A. Ābele üksikasjalikumas uurimuses "Dundagas izloksnes intonācijas"/FBR IX 1929, 188-198/. Uurimuste tulemused näitavad, et siin on tegemist uute intonatsioonitüüpidega: tõusva-langeva ja murtud-langeva intonatsiooniga. Üldse esineb Dundagas neli erinevat intonatsiooni: kaks põhiintonatsiooni - tõusev ja murtud ja kaks sekundaarset - tõusev-langev ja murtud-langev. Sekundaarsed intonatsioonid esinevad ainult kontraheerunud sõnades. Helilise konsonandi

ees on algselt kahe- ja enamasilbilisis sõnus vokaal selkorral pikenenud, kui järgneva silbi vokaal on kadunud. Pikenenud vokaali intonatsioon on tõusev-langev, kusjuures langev osa on tavaliselt pikem tõusvast, langus tugevam kui tõus, näit. dâb=daab /< daba/ 'loodus', kâz /< kaza/ 'kits', vêdžeš /< vedušies/ 'veetud', vâdt /< vadît/ 'juhtima', rêdzt /< redzêt/ 'nägema'. Murtud-langeva intonatsiooniga hääldatakse pikki silpe, mis varem on evinud murtud intonatsiooni ja millele järgnevas silbis vokaal on kadunud. Dundaga murrakus erineb murtud-langev intonatsioon murtust ainult ahtusele järgneva tublisti venitatud langeva osaga. Langus on ahtuse lõppedes võrdlemisi aeglane ja jätkub tavaliselt kuni vokaali resp. diftongi lõpuni, näit. kâad /< kâda/ 'keegi'. Eriti ilmekalt väljenduvad selle intonatsiooni koostusosad diftongide puhul. Selliseis sõnus koosneb silp murtud intonatsiooniga diftongist ja diftongi teise komponendi kordanisest vaiksema häälega, näit. jaûum maîiz /jauna maize/ 'uudseleib', steîidz / < steidza/ 'kiirustas', steîigôęs /< steigušies/ 'rutanud' /Endzelîn Skanpa un formas 2o; Âbele Dund.izl.intonācijas FBR IX 1929,192; Adamovič Dundagas izloksne FBR III 1923, 96/.

Nagu see lühike skitseering näitab, on intonatsiooninähtused läti keeles üpris keerukad. Need on seletatavad sõnarõhu kandumisega esimesele silbile ja lõpp- ning ebevokaalide kaoga, mis omakorda on toimunud, nagu allpool näeme, liivi keele mõjul. Tõsi, läti ja liivi keele vastastikuse mõju kohta intonatsiooni arengule kummaski keeles on avaldatud mitmesuguseid seisukohti. Kuid liivi keele mõju läti keelesse, eriti liivipärastel murdealadel, näib küll olevat väljaspool kahtlust. Liivi keele mõjule läti keele intonatsiooni arengus viitab ka A. Âbele kirjutises "Piezîmes par Dundagas izloksnes fonetiku" /FBR VI 1926, 24/. Ja L. Kettunen ütleb sel puhul: " Man kann ja behaupten - und das dürfte die allgemeine meinung sein -, dass die stossinto-

nation überhaupt dem lettischen einfluss zuzuschreiben ist, aber in den obigen fällen sind jedenfalls klare lautgeschichtiche gründe vorhanden - so klare, dass man sich wundern darf, warum die erscheinung durch lettischen einfluss erklärt werden müsse, nicht aber umgekehrt; denn ist ja sogar der wortakzent des lettischen durch den unalten livischen einfluss auf der ersten silbe fixiert worden /womit die stossintonation im lettischen zusammenhängt/" /LWb XXXVIII/.

Liivi keele mõjuga tuleb seletada /mitte küll dageli esinevat sõnaalgulise s- resp. š- kadu mingisuguse teise konsonandi ees, kuna teatavasti läänemeresoome keeltes ei esinenud konsonantühendeid sõna algul. Nii on lü. murdeis kilvis /= škilvis/, lee. skilvis 'pugu', pīkeris / = spīkeris/ 'ait, ladu' < kas. spiker /Endzelīn Skaņas un formas 62/. Samuti tuleb vist pidada liivi keele ületaotluse kandumisena läti keelde sõnaalgulise s- esinemist seal, kus ta pole ootuspärane, näit. skaudze / = kaudze/ 'kuhi', skraucis 'rõivur' < poola krawiec, šķēde /< ķēde/'kett' jt. Endzelīn seletab seda nähtust järgnevalt: " Tādu s- pielikumu atrodam arī lībiešu valodā, kur to var izskaidrot kā hipernormālismu: lībiešu valodā vārdi senāk varēja sākties tikai ar vienu līdzskani, un tāpēc lībieši aizgūtos vārdos svešo sp-, st- , sk- vietā runāja tikai p-, t-, k-; kad tie vēlāk centās pareizi atdarināt svešos savienojumus sp- , st- , sk-, tie varēja te viegli maldīties un runāt tādu s- arī nevietā. Kad lībieši sāka latviski runāt, šāda lieka s- piespraušana varēja vēl turpināties latviski runājošo lībiešu izrunā - arī tīri latviskos vārdos, un no lībiskajām izloksnēm daži tādi vārdi ar lieku s- varēja iekļūt arī pārējās izloksnēs" / Endzelīn . Skaņas un formas 66/.

Järgnevalt olgu toodud veel mõned iseloomulikumad hääliku-loolised jooned, mis esinevad laiadel liivipäraste murrakute aladel.

Kõigepealt tuleb märkida, et nimetatud murrakutes puudub grammatiline sugu, mis teatavasti läti keeles üldiselt esineb. Maskuliinsed vormid on tunginud feminiinsete asemele. Kõigis neis murrakuis asendavad maskuliinsed pronoomenid subjektina /osalt ka objektina/ feminiinseid subjektiive, näit. tas ir kalpam cūk /pro: tā ir kalpa cūka/ ' see on sulase siga'; vinc aizgāj uz kāt /pro: vina aizgāja uz kūti/'ta läks lauta'. Samuti esineb maskuliinne adjektiiv predikatiivina feminiinse subjekti kõrval ja maskuliinne pronoomen feminiinse substantiivi atribuudina, näit. sem ir slapš /pro: zeme ir slapja/ 'maa on märg'; tas puk ir gan smuks /pro: tā puķe ir gan smuka/ 'see lill on küll ilus'; diens ir gar /pro: dienas ir garas/ 'päevad on pikad' /Endzelīn Le.Gr. 341, Skan.as un formas 4/.

Et liivi keeles /samuti eesti ja teistes lähemeresoome keeltes/ puudub grammatiline sugu, siis on ilmne, et feminiinsete vormide väljalülitamine mainitud murrakute keelepruugidest on seletatav liivi ja ka eesti keele mõjuga, nagu sellele osutab J. Velme, rääkides Ruhja murrakust, mis on õieti küll juba väljaspool otseset liivi ala. Ta ütleb, et sellele murrakule on avaldanud suurt mõju eesti keel, sest seal on peagu täiesti kadunud naissoovormid. Ehkki naissoost nimisõnad ei ole veel omandanud meessoo lõppe, on ometi ase- ja omadussõnad, mis nende kohta käivad, omandanud meessoo vormid, näit. tie meit's jau aizgāj uz pļavu 'need tüdrukud juba läksid niidule'; saimec biš luot nežēlīgs 'perenaine olnud väga halastamatu' /Velme Rujenes izloksne FBR III 1923, 49/.

Edasi tuleb nimetada sõnade lõpp- ja sisevokaali kadu ja lühenemist. Need lõppvokaalid, mis olid lühikesed või lühenenud juba algläti keeles, on nimetatud murdes kadunud, kusjuures eelnevas tüvesilbis on lühike vokaal helilise konsonandi ees pikenenud, näit. dāb /< daba/ 'loodus', kāz /< kaza/ ' kits '

Aga kui tüve lõpus esineb helitu konsonant, siis pikeneb viimane, näit. laa̰p̄ /< lapa/ 'leht', aa̰k̄ /< aka/ 'kaev'. Seejuures mõnes murrakus /näit. Dundagas/ muutuvad l, r, n, m mingisuguse teise konsonandi järel vokaalseks silpi kujundavaks hääliikuks ˚l̥, r̥, n̥, m̥ näit. putr̥ /< putra/ 'puder', millest on hiljem arenenud lühikese vokaali ja lühend järgneva l, r, n, m-ga, niisiis putar /<*putr̥ < putra/, bede̯r /<*bedr̥ < bedre/ ' haud ', age̯r /*agr̥ < agri / 'vara', vētar /<*vētr̥ < vētra/ ' torm ' /Endzelīn Skanas um formas 4 - 5; Abele FBR VI, 25 /. Olgu siinkohal toodud paralleelsete näidetena mõned liivi keele vormid, mis on teinud läbi oletatavasti analoogilise häälikuloolise arengukäigu: ng'ddə̂r/z, ni'drə̂/z /<*ng'də̂ra <*ngdra <*ngtra/, ng'ggə̂l/z, ni'glə̂z /<*nggə̂la <* nggla <* ngkla/, ka'ggə̂l, ka'glə̂ /<* ka'gl <* kaggla <* kagla <* kakla/ /Kettunen LWb XXXVIII, 245; Posti Grundzüge 181, 182/. L. Posti ütleb sel puhul: " Ein anoptyktischer Vokal hat sich im Livischen vor l, r, m, n entwickelt, wenn unmittelbar vor diesen Konsonanten im Wortinnern oder im Wortauslaut irgendein anderer Konsonant gestanden hat und nicht unmittelbar ein Vokal gefolgt ist. Eine Zwischenstufe zur Entstehung des Vokals haben sicher die silbenbildenden l, r, m, n ausgemacht" /Posti Grundzüge 9o/. Ka läti laenud liivi keeles on sellele reeglile vastavalt ümber kujundatud: bĕddə̂r, bĕddə̂rz, liv. bĕdrə̂/z/ 'Grube' < lett. bedre id. lüotsə̂l 'Gelenk, Glied, Mitglied' < lett. locekļis id. /Posti Grundzüge 91/.

Ka pikkade sufiksvokaalide lühenemine, mis on märgatav Liivimaal ka väljaspool otsest taanlaekide murdeala, on seletatav, nagu seda mõõnab ka J. Endzelīn, liivi keele mõjuga. Ent otseseis liivipäraseis murrakuis on see lühenemine veelgi jätkunudnud lühenenud vokaalid sageli hoopis kadunud, näit. goruz

/< goruoza/ 'leivakoorik', labeb /< labība/ ' vili ' devt̂e,s /< devītais/ 'üheksas', izrunt̂e,s /< izrunātiês/ ' vestelda ', māzgšeŗs /< mazgājušies/ ' pesnud ' /Endzelīn Le#. Gr. 44, 45/.

Vokaalide lühenemist liivipärastel murdealadel näitab reljeefselt ka Velta Rūķe uurimuses " Kurzemes un Vidzemes lībiskais apgabals" esitatud isoglosside kaart, mis kujutab morfoloogilisi erinevusi. Nii näitavad isoglosside võõtmed, et vokaalide lühenemine suureneb seda enam, mida sügavamale liivi alale siirdume. Nii leiame näit. /i/o - tüveliste mitmuse daativi lõpus järgmist esindust: -iem, -im , -e,m /ə̂m/; mitmuse lokatiivis -uos, -as, -es /ə̂s/. Samasugust lühenemist näeme ka prepositsioonide ja prefiksite juures: nuo-, n^{u}o-, no-, nu-; pie-, p^{i}e, pe-, pi-; aiz-, âz-, az-. Sedasama võime konstateerida infinitiivi lõpu puhul: -šana, -šan, še,n /šə̂n/. Nii siis on toimunud areng: kulšana > kulšan > kulšen 'rehepeksmine'. Et need erinevused on tekkinud liivi keele mõjul, seda konstateerib ka V. Rūķe: " Minētās atšķiribas visas skaidrojamas ne kâ senas uzglabātas formas, bet kâ jauninājumi, kas varējuši rasties zināmās analogijās sakarā ar sieviešu kārtas un gala zilbju patskaņu zušanu. Pēdējas īpatnības saistāmas ar lībiešu substratu." / Kurzemes un vidzemes lībiskais apgabals 128/.

Liivi ja eesti keele mõju võime konstateerida ka läti grammatikas. Samuti märkame sageli fraseoloogias ja semantikas läti ja liivi resp. eesti keele tähelikku kooskõla. Peab ütlema, et meil puuduvad peagu täielikult uurimused eesti-liivi ja läti keelelisest kokkupuuteist semantiliste ja süntaktiliste laenude alal. Sissejuhatavalt on selles küsimuses võtnud sõna P. Arumaa kirjutises "Eesti-liivi ja läti ühisest fraseoloogiast ja süntaksist" / Eesti Keel 1935, 124 - 135/. Ta esitab siin mitmeidki näiteid, mis viitavad sellele, et kus naabrite keelelised kokkupuuted on eriti tihedad, seal ei laenata naa-

berkeelest mitte igakord üksiksõnu nende vaba tarvitamisvõimalusega, vaid tihti sõnu ainult teatud fraseoloogilises seoses.

See, mis läti väljendusviisis paistab kõigepealt läänemeresoome keeltele üllatavalt sarnasena, on konkretism, mis ilmneb mitmesuguste kehaosade nimetuste tarvitamisel. Olgu siinkohal esitatud vaid mõned näited, kus läti keel erineb põhjalikult leedu keelepruugist, kuid sarnaneb eesti-liivi keelega: velc cimdus rokā ' tõmba kindad kätte'; vīram bija amats rokā 'mehel oli amet käes'; rokā dabūt, lii. kädd sõd 'kätte saama'; cepure vinam ir galvā 'tal on kübar peas'; muti dot, lii. sūd and 'suud andma'; melnas drēbes mugurā 'mustad rõivad seljas'; kurpes, zeķes aut kājās 'kingi, sukki jalga panema'/Arumaa ELLFr. 128/.

Samuti kohtame läti keeles fraseoloogilisi väljendeid, mis puuduvad leedu kui ka teistes indo-euroopa algupäraga naaberkeelis, näit. iziet vīrup e. aizietu vīrā 'mehele minema'. Läti keeles võib veel öelda: pie vīra iet e. pie vīra /pie sievas/tikt.

Neis näiteis näeme ilmsesti eesti allatiivi tõlget. Kas man vainas 'mis mul viga'; kas man vainas nedzīvot 'mis mul viga elada' /vrd. sm. mikä minun on vikana/ ; bārzdu dzīt, lii. abbând aij 'habet ajama'; bārzdu viņš nebūt nedzina katru dienu 'habet ei ajanud ta sugugi iga päev' / Arumaa ELLFr. 129, 130/.

Et meil siin on tegemist läänemeresoome laenuga, näitab juba see, et balti keeltes on habemeajamise mõiste väljendamiseks eriline verb: lee. skusti, lä. skūt. Siia kuuluks veel lä. bojā iet 'hukka minema' /lii. puoj / ja ukā iet /< e. hukka minema/, samuti jonni dzīt /< e. jonni ajama/ /K. Pluki Cel.i VI, 74/. Tõenäoliselt on liivi-eesti algupära ka J. Endzelīni poolt toodud näited: no galvas mācīties, lii . pāz oŋ, ee. päähe õppida, prātā turēt, lii. miels pidd , ee. meeles pidama /FBR XIX 1939,218/;

cel,ŝ apakš kājām 'tee on jalge all' /О влиянии финских языков на латышский язык 7 / .

Fraseoloogiaga on tihedalt seotud liitsõnalised tõlgelaenud. Huvitava näitena sel alal võiks esitada lä. putnu celš /< ee. linnutee/, sm. linnunrata. Vene keeles väljendatakse seda mõistet sõnadega млечный путь , sk. Milchstrasse, mis on tuletatud la. via lactea, kr. galaxias ; vrd.rvintergatan / Mikkola Vecākie sakari 438/. Tähelepanu väratavad samuti lä. sõnadhendid labā roka, e. hea käsi /Энделин, О влиянии финских языков на латышский язык 7 /, meža pīle, lii. mgtsa paŕ, e. metspart, meža cūka, lii.mgtsà sigà, e. metssiga ./Endzelīn FBR XIX 1939, 318/. Ka neid näiteid tuleb pidada tõenäoliselt eesti-liivi-poolseiks tõlgelaenudeks läti keeles.

Mõnikord tarvitatakse laensõnu ka liitsõnus sama naabermaa eeskujul, näit. lä. kumnacis, e. konnasilm, lii. kuõna sīlma, kusjuures sõna esimene komponent on laen /e. konn, eL kunn ; lä. kunna /. Selle kõrval esineb ka varžacs /lä. varde 'konn'/.

Tähelepanu väärivad veel rohked liitsõnalised taimenimetused, kus kokkusattumine eesti-liivi ja läti keele vahel ei tohiks olla lihtne juhus, kuigi on raske leida ka laenu kriteeriume. Esitan siinkohal vaid mõned näited: lācauzas 'karukaerad', Trespe'; ka lācene 'karuvabarn, Sumpfbrombeere', tūklape 'paisuleht, Mutlattich'; ugunspuķe 'tulilill, Hahnenfuss', ōūsk,u /zalkšu/ oga 'ussimari, Einbeere' / Arumaa ELLPr 13o/.

Peale otseste tõlgekonstruktsioonide esineb ka niisuguseid näiteid, kus ühisbalti sõna on omandanud läti keeles eesti resp. liivi keele mõjul erilise semaseoloogilise varjundi. On toimunud tähenduse laienemine võrreldes leedu keelega. Nii vastab näit. eesti adverbile püsti /=väga / lä. stāvus, stāvu:

stāvu celties 'pūsti tõusma'. Kuid see sõna on omandanud, nagu eestiski, ühtlasi varjundi ' oreus, sehr', näit. kalējs bij stāvus bagāts 'sepp oli püsti rikas'. Eesti sõnale otsas, otsa vastab lä. gals. Kuna vastav lee. sõna galas tähendab harva peale ' Ende, Schluss, Stück,/End/zweck' ka veel 'Spitze, das Äusserste', siis viimane tähendus on eriti levinud lätis: pa ausu galam dzirdēt 'kõrva otsaga kuulda'; viņu nevaru ne acu galā ieredzēt 'ma ei või teda silma otsaski sallida'; no pirma gala 'esiotsa'; Nagu neist näiteist selgub, on selle sõna tarvitamises läti ja eesti-liivi keele vahel palju sarnasust.

Eesti sõna kogu 'eine Menge, ein Haufen' on omandanud illatiivis ja inessiivis kokku, koos vene 'вместе' tähenduse. Samasugune areng on toimunud ka vastava läti sõnal kopa: kopā tikt 'kokku saama'; kopā ņemt 'kokku võtma'; vai jau visi kopā 'kas juba kõik koos'. Selle sõna leedukeelne vaste krūva tähendab ikkagi kõigepealt 'hunnikut' ega esine kunagi liitsõnus nagu läti: kopdarbs 'koostöö', kopdzīve 'kooselu' /Arumaa ELLPr 131, 132/.

Süntaksi alal äratab läti keeles tähelepanu teatud substantiiviliigi tarvitamine atributiivselt. Eriti paistab see silma nomen agentise puhul, mis tuletatud sufiksiga -ējo, resp. -ājo või -tājo, näit. perēja vista 'hauduja kana', dējēja pīle 'muneja part' / Endzelīn Lo. Gr. 134,135; Arumaa ELLPr 133/. Nähtavasti vastab see eesti ja-lõpulisele tegijanimele. Ja kuna leedu keeles ei ole niisugune tarvitamisviis võimalik / Kurschat'i sõnastiku järele näit. perekla višta/, siis võib seletada selle tekkimist lätis läänemeresoome keelte mõjul. Pealegi on mõlemapoolsete sufiksite vahel suur hääldikuline sarnasus.

Esineb veel teisigi näiteid läti süntaksi alal, mis tõe-

nõoliselt on arenenud liivi resp. eesti keele mõjul, näit. preesensi vormi tarvitamine futuurumi asemelEesti piiri äärseil murdealadel / Alukõne, Lazbergis, Jaun-Roze/, kusjuures tulevikku mõiste selgub kogu kontekstist, näit. viņš reitu braucut /pro: braukšot/ / Endzelīn Le.Gr. 769; Arumaa ELLFr 134/.

Oma uurimuses " Par kādu līvisko izlokāmu locījuma formu" /Cel,i III 1933, 111/ analüüsib läti lingvist E. Hauzenberga üksikasjalisemalt nn. genetivus definitivus e. genetivus epexegeticuse omapärast tarvitamisviisi läti liivipärasel murdealadel. Nimelt lõpeb see käänne mõnede sõnatüüpide juures palataliseerunata konsonandiga resp. ilma ains. genitiivi lõpu s-ta, näit. paegļa sāņ /=paegļa sāņe/ 'kadakaseen', karaš maîz /=karašas maize/ 'karaskileib', mellen uôg /= mellenes oga/ 'mustilmari', rij oukš /= rijas aukša/ 'rohepealne', Salac up /= Salacas upe/ 'Salatsijõgi'. Seni olid juhtinud sellele nähtusele tähelepanu mitmed murdeuurijad, märkides, et genitiivi tarvitatakse neis murrakuis harva või et see on peagu kadunud. E. Hauzenberga, otsides sellele nähtusele seletust, jääb peatuma liivi keele grammatikal. Liivi keeles esineb teatavasti sellistes kahe substantiivi ühendeis, kus üks neist määrab lähemalt teise, esimene /iseloomustav substantiiv/ genitiivis nagu läti keeleski. Ent liivi keeles on ains. genitiiv enamasti /eriti Salatsi murdes/, mitm. genitiiv aga alati ja kõikjal identne nomanatiiviga . "Varam tad nu iedomāties,"lausub Hauzenberga, "ka līvieši, jaukdamies ar latviešiem un sākdami runāt viņu valodu, darināja šādus savienojumus pēc savas valodas parauga, likdami ari pirmajā vietā nōminātīvu formas" /Cel,i III 1933, 114/.

Liivi keele grammatika mõjuga tuleks tõenõoliselt seletada teistki süntaktilist nähtust läti keeles, nimelt liivipärastel

murdealadel esinevat adnominaalset daativi-possessiivi, mis on välja tõrjunud possessiivse genitiivi, näit. kam dêls tu esi? /pro: kãdêls tu esi/ 'kelle poeg sa oled?'; dêls valkõ tẽvam cepur /pro: dêls valkã tẽva cepuri/ ' poeg kannab isa kübarat'; tas ir Mih̃elim cũk /pro: tã ir Mih̃ela cũka/ 'see on Mihkli siga'. Endzelīn seletab seda nähtust lõppvokaali kaoga, mispuhul näit. genitiivi /tẽva/ ja akusatiivi /tẽvu/ vormid langevad ühte /tẽv/; seepärast possessiivse vahekorra suurema selguse saavutamiseks asendati kahemõtteline tẽv daativi vormiga tẽvam /Endzelīn Le.Gr. 431,341/. Kuid seda nähtust võib seletada pigemini liivi grammatika omapäraga, kus daativil on ka genitiivi funktsioonid /dativus-genetivus/, näit, ta um vīnt sien /sien neitsŷn/ sidàm 'ta on viinud selle neitsi südame' /Kettunen LUb XLI/.

Liivipärastel murdealadel nii Liivi- kui ka Kuramaal, samuti Eesti piiri äärsetes murrakutes esineb omapärane liitsõnade moodustamine. Nii vastavad siin teiste läti murrete nominaalseile liitsõnadele, mis algavad sõnade resp. liidetega aiz- /āz-/ ja pa- / zem/, liitsõnad, mis lõpevad sõnadega -pakal, resp. -apaš/-apaž, -apuž/: krâspakal, /pro: aizkrāsne/ e. ahjutagune, lii. āi taggi ; klẽtpakal, š / pro: aizklẽte/ 'aidatagune'; klẽtapuž /pro: paklẽte/ 'aida-alune'; galdapuž /pro: pagalde/ 'laua-alune'; pa krūmapẽm /pro: pa pakrūmiem/ 'mööda põõsaaluseid' /Endzelīn FBR XVI 1936,7/. Seda tüüpi liitsõnad on tõenäoliselt liivi resp. eesti keelepruugi omapärasuste ülekandmine läti keelde.

Eespool toodud näidetegi põhjal tuleb konstateerida, et läti keeles leidub üsna rohkesti eesti resp. liivi keelest pärinevaid sugemeid, mis aga on seni, nagu juba ~~mitmekordselt~~ mainutud, lähemalt uurimata. Kus võime siiski konstateerida kõige laiemat ja ilmsemat eesti ja liivi mõju, see on läti sõnavara, mille vaatlusele ~~vaatlusele~~ järgnevalt siirdumegi.

Sõnaloetelu.

a i : aĭ 'Ausruf des Schmerzes, des Unwillens, der Bewunderung, der Freude': ai, manu dienin,u! ' o über mein Unglück!' ai, Dievin, žēlīgais! Mülenbach Endzelīn LVV I

? < e. ai! - ai ai ! - ai jeh! ai Jeesuke! /Interjektionen/ Wiedemann EWb ; sm. ai, ai ai 'Intj.ah va, G. wehe, ey, vox dolentis, rar. latantis /Renvall/; ai' int. aj! ach! utrop i nöd, smärta, plågor, medlidande, plötslig glädje, öfverraskning, ai ai!' utrop vid varning' /Lönnrot/ Ojansuu Lisiä 46.

Ojansuu arvates on lü. ai < eesti keelest. Yrjö Wichmann aga tähendab selle ühenduse puhul: "Tarvineeko olettaa lainaa? Sana esintyy mitä erilaisimissa kielissä /suom.-ugril., turk.-tat., indo-europ./ sekä ihmetystä että tuskaa ilmaisevana interjektsionina" Ojansuu ibid. Samuti ütleb sel puhul Endzelīn: "Da eine solche Interjektion in verschiedenen Sprachen vorkommt, so liegt kein Grund vor, le. ai wegen estn. uhd finn. ai für ein Lehnwort aus dem Estnischen zu halten" Endzelīn Mülenbach LVV I 12.

a i r ē t : aĭrēt, Refl.-tiê s 3/ 'rudern' /intr./ Mülenbach Endzelīn LVV I

< lii. airâ , pr. airâB /sr./ 'rudern'; e. aeruda, aerutada Kettunen LWb; vt. veel airis.

a i r i s : aĩris, aĩre I. R. V. 7, ' das Ruder '. air,us drāst Ar. 1797; mesties air,uos LP.VI, 167, 'sich auf die Ruder Stürzen' Mülenbach-Endzelĩn LVV I

« lii. àìraz, liv W aìrɔ̂z, pl. aìrɔ̂D /Sal. air, pl. aired/ 'ruder' Kettunen LWb ; e. aer G. aeru', /aĩr, aar, ajur/ 'Ruder', aerud sisse laskma 'die Ruder in's Wasser stossen /zum Rudern/' Wiedemann EWb;

Endzelĩn peab lü. airis « germaani laenuks, ehkki lõunameresoome keelte kaudu (Endzelĩn-Mülenbach LVV I). Zēver Schwers aga, kes on põhjalikumaid sakса laensõnade uurijaid lüti keeles, jätab selle sõna vastavast sõnalootelust välja. (Schwers Spr.-kulturhist. Unters.) Kettuneni arvates on lü. airis « lõunameresoome keeltest. (Kettunen LWb.)

a l l a ž : aĩlaž, allažiz, allažĩt K. , allažin,as, allažĩtings 'gewöhnlich, immer': mẽdz jau allažin tā būt B.Vēstn. allaž jau mana vaina, vai lai kaza sētiņa galvu iebāž Mülenbach-Endzelĩn LVV I

« lii. aĩDz, aĩz /Kr./ 'immer' /Salis alas/ 'fortwährend'; se kuč̌ɔ̂r um aĩž vieddɔ̂n põttɔ̂gɔ̂ks 'der kutscher hat fortwährend mit der pettsche geschlagen' Kettunen LWb; e. alatasa, alasi /SW/, 'gewöhnl.' , alati / alandtasa, ala, alaja, alatsi, alatse/ 'immer, immerfort' Wiedemann EWb. Thomsen Beröringer 252.

a l u o t s : aļuots "?": zĩļuota, aļuota /Var.: zaļuota/ saulĩte lõca BW. 24254, Alschwangen Mülenbach - Endzelĩn LVV I

« lii. aĩĩ, pl. -st 'grünlich /superl. aĩĩimi, pl. -st / /Vgl. õlas./ Kettunen LWb.

Endzelīn arvab, ehkki kõheldes, et lä. alots on laensõna liivi keelest (Mülenbach Endzelīn LVV I).

a n : an ! ane ! ani ! anin, /in Kand. ān ! ānin, ! / 'so ruft man die Gänse'. Demin. ānin,a Kand., anika Sels., Golg., aniks Schwanb., die Gans' /Mülenbach Endzelīn LVV I

« e. hani G. hane, hani/d/ 'Gans', eider-h. 'Eidergans', mets-h. 'wilde Gans', rasva-h. 'Fettgans' Wiedemann EWb.

Mülenbach-Endzelīn LVV I.

a n d r u s : andrus, auch /in Nogallen/ aūdra /der Schiffskiel, dann auch die Einfassung desselben, während der Kiel selber māte heisst' Meg. III, 1, 88. caur vilņiem andrus izar vagas leju Hug. Mülenbach-Endzelīn LVV I

« lii. andr/s/ 'kiel; schiffkiel Kettunen LWb ; e. andur G. andru 'Schiffskiel' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

a šš i : aši /Sunsel/, ašas in Walk, ašavi, ašavas, ašuvi /Pehteln/, ašenes 'Schachtelhalm /Equisetum/, Binsel', auch ašģi, ašģi; māsai gāju panāksnuos, ašus bāzu kulītē BW. 26006 Mülenbach-Endzelīn LVV I

« e. osja. G. osja / osi G. osja, osi /NW/ 'Schachtelhalm', pitk pecnike kui osi 'lang und schlank wie ein Schlachtelhalm /Equisetum fluviatile L./' , lius-o, liiv-o., soo-o. 'Sumpfschachtelhalm, bunter Schachtelhalm', põld-o. 'Ackerschachtelhalm' Wiedemann EWb.

Thomsen peab lä. aši laenuks eesti keelest, ehkki küsimärgi all /vt. Thomsen Beröringer 252/. Endzelīn aga kahtleb selle ühenduse puhul enam, kuna selle sõna leedukeelne vaste asiaī ei esinevat ainult Põhja-Leedus, vaid leedu üldkeelepruugis (Mülenbach-Endzelīn LVV I). Et see sõna esineb k a soomes hosia, hosi, hose, hosiaine, huosia ja isegi vadja keeles ošša, siis nõib Thom-

seni oletus olevat siiski põhjendatud.

a u d a : aũda Salis "upes atvars": audas /gespr.: oũdi/ ir nuo tãda iznesuma, kur ũdens vinas izgriež tik dziļa auda, ka nemaz dibenu nedabũ Endzelīn-Hauzenberga LVVp I

« lii. õda, pl. -D, prt. sg. oùdə̂ 'grab'; mirìńə̂n, u'm kõvamiet õ ., vĩbə̂d oùdə̂z 'für der toten muss man das grab graben, man bringt ihm zum grabe' Kettunen LWb ; e. haud G. haua'Grube, Vertiefung, Loch, Grab', mere-haud 'tiefe Stellen im Meere', põrgu-h. 'Abgrund, der Hölle', surnu-h. 'Grab' Wiedemann EWb ;vrd. am. hauta.

Endzelīn-Hauzenberga LVVp I.

a v o t s : avuõts, /bei Glück und/ dial. avuotis A. XIII, 652, XVII, 715, 'der Quell' : avuots izverd nuo zemes, burbuļuo; sãls avuots, 'Salzquelle' Mülenbach-Endzelīn LVV I

« lii. ovàt, pl. ovàttə̂D, /Sal. avat/ 'quelle; wuhne' ; o. um kus vel iz tulàb mõstə̂ uĩsə̂ ' ein o. ist, wo das wasser selbst aus der erde quielt' /vgl. fi. avanto ' wuhne', est. avandus 'öffnung'; zu *ava- 'offen, öffnen' /s. ovàttə̂/ Kettunen LWb.

Kettunen arvab, et lü. avuots « lii. ovàt, ehkki ta teeb selle ühenduse küsimärgi all /Kettunen LWb/. Endzelīn aga tahab seda sõna « " ai. avatà-h. 'Brunne' /-up - aus urbalt. -an- nach Būga TiŠ I 14 /der den li. Flussnamen Avantà heranzieht/ (Mülenbach-Endzelīn LVV I). Tõenõolisem paistab oneti olevat Kettuse oletus.

ā r k i s: Ērkšis, arkšis 1/ ' ein Pflock, eine gegabelte Stange, woran man das Netz beim Stricken befestigt' N.- Bartau Etn. II, 129 ; 3/ 'eine Gabel /in der Riege/' Dond. L. P. VII, 1205 Mülenbach - Endzelīn LVV I

< lii. arš , pl. āršuD /liW/, ūrš, pl. ŭršiD /livO/ 'gabel' Kettunen LWb; e. hark G. hargi 'Gabel, Ofengabel, Mistgabel, Rollholzvorn im Boote, worüber der Netzstrick läuft', vōrk-h., vōrgu-h. 'zweizinkiges Gestell zum Netzstricken' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

b ū j ā : buojā[2] Kand. , /Ruj.,Libau, Dond., Selg., Büchhof, buōjā C., PS., Wolm.; in den ältesten Texten-buojan/iet, 'zugrunde gehen, verderben': daudz dzīvību aiziet buojā, tas ir buojā 'damit ist's vorbei' Mülenbach-Endzelīn LVV I

< lii. pu'oi , pu'oj, pl. pu'ojiD 'boden, grund; norden' ; lōja p. 'boden des bootes'; omā pu'oiškiks 'mit dem ganzen boden' Kettunen LWb ; e. põhi G. põhja, põhe /P/ /pohi/ 1/ 'Grund /Boden, Bodensatz/; põhja minema ' zu Grunde gehen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berühringer 252.

b u r a : burza, gew. Pl. burzas, buras, burves /li. bùrė/, 'Segel'; burzu kuģis 'das Segelschiff' Mülenbach - Endzelīn LVV I

< e. purje G. purje od. puri G. purju 1/ 'Segel', purjul jooksma /D/, purjega minema 'segeln', ninasiil-puri 'dreieckiges Segel vorn im Boote', pūra-p.'Besan/segel' Wiedemann EWb; lii. puriū - kuoiG 'segelschiff' ; purškuoigidi paldiń um veiškiai 'segelschiffe gibt es jetzt wenig' Kettunen LWb ; /vrd. sm.

purje /-een/; täysissä purjeissa 'täis purjes'; purjealus /-kseen/ 'purjelaev, purjekas' Mägiste SBS; vdj. purje; krj. purjeh ; lapi borjas, porjes, porjos Thomsen Berüringer 163.

Thomseni järgi on selle sõna andjaks pooleks balti keeled ning vastuvõtjaks läänemeresoome keeled ibid. Mikkola on resoluutselt vastupidisel arvamusel, nim. et lä. bura < läänemeresoome keeltest /Vecākie sakari. Izglīt. Min. Mēnešr 1930 II 442 ja 443/. Ehkki Mikkola ei ole siinkohal esitanud lähemaid põhjendusi, tuleb vist küll tema seisukohta õigeks pidada. Esiteks see sõna esineb õige laialt soome sugu rahvaste juures. Teiseks, eesti, liivi ja eriti soome keel on üpris rikkad mereasjandust, laevandust kui ka mitmesuguseid laevaosi tähistavate sõnade poolest. Kolmandaks, kui me võrdleme liivi ja läti rahvast, siis teame, et liivlastel kui mereäärsetel elanikel on olnud palju rohkem tegemist mereasjandusc, kalastamise ning laevandusega kui lätlasil ja vaevalt on usutav, et merinoos lähob laenama oma "ratsule" nime mannermaa elanikult.

c e p u r e : cepure /lee. kepùre/, 1/ 'die Mütze, der Hut, auch die Haube' : puiši sēd cepurēs BW. 12242 ; nagaina od naga c. 'eine Mütze mit einem Schirm' Mülenbach-Endzelīn LVV I

< e. kübar G. kübara[5] /kŭpăr, küvăr/'Hut, Mütze', kaapkübar, lailkübar 'Filzhut', kuninga-kübar '/ein Sternbild/, Haube /der zweite Magen, der Wiederkäuer/' Wiedemann EWb ; lii. kibàr /kŭbàr/, pl. -D, prt. sg. -t, -tt 'mütze' /vgl. mitš/; k. pā'z pānda 'die mütze aufsetzen' Kettunen LWb;/sm. kypärä, -ri

"Helm, hohe Mütze, Hut", vdj. čūpār id. Thomsen Berüringer 185/.

Seda sõna on peetud seni üldiselt Thomseni eeskujul balti laenuks lõunameresoome keeltesse. Mikkola aga väidab vastupidist. Oma väite põhjendamiseks märgib ta muuseas järgmisi seiku: " "Kypäri" värdam ir tieši atbilstošs vārds lapu valodā, ko tā gluži bez ierunām nevar uzskatīt par patapinājumu no somu valodas. Bez tam somu valodai ir vecs galvas segas apzīmējums ar tadu pašu piedēkļa formu - "hytyrä" ; šis pats piedēklis sastopams arī citos somu vardos, kas apzīme icapalas formas priekšmetus." /Vecākie saskari Izglīt. Min. Mēnešr. 1930 II 442/. Endzelīn ütleb aga lk. cepure puhul: "Am ehesten zu r. čenéu "Haube" (Mülenbach - Endzelīn LVV I. Kalima /Itämerensuomalaisten lainasanat 124/ lepib Thomseni seisukohaga.

čakats : čakats 'ein Hackeisen zum Behacken des Kohles' Oppek. n. U., /Mar./ Mülenbach-Endzelīn LVV I

< e. tsakaj G. tsagaja /d/ /tsaeraud/ 'Hackeisen, Kohleisen' Wiedemann EWb.

Endzelīn on kirjutanud Ojansuule selle sõna puhul, et ta olevat talle tuntud ainult Ulmanni sõnastiku kaudu ning tähenduselt hämar. (Ojansuu Lisiä 62./

čakāt : čakāt , 1/: č. cauru zuobu PV.; 2/ 'mit dem Hackeisen hacken': č. lapas AP. Endzelīn-Hausenberga LVVp I

< e. tsagama /d/ /sagama/ 'hacken, behacken', kapstit t.'Kohl hacken' Wiedemann EWb.

Ojansuu Lisiä 62.

dole : duõle /Ruj., Salisb., Wolm./, duõla /duola Moriz-berg/, 'eine Kuh ohne Hörner': viena rage, uotra duola /Var.: duole/ BW. 12839, Bauske, Alt-Rahden, Setzne, /Neuenb./. duõlis,

'ein Ochs ohne Hörner'. Mülenbach - Endzelīn LVV I

< e. tohl G. tohlu, tohla 'das weiche Innere in Hörnern und Klauen, pelzige, schwammige Stelle /in Rüben/, Hülle', tohl-sarv /sari/'Rind mit dem Wurzelstumpf eines abgebrochenen Hornes' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 253.

d o l ā : duol ā 'hornlos' : viscaur melni, cietiem ragiem, duolām galvām Lerchs. Mülenbach - Endzelīn LVV I

< e. tohl, vt. dole.

d u r b s : durba, durbe Sasem. 'der Bleier /abramis ballerus/' Mülenbach - Endzelīn LVV I

< lii. dūrba, pl. -D, prt. sg. durbə /livO/, dūrbal /Ir/, tūrba /livW/ 'Bleier /cyprinus ballerus/; d. tulāp kevād mere rutə jougə 'der bleier kommt im frühjahre aus dem meere in den fluss' Kettunen LWb ; e. turvas G. turba[7] 'Durbe /Squalius Dobula L./' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb ; Thomsen Berüringer 282.

ā r k u l i s : ārkulis /Nigr., Br., Dond., Salis/, 1/'die Spindel' U.: kuo tinies kā ārkulis Br. 24 ; 2/'das Ärmchen am Spinnrade, darum der Flachs gewickelt wird' U., Dond., RKr. XVII, 39; 3/ 'ein Wickel von Heede /Mar./, Flachs /Roop./, Wolle zum Spinnen': kungs balts kā vilnas ārkulis. Br. 541 Mülenbach - Endzelīn LVV I

< lii. ārķkil, ārķkil, pl. -D,'pflock am spinnrade, um die hede /od. den flachs/ aufzustecken' /vrd.sm. hārkylā, hārkylā, hārkin, ka hārkyli 'vicia trifolium'/ Kettunen LWb.

Kettuse järgi on lk. ārkulis < lii. ārķkil. Endzelīn aga pooldab rootsi algupära / LVV I /, samuti Lever /Spr.-kulturh. Untersu. 397/: "lett. ārkulis,

das ursprünglich wohl eine "Spindel" bezeichnet hat, in welcher Bedeutung das Wort aus schwed.dial. erkul "Rockenstock" entlehnt ist", /vrd. Lidèn, Göteborgs Högsk. Årsskr. XXVI, 97/. Me ei tarvitse kahelda selle sõna algupäras, kuid läti keelde on ta siirdunud küll tõenäoliselt läänemeresoome keelte vahendusel, kuna neil rahvail on olnud palju tihedam kontakt rootslastega kui lätlasil.

i d a : ida , ' Ostwind' Angern n. Biel U; vējš idā 'Wind weht von Nordosten' Juusikas Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« lii. idà, prt. sg. i'ddȁ 'nordosten' Kettunen LWb; e. ida, g. ida, ea 1) 'Nordost'; 2) 'Ost' Wiedemann LWb.

2. **i g a u n i s** : igaunis /iguonis BW. 9515 var., 28lol, 1 var./, fem. ìgaũniẽte, 'der Este, die Estin' Mülenbach - Endzelīn LVV I

« e. muistē maakonna nimest Ugandi tuletatud rahva nimetus. Ln. ülemläti murdes /augāzemnieku dial./, mida kõneldakse Ida- ja Kirde-Lätis, niisiis paikkonnis vastu Ugandi piiri, esineb veel praegugi paiguti keelepruuk ugauns, ugaunis 'eestlane'. Kesk-läti murdes aga on seal i , kus ülemläti murdes u , näit. suvans / ka sovans/~sivens 'põrsas'. Niisiis ka ugauns > igauns , igaunis. Ka maakoha nimetus esineb ülemläti murdealal "Ugaunija" kujulisena, mis kesk-lätis resp. kirjakeeles on omandanud vormi "Igaunija" ning esineb mitte ainult teatud Eesti maakonna, vaid terve Eesti maa-ala ning riigi nimetusena, nagu soomlased on hakanud "Virumaa" järele kutsuma tervet eesti rahvast virolaiset. See laen on võrdlemisi vana; igatahes on ta kodunenud lätis enne seda, kui toimus hääliku̇hendite an, en, un, in > o / uo/, ie, ū, ī, nii et eesti sõna on saanud võtta osa sellest

läti keele hüüdlikuloolisest arengust.

1. **i d u s** : idus /Nogallen/ Mülenbach - Endzelīn LVV I

< lii. idà, vt. Īdenis.

II **Ī d e n i s** : Īdenis Naud, auch idis, idus U., Īda Angern BD. 17o, 'der Nordwestwind' LVV I

< lii. idà, prt. sg. i'ddə̂ 'nordosten' ; i.-tūlīkəks sadàp kʰoIn pūvə̂ /Ir./ 'mit dem nordwestwind dauern die niederschläge drei tage' Kettunen LWb. Mülenbach - Endzelīn LVV I; Kettunen LWb ; Thomsen Berüringer 253.

I **i l m a k a** : ilmaka, in der Redensart ne ilmakas, 'nicht ein bischen' Allend.n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV I

< e. ilma 'ohne' ; ei ilmas , ei ilmal, mitte eluilmas 'durchaus nie, niemermehr' Wiedemann EWb. Thomsen Berüringer 254.

j a d a : jada /jads Nogallen/, jade, 'ein ganzer Satz von Netzen, wie sie im Meere aufgestellt werden' Kawall. zvejnieki izvilka savu jadu/tīklu rindu/ Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jadà, pl.-D, prt.sg. jə̄ddə̂ 'netzreihe, reihe zusammengeknüpfter netze für den wurf' Kettunen LVV; e. jada G. jaa 1/ /jüda/ 'Reihe, Beet', võrgu-j. 'eine Reihe /4o bis 7o/ zusammengeknüpfter Strömlingsnetze Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

j a d a l s : jadals 'Südwind' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jedal, vt. jedēls.

j a n d a l ē t : jandalêt, jandalêt, -ēju, 'den jandalin, ē tanzen' : trīs dienin,as, trīs nakamin,as jandalēja, priecājās Etn. I, 27 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. jandama, janden, jannata[2] jändama, jändäma

'lärmen, tollen, prassen, Alberheiten treiben, faseln', tantsi j.'ausgelassen tanzen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

j a n d a l i n š : jaṇdalin,š /Gr.- Essen, jaṇdālin,š Wolm., Drosth., N.-Peh, Trik, Birs., Kl., jo,ndalin,š U./, jandalis /Nigr./, Konv.^{2}, 1/ 'ein lettischer Tanz' ; 2/ 'Streit, Zank, Lärm' : sacelīsies liels jandaliņš Vīr. II, 1316 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. jandema, jandlema, vrd. jandalēt.

Selle tormaka ja populaarse lüti tantsu nimetus on Endzelīni arvates <lüünemeresoome keeltest resp. eesti keelest.

j a u d a : jaṇda, 1/ 'Vermögen, physische Kraft : gājēji ēduši nuo šīm mantām cik jaudas LP. VII, 558 /jaudas vīrs U., 'ein Mann, der etwas vermag'/ Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. joùD 'kraft, stärke, macht' ; jumal j. um sür ' Gottes macht ist gross' Kettunen LWb ; e. jõud G. jõu, jõvvu /d/^{1} 1/ Kraft, Vermögen, Fähigkeit, Talent' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb ; Thomsen Berüringer 254.

j a u d ā t : jaudât, -āju 1/ 'vermögen, können' : visi strādāja, cik jaudāja Etn. III, 15 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. joùdâ, pr. jõdaB 'können' ; gelangen, zeit gewinnen' Kettunen LWb ; e. jõudma, jõuan, jõuda 1/'können, vermögen, im Stande sein, Kraft haben' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb; Thomsen Berüringer 254.

j e d a : je,da /Salisb./, auch je,das ' Stück eines Setznetzes'

U. ; 'eine Reie von Netzen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jada, vt. jada.

jedelis : je,de,lis /Nogallen/, U., jedelis, jadals, Konv. 'Südwind' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jedàl /livW auch jüdàl/ 'süden' Kettunen LWb ; e. edel G. edela edel 'Südwest' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Thomsen Berüringer 254.

2. jekāt : je,kât, 1/ 'lose annähen' U. ; 2/ ankleben, anleimen' Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. jütkama, -kan, -kata /-kada/' 1/ ansetzen, anflicken, durch Ansetzen vergrössern' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

1. jeka : je,ka U., Ruj. 'das Angebingte, Angeleimte' Mülenbach-Endzelīn LVV II

< e. jütk G. jütku[1] / jatk, jakk, jükk/ 'Ansatz, Zusatz, Vermehrung', jütku andma 'värmehren, vergrössern' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

jelgas : jelgas , 'Beine, Füsse' /verächtlich/ Nötk., Kaugershof Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jālga, livW jülga /Sal. jalg/ 'fuss' ; ūrga j. 'kuhfuss /zum bolzenziehen/'; kurg j. 'stelze'; tiķkà j. 'teil des spinnrades, womit das rad in bewegung gesetzt wird' Kettunen LWb; e. jalg G. jala[1] 1/'Fuss, Bein' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

Jelgava : Jelgava, 1/'Mitau' ; 2/ bei Manz. 'ein Schloss, eine feste Stadt': /nuoeita tanī jelgavā, katra jūsu priekšā ir Manz. Post. I, 1/ Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. jālgaB, livW jālgaB /Sal. Jelgau/ 'Mitau /bei alten auch 'stadt'/' ; broûtšiž jālgabʃ /z/ 'er fuhr nach Mitau /bzw. in die stadt/ Kettunen LWb.

Juba Thomsen /Beröringer 254/ viib lä. Jelgava ühendusse lii. jālgaB. Et aga Jelgava on < lii. jālgaB, sellele on esimesena osutanud Matson /Jahresverh. d. Kurl. Ges. f. Liter. u. Kunst II 309/. Pikema arutlusega selle sõna puhul esineb Endzelīn. /Izglīt. Min. Mēnešr. 1932 XI 134 - 137/. Ehvitav on küsimus, kuidas lii. üldnimest jālgab on saanud lä. pärisnimi Jelgava . Endzelīn kirjutab: " Ja nu Jelgavas vārds radies no līb. jālgab "pilsēta", tad vedas domāt, ka sākumā tas ir bijis ne īpašvārds, bet sugas vārds, un valodas dati to apstiprina. Zakrancvičš savā rakstā par Jelgavas vārdu Mag. XIX, 4, 337 saka, ka Mancela postillā par."jelgavu" saucot pilsētin,u vai miestu, bet lielu pilētu - par "pili", un citē dažus piemērus. Ar šo apgalvojumu puslīdz saskan Mancel,a Phraseol. lettica, ca. XXXVIII, kur ir pils "ein Schloss ; eine feste Stadt", un jelgava "eine offene Stadt"; Manzel,a Lettus sniedz tikai pils "eine Stadt". Bet paša Manzela prakse ne vienmēr saskan ar teōriju : stāstījumā par Jeruzalemes izpostīšanu Manoelis Jeruzalemi sauc ir par "pili" /piem. Voltera L. Chr. 126, 2o/, ir par "jelgavu" /piem. 13o, turpat/... Ka šis sugasvārds varēja kl,ūt par īpašvārdu, ir viegli saprotams. Kādas pilsētas apkārtnē l,audis, runājot par šopilsētu, bieži to nesauc vārdā, bet vienkārši par "pilsētu" ; un tā ari tagadējās "Jelgavas" apkārtnes l,audis , braukdami uz šo "Jelgava", varēja teikt, ka vin,i brauc uz "jelgavu"/=pilsētu/. Tā jau arī kurzenieki /Kuršu-kāpu l,audis/ Klaipēdu mēdz saukt vienkārši par

Miestu. Tiklīdz sugas-vārdam "jelgava" blakus ierodas otrs, modernāks vārds /"pilsāts"/ ar līdzīgu nozīmi, sugas-vārds "jelgava" varēja sastingt par īpašvārdu, kļūt par "Jelgavu"."

i e m š i k a : jemšika 1/ ein Schimpfwort' : ak tu jemšika! Serb. ; 'ein kleiner Knabe' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. jõmpsak G. jõmpsaka, jõmpsaku; jõmpsakas G. jõmpsakaz ; jõmpsikas G. jõmpsika jõmps 'kleiner Knabe, Knirps' Wiedemann LVV II.

i o m a : juõma 1/ /juoma Libau/, 'die Tiefe zwischen zwei Landbänken' Rojen, 'eine Tiefe zwischen Untiefen' Majorenhof, U., Nogallen ; 2/ 'versumpfte Niederungen, welche sich parallel dem Meeresstrande hinziehen und von einander durch sandige, meist bewaldete Erhöhungen getrennt werden'; 3/ Die Meerenge' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. jùom 'tiefe zwischen den sandbänken im meere' Kettunen LWb ; e. joon G. jooma /P/, joome /O/ /jūm/ 'Riff, Sandbank' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Thomsen Beröringer 255.

i o n i s : juõnis 1/ 'die Weile' ; 2/ juoniem, ar juoni, juonus, pilnā juonī 'in vollem Laufe, mit Ungestüm : puisis steidzās juoniem pakaļ, . vinš ar juoni /mit Ungestüm/ devās ienaidniekam virsū Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. jùoń , gen sg. jùon 'anlauf, ansatz, Schwung'; na jùokšb, i-ttj jùontj 'ich laufe ununterbrochen' Kettunen LWb; joon G. joone 4/ Ansatz , Anlauf, Schwung' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ;

Thomsen Beröringer 255.

j o n n i : "jȍnni dzît" Veclaicene,'ietiepties, palikt stūrgalvīgi pie sava nodoma' K. Plukš Celi VI 74

« e. jonn G. jonni, jonnakas G. jonnaka ; jonnima Wiedemann EWb.

Kuna lä. jonni esineb ühenduses sõnaga dzît 'ajama', siis on siin tegemist ka puhtakujulise fraseoloogilise tõlkelaenuga ütlusest jonni ajama.

K. Plukš Celi VI 74.

2. j o n u o t : juõn,uôt, intr. 'galoppieren, dahinheilen' Plm., /Salis/ Ahs. : zirgs juon,uo pa lauku. me,lni mākron,u bari trakām drūzmām juon,uoja pa debesīm Saul. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. jȍoń tuletatud verb, vrd. ju'ohd ; pr. -B 'am halfter führen' Kettunen LWb ; vdj.jõnittõa 'joosta', mitä sis jõnittõD ? 'mis sa jooksed' P. Aristelt.

1. j o n a i n s : juõn,aîns, juon,ains, juõnîgs 'stürmisch, eilend, schnell' Mülenbach - Endzelīn LVV II

?« lii. jȍoń tuletatud adjektiiv, vrd. jȍonîks 'mit schwung, mit anlauf' Kettunen LWb.

j o r a : jora "Lärm". Gesprochen mit o nicht nur im hochl. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. joru G. joru[1] /joro, jõru, jȕro, jori/ 1/ 'Gemurmel, Gebrumme, unarticulirter Ton, leeres Geschwätz, Geplapper' Wiedemann EWb.

Juba märkus "Gesprochen mit o", s.o. o ei hääldata uo-na, nagu see läti keeles tavaline, sunnib oletama, et meil on tegemist laensõnaga .

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

i u l g a : julga , 'der Seehund LD ; dafür gewöhnlich ruonis Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ülgas ; e. hülge G. hülge[5], ülgéjä G. ülgejä/d/ /hülg, hülgäjä, hülges, hüli, hüling/ 'Seehund' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Thomsen Berörinnger 255.

i u m a l a : jumala u.a. 'kommutter' /myth./ Kettunen LWb 94 ; jumala, 1/: riekstu /rudzu/j. Sasam. ; 5/: atjāju jumalās /"?"/ duosi meitu vai neduosi ? jumala, jumala! BW.V.S. 213 Endzelīn - Mauzenberga LVVp I

< lii. jumàl, pl. -D, -∂D 'Gott'; j. iza 'Gott vater' ; jumal pùoga 'Gottes sohn' Kettunen LWb ; e. jumal, G. jumala[5] 'Gott', kodu-jumal /Fennern/ 'kleiner hölzernes Götzenbild', liig-j., sita-j., vāär-j., vöörasj. Abgott, Götze' Wiedemann EWb.

i u m u l ī t e : jumulīte, jumalin,a jumala : ak tu linu ; kur gulēji šuovasar ? BW. piel.[2] 28542,2. Endzelīn - Mauzenberga LVVp I ; In der Rätzelsprache : jumalin,a tek pa cel,u , izkrīt zelta atslēdzin,a RKr. VII, 714 Mülenbach-Endzelīn LVV II

< lii. jumàl, e. jumal vt. jumala.

i u p i s : jupis, 'ein Gespenst, ein böser Geist, der Teufel : reiz tēvs satikas ar jupi /velnu/. Jetzt nur noch in a/ Verwünschungen erhalten : rij tevi jupis 'sōōgu sind susi' ; 2/ beim Ausrufe : kad tevi jupis laukā ! 'oh sind hullu küll!' Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < e. jube G. jubeda[5] ; jupe /d/, 'grausig, grauenvoll, schauderhaft, nicht geheuer' Wiedemann

EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

i u t t a s : jutas sist Veclaicene K. Plukā Celi VI 74 < o. jutt G. jutu[1] 1/ 'Rede, Gespräch, Unterhaltung, Plauderei, Gerede, Gerücht, juttu ajama'plaudern, sich unterhalten' Wiedemann EWb.

Lä. juttas esineb tavaliselt ühenduses sõnaga sist 'lööma', näit. öeldakse Veclaicenes : "šo tēvs atnācis jutu sistu" 'naabri taat on tulnud juttu puhuma' K. Plukā Celi VI 74.

j ū r a : jūr,a, jūra 1/'das Meer' : dievs nuosauca ūden,u krājumu par jūr,u; 2/ 'selten für grössere Wassermassen, obgleich sie eigentlich Seen sind, also für ezers : es savai māsiņai jūras niedru klēti taisu Ltd. 2716 ; so auch Galilējas jūra /bibl./ Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. jõra livW jā̃ra , pl. -D, prt. und illat. sg. jarr /Sal. järu / 'landsee' /fi. järvi, wot.järvi/ Kettunen LWb; lapi jaw're 'See', tšer. jär,jer 'järvi, lampi 'Posti Grundzüge 6 ; o. järv G. järve[1] /järi, jerv/ 'Landsee, aufgestautes Wasser', ida-põhja-j. 'der finnische Meerbusen' Wiedemann EWb

k a d i k ,i s: kadik,is 'der Wacholder' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. gadàG, pl. -gD /livW/, livO kadàG /Sal. kadagi/ 'wacholder /juniperus communis/' Kettunen LWb ; e. kadakas G. kadaka /kadajane, kattai / 1/ 'Wacholder', kadaka-pea fig. 'ein heftiger Mensch' Wiedemann EWb /sm. kataja, krj. kadaja, veps. kadag/.

Endzelīni järgi on lä. kadik,is < ask. Kaddik LVV II 132. Kettunen'i arvates on lä. kadik,is < lii.

resp. läänemeresoome keeltest (LWb 55), kuna Thomsen (Berüringer 176) oletab vastupidist. J. Mikkola pooldab Kettuneni seisukohta. Ta ütleb: "Tā latviešu vārdi : "cepure", kadiķis", "māja", bura" un"laiva" nav radiduši somu vārdus : "kypärä", "kataja","maja", "purje" un "laiva", bet gan otradi : tie ir no somu valodas iekļuvuši latviešu un leišu valodā ... Par "kadiķa" vārdu (leišu "kadagys"/ jāatzīst, ka baltu valodās nav cita tāda paša tipa vārda koku nosaukumam, bet gan somu valodā, kur sastopam veselu rindu koku nosaukumu ar piedēkli "-aga", kas tad, piem., somu valodā pārvērties par "-aja" un „ -ava" : "kataja : katava" ; "pihlaja: pihlava"; "petäjä" /Mikkola Vecākie sakari. Izglīt. Min. Mēnešr. 1930 II 442/. Selle seisukoha on võtnud omaks ka Kalima / Itämerensuomalaisten lainasanat 189/.

k a i j a : kaĩja G. , /Salis, Selg. Sond., Wondsen, Dunika/, kaĩja Kmd., 'die Sturmmöve' /larus canus/ Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kajègi/z, pl. -D, kajà/G, pl. - ĝiD 'möve' Kettunen LWb; e. kajak, kajakas G. kajaka[7] 'Möve' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb ; Thomsen Berüringer 255.

k a i t e : kaite , 1/ 'der Schaden, der Fehler, das Gebrechen'. tik nebija kaites, kâ tā brēcina; 2/'das Leid, die Plage, die Krankheit' : Sprw. katram sava kaite sāp. acu kaites , ' Augenkrankheiten' LP. VII, 348 Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kaĩtė /Lž/ 'Schaden, schädlich sein, zum schaden gereichen' ; aš ta ĩ'žaĩ'B, sis„tĩ'mn

ju aššə ka'iŧtəB 'wenn er selbst geht, so gereicht es ihm schneller zum schaden' Kettunen LWb ; e. kahju G. kahju[1], kahjo/d/ /kahi, kahu, kaih/ 'Schaden, Nachtheil, Verlust, Abgang, Verletzung' Wiedemann EWb.

Thomsen /Beröringer 256/ arvab, et lä. kaite < lii. ka'iŧtə , kuigi ta teeb selle ühenduse küsimärgi all. Endzelin (LVV II/ oletab pigemini vastupidist.

k a j a k s : kajaks 'gemeine Raubmöwe /lestris parasita/' RKr. VIII, 99, Rojen Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kajak, vt. kaija .

k a l l a : kal,la, 1/ 'eine dicke Stange, ein Hebebaum, Hebel' /Alswig/; 2/ plur. kal,las /kal,l,i Nogallen/, kal,i Angern n. BD. 171., Rollhölzer, auf denen man ein Boot fortwälzt'; / 3/ kal,l,as[2], 'zwei schräg angelehnte dicke Stangen, auf denen man bei einem Bau Balken hinaufzieht' Alswig/ Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kall pl. kallid[1] /O,D/ 'Walzen /unter Bote gelegt, wenn man sie auf's Land zieht/, über die Achsen des Wagens gelegte Stangen /zum Führen grosser Steine/', ree-kallid Wiedemann EWb; lii. kal; pl. kõlə̂D, livW kõlə̂D 'rolle zum abziehen der boote' Kettunen LWb.

Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelin EWb; Thomsen Beröringer 256.

I k a n a : kana, kans, gew. Pl. kani /Ruj./, 'eine Volksspeise' Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kana G. kana /kano/ 'Hafermehl, Mehl von geröstetem Getreide' Wiedemann EWb ; lii. kanə̂ - jo'u /D/ 'mehl von gekochtem gemeugtem korn' Kettunen

LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.
Thomsen Beröringer 256.

II k a m a : kama /wohl mit mm/, kamba 'die Steinbutte /pleuronectes maximus/' U., RKr. VIII, 105 Mülenbach-Endzelīn LVV II

< lii. kõma, vt. kamba.

k a m a r a : kamara , 1/ 'die Kruste' : zemes kamara, sniega k./kad biezputru nuoliek karstumā, tad virsū ruodas kamara/ ; 2/ kamars 'die Schwarte am Speck' Mülenbach-Endzelīn LVV II

< e. kamar G. kamara /kamaras, kammar/ 'Schwarte, Kopfhaut, Grasnarbe, Grasseite des Rasens, mit Sand gemischter Torf' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Thomsen Beröringer 257.

k a m b a ; k a m m a : kamba /Wandsen/, 'die Steinbutte' RKr. VIII, 93 ; IX, 93 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kõma , livW kõma , pl. -D, prt. sg. kamm$\hat{\partial}$ 'steinbutte' ; kõmidi um pāgiń ju veitti ap ku lešti 'steinbutten gibt es viel weniger als butten' Kettunen LWb ; e. kammelijas G. kammelija[7] /kammeljas, kamlias/ 'Butte', kivi-k. 'Steinbutte' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn ; Thomsen Beröringer 256.

k a n g a r s : kangars , gew. Pl. 'ein Hügelzug' Sunzel, Popen: viņš gāja pa iestaigātu purva kangaru LP. VII, 426 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kāŋgar , Kl. Ir. kāŋgar , pl. -D /livW kāŋgaŕ, pl. - D / ' wellenförmige bodenerhöhung /im walde/, hügel' ; k. pāl kazabît pedàgîD 'auf dem k. wachsen die kiefern' Kettunen LWb ; e. kangur /raud-kivi-hummik/, kangru VOS.

Thomsen Berüringer 257 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

I kangas : kaŋgas, 'das Webergestell, der Webstuhl' Windau, Hasenp., N.-Bartau. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kaŋgaz, gen.sg. kangâ /Sal. kān, kan/ gewebe; zeug' ; linà - k. 'flachsgewebe' ; villi k. 'wollenes gewebe' Kettunen LWb ; e. kangas G. kanga[7] 1/ 'Gewebe, Zeug', k.-jalad 'Webetuhl der Bauern' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 257 ; Kettunen LWb; Mülenbach-Endzelīn LVV II.

II kangas : kangas , 'die Extremitäten' : viņš jau kangas atmetis /Bers./,Tirs. ; /kàngas Alswig "Stelzen" Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < e. kang G. kanne, kanni[1] 'Stange' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

karaša : karaša, kàrša PS. /Woln./, ein verächtl. Demin. karašķa RKr. XVII , 138. /1/ 'Festbrot, Weissbrot'; 2/ 'ein flacher Kuchen aus groben dunklen Mehl' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. karask G. karaska, karaski[5] /SO/ 'Kuchen, Fladen, von ungegorenem Teig aus Gerstenmehl' Wiede-

mann EWb.

Thomsen Beröringer 257 ; Mülenbach - Endzelîn LVV II.

k a s k a : kaska, 'die Tannenrinde' Mülenbach - Endzelîn LVV II

< e. kosk G. kose[1]1/ '(in langen Streiten abgezogene Fichtenrinde, jede dicke Rinde überh.' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 258 ; Mülenbach - Endzelîn LVV II.

k a š k i s : kašķis, 1/ 'die Krätze': ej, ej cita pirtî kašķi mekliît , 'stecke(/ nicht dein Nase in fremde Angelegenheiten' Mülenbach - Endzelîn LVV II

< lii. kašk /Sal. kossi/ 'krätze' ; vanâst vȍl pāgiń kašķ 'in alter zeit gab es viel krätze' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

k a v a l s : kavals, 'der Unbändige, Trotzige' Ruj. / In Wesselshof spreche man: ciets kâ kavals ,/ Mülenbach-Endzelîn LVV II

< lii. kovàl /Sal. kaval/ 'klug, schlau; schlauheit' Kettunen LWb; e. kaval G. kavala 'listig, gewandt, verschlagen, pfiffig, hinterlistig, falsch' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

k ā b a k a : kābaka Seyershof, 'ein habgieriger Mensch' Endzelîn - Hauzenberga LVVp I

< e. kaabak/as/, kaabak G. kaabaka[5], Läufling,

abgerissener, zerlumpter Mensch ' Wiedemann EWb.

k ā l s : kāls , 'ein Band od. ein halbes Schock, d.i. 3o Stück': kāls ren, ģu, vēžu Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kol 'band /3o stück/'; ma voštis kuoln kō'lə leštі 'ich kaufte drei band butten' Kettunen LWb; e. kahl G. kahlu, kahla 'Büschel, Haufen'; lin-nud lendavad kahlus 'die Vögel fliegen in einem Haufen', kahl kalu 'dreissig Stück Fische', heina-k. 'Heu, so viel man mit der Heugabel fassen kann' Wiedemann EWb.

Thomsen Berőringer 256 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k ā r n i s : kārnis N.-Bortau /Degunen/ od. zivju kārnis, zivkārnis , 'der Reiher /ardea cinerea/' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kārnaz, pl. kārnəD, /Sal. kraukel, kraukil/ 'rabe' /livO/, 'krähe' /livW/ Kettunen LWb ; e. kaaren, kaarna/d/, G. kaarna 'Rabe' Wiedemann EWb.

Vēdz. Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k ā r s : kārs, 'die Rippe des Bootes' Nogallen Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kōr /kōŕ/, livW kār, pl. -əD 'rippe, wrange des bootes oder schiffes; krumme querhölzer auf den schlitten ; regenbogen ' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

k ā z a s : kàzas, Pl. t. ganz ungew. der Sing. BW. 19469,2 'die Hochzeit' : brašas, jautras, priecīgas, varenas

kāzas, 'herrliche, frühliche Hochzeit' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kōzgâD , livV kāzgâD, kāzgâD /Sal. kāzned/ 'hochzeit', kōzgiņi pi'ddâ, jùodâ 'die hochzeit feiern' Kettunen LWb ; e. kaasa G. kaasa[5] /kaas/ 'Genosse, Geführte, Gatte, Gattin; abikaasa 'Ehegatte' Wiedemann EWb /rvd. sm. kansa, kansa - kunta "Volk" Thomsen Beröringer 257/.

Thomsen Beröringer 257 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k i n n ī t : kiñnît /Salis =kˌinīt / Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. kinni, vt. kˌinīt.

k i s k a d : kiskad = kas zin kad, 'irgendwann, einmal' Anzen : mutīti tas kiskas devis Mag. III, 3,17; IV, 2, 121 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kis 'wer' /für le. kas / + /zina 'weiss'/+ kad ibid.

Niisiis koosneb see lā. sõna kahe keele komponentidest.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k n ū j a : knūja Arrasch, =kūja ; kmūja, 'ein Hölzchen, mit dessen Hilfe man den Prahm über den Fluss führt' Mülenbach - Endzelīn LVV II ; knūja 'ein Stock, Knüppel ; ein dicker Knüppel zum Schlagen' /"kuoka runga sirga mietiņa iesišabai temē "/ Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. nui, lii. nui, vt. nūja. Hüülik k on siin

sekundaarne. Läti keeles esineb samasuguse tähendusega nii nūja kui kūja; nende vormide rööbiti tarvitamisel ongi nähtavasti tekkinud knūja .

k o b a s : kobas 'der Schaum' : stipram alum stāv kobas virsū Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ko'B, pl. kobuD /Ir./ ku'B pl. kubùD /LŽ. , Va./ 'schaum' ; kobùd um pīld'â jùrà vet'tànist 'man muss abschäumen' Kettunen LWb /Vrd. e. kobrutama, vepsa kob'e, gen. kob'ken 'vaht', karLüd. kobu id./. Kettunen LWb.

k o b ē t : kobêt, - ēju , 1/ 'schäumen': alus rūgst kobējdams Dond.; 2/ /wogend sich ausbreiten : mākuoņi kobē uz augšu Mülenbach - Endzelīn LVV II ; katls kobe, /int. kòbt/ Rojen n. FBR XIII, 69. jūr/a/ kâ kobe, Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< lii. ko'bb'â /Kl./, ku'bb'â /Gr./ 'schäumen' ; vę'l kobùB 'das bier schäumt' ; ve'žž um ko'bb'ân 'das wasser hat geschäumt' Kettunen LWb.

k o i b a : koiba 2/ 'der Fuss /das Bein/ eines Menschen od. Tieres /pejorativ/ Salis n. FBR. XV, 59, Lems., Seyershof /mit oī/ : es ar abām koibām stīvs Seyershof. nebāz tās savas koibas man te virsū ! Lems. Endzelīn Hauzenberga LVVp I

< e. koib, lii. kh̀oiba, vt. kuiba .

k o l a t i ê s : kolatiês Salis n. FBR. XV, 59, 'durch Luftspiegelung /Strahlenbrechung/ sich über den Horizont erhebend, sichtbar werden' : kad jūra kolājas, tad vin,š /für vin,a/ nezin cik augsti.klusā laikā

kuĝi kolajas Endzelīn - Hausenberga LVVp I

< o. kolama, -lan, -lada[1] /SW/ = kangastama, vahest ka Ruuna-saar kolab'bisweilen ist auch Runö sichtbar durch Luftspiegelung', kui meri kolab ülese, siis Saaremaa paistab 'wenn das Meer sich hebt, so wird Oesel sichtbar' Wiedemann EWb.

Endzelīn - Hausenberga LVVp I.

k o l k a : kolka 'ein sandiger Vorsprung im Meere' Dond.; Kolkurags , 'Domesnäs' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ku̯olĭka, illat. sg. ku̯olĭkâ 'das dorf Kuolka /d. Domesnäs/' Kettunen LWb ; o. kolk G. kolga[1] /S, SO/ 'Winkel, Ecke, District, Anger, Meerbusen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k o l t a : kolta 'eine Höhle, wo Krebse hausen' Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< o. koldas G. kolta[7] /F/ 'ausgehöltes Ufer' Wiedemann EWb; lii. ku̯olĭtta , prt.sg. ku̯olĭttâ 'ufer' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

k o n c a : koñca /vgl. kunca III / 3/ 'ein abgenutzter Besen' /mit oñ/ Ruj.: mēžama k. Seyershof. kad par, amā sluota tāda nuomežta, tad saka : tā vairak nav kā k. Seyershof ; 4/ 'der Strunk, das untere /dickere/ Ende eines Pflanzenstengels': koncas ir kartupel,l akstu rezgal,i . kāpostu koncas ; 5/ 'der Fuss' /pejorativ/: ka tu nedabū pa koncām Endzelīn - Hausenberga LVVp I

< o. konts G. kontsu[1] 1/ Stumpf, Ueberrest, Ab-

genutztes, unbrauchbar gewordenes, Fetzen, Abfall, Endstück' ; luua -k. 'Besenstumpf' ; 2/ 'Ferse' /=kand/, saapa-k. 'Hackenstück an Stiefel' Wiedemann EWb.

k o n d e : kofida oder *konde , zu erschliessen Endzelin - Hauzenberga LVVpI

< lii. kofid Salis n. FBR. XV, 59 = konna[1] ibid. ; e. kond G. konna[1] /kund/ 'Gesammtheit, Zusammengehöriges, Complex, kogu-k. 'Gemeinde', küla-k. Dorfschaft' Wiedemann EWb.

Kuramaal nimetatakse väiksemaid paikkondi kile - kunda.

Endzelin - Hauzenberga LVVp I .

k o n n e : kofine /Salis/, kunne, 'der Frosch /an der estn. Grenze/ Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. konn G. konna 1/ 'Frosch, Kröte' Wiedemann EWb.

k o n k s i s : konksis Salis, 'eine zweizinkige Mistgabel Endzelin - Hauzenberga LVVp I

< e. konks G. konksu, konksi /SO/ 'Haken, Klammer, Hakenpflug, Wabdpflock mit aufwärts gebogener Spitze'; ninakonks 'Nasenbuckel', sita-k. 'der Haken, mit welchem der auf's Feld geführte Dünger von Wagen gezogen wird' Wiedemann EWb.

k o p s i s : kopsis /s. auch kopsis / Ipik,i , 'ein kleines, schmutziges ed. unbrauchbares Gefäss' Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kops G. kopsu, kopsi[1] /P/ 'kleines Gefäss'

Mülenbach - Endzelīn LVV II

k o p t : khopt 1/ 'reinigen, abräumen'; 2/ 'pflegen, warten, bestellen, besohicken' Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kuˆoŏp/ˆ , pr. -ˆB, livW -uB /Sal. kuopub/ 'pflegen, bearbeiten' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

k o s k a : koska, 'Tannen - od. Fichtenrinde' Ubbenorm, /Lems./, Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kosk 'Fichtenrinde', vt. kaska .

Thomsen Berüringer 258 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

k o t k a : kotka "jūras vanags" Salis Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. kotkas G. kotka[7] ./kodas, kodask, kokas, kotkias / 1/ 'Adler /Aguila Obrusaelos L./', kala-k. , mere-k. 'Seeadler /Haliaetos Albicilla Brisc./ Wiedemann EWb.

Endzelīn-Hauzenberga LVVp I .

k u b j a s : kubjas "der estnische Name für stahrasts oder wagars /s.d./, an der ehstnischen Gränze gebraucht" /Ulm./ Thomsen Berüringer 262

< e. kubjas /kubijas/ G. kubjase[6], kubja[7] /kubija/ 'Frohnvogt, Aufseher der Arbeiter', kūla-k., tuku -k. 'Beaufsichtiger der Gemeinde in der Kirche Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262; K. Grotenfeld Virittäjä 1898, 64.

k u d e : kude, uskude, 'die Stelle in Flüssen, wo die Fische laichen' Salis Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ku'D, pl. kudùD 'laich'; wabe, honigzelle' Kettunen LWb; e. kude kudu G. kudu, kuju /kude, koe/'Laich', kalad on kudus 'die Fische laichen', kuttu /kuduse/ minema 'zu laichen anfangen', konna-k. 'Froschlaich' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262; Mülenbach u Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k u d ē t i e s : kudêtiês U. 'laichen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ku'dd$\hat{\partial}$, pr. kudùB /Sal. kudub/'laichen' Kettunen LWb; e. kudema, koen, kudeda^{3} /kudama, kudenema, kuduma/ 'laichen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k u g r a : kugra Nötk. , AP., /Sk. Do 58/, kugre LD.,' die Karausche' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kõ'gg$\hat{\partial}$r/z , livW ko'gr$\hat{\partial}$/z, pl. -D, /Sal. karušk/ 'karausche' /cyprinus corassias/ Kettunen LWb; e. kogr. G. kogri, kogre, kogra^{1} /kogras, kogrias/ /SW,S,SO/ 'Karausche' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Ojansuu Lisiä 5o; Kettunen LWb.

k u i b a : kuība ; kuībana, kuībe na, kuībene 'das von den Beinen eines Tieres, namentl. eines Sechundes, Hundes u.a. abgezogene Fell' Dond. Mülenbach-Endzelīn LVV II

< lii. kuoiba , prt.sg. kuoibâ 'ein schuh aus seehundsfell /Kl. auch 'seehundsfuss'/ Kettunen LWb ; e. koib G. koiva /koiv/ 1/ 'Bein' ; 2/ 'Kante eines Felles mit den Beinstücken, überh. Abfall, unbrauchbare Stricke eines Felles, Ueberbleibsel' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k u i g a : kuiga 'ein Wasserhahn' Elv., schwarzes Wasserhuhn /fulica atra/' RKr. VIII, 95 ; 'die Doppelschneppe /scolopax major/' RKr. VIII, 95 Mülenbach-Endzelīn LVV II

< e. kuik G. kuigu[1] /D/ 'Schwan' Wiedemann EWb. Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k u j a : kuja 'ein grosser Heu- oder Kornhaufen, der Feim' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kū'i, pl. kū'iD, prt. sg. kū'jâ 'schober; übermass' Kettunen LWb.; e. kuhi G. kuhja[1] /kuhe/ Haufen, Feime, Schober /Heu, Stroh, Getreide/' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k u k a i n i s : kukaînis , 1/ 'das Insekt': drudža kukainis 'ein schwarzer Käfer' Sassm. labîbas k., 'ansipolia austriaca' Konv.[2] 2124 ; 2/ 'das Haustier' N.-Schwan ; AP. : vilki nuokuodîs visus mūsu mājas kukainîšus JU.; 3/ 'auf einen Menschen übertragen - das Wesen': kāds tu savāds kukainis Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kuk̃ki, pl. -st, prt. sg. kuk̃kist 'käfer, insekt' ; / < * kukkainen ; vgl. est. kusi-kuklane

'ameise', kukne 'schlange' / Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 263 ; Mülenbach - Endzelin LVV II ; Kettunen LWb.

k u k u r s : kukurs, 'die Knospe an Flachse' Salis /Dond. Bixten/; kukurini, 'die Saathülsen von Flachs und Klee: linîtin zili ziedi, misin,uoti kukurin,i BW 32556 Mülenbach - Endzelin LVV II

< lii. kuk̂ŕ/z , Kl. kuk̂ār, pl. -D, 'schelle; samenkapsel; knospe; hinterkopf /Kl./' ; rȍs̄d ātt̄ kuk̂r̄z /Gr./ 'die rosen knospen' Kettunen LWb; e. kupar G. kupra /kukar, kupp/ 'Samenkapsel /besonders die Frucht des Flachses/', linad on kupras 'der Flachs steht in Früchten' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 263 ; Mülenbach - Endzelin LVV II ; Kettunen LWb.

k u l d a : kulda /Woln./, 1/ 'die Aschengrube neben der Ofenöffnung zur Aufbewahrung des Feuers, auch zum Kochen' Biel. H. 71 /Alt-Ottenhof, Lemsal, Ronneb./ ; 2/ 'der Vorofen od. die tiefe Grube vor dem Ofen in der Riege' ; 3/ 'der Feuerherd' Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kolda G. kolda^{5} ; kolde G. kolde^{5}=kolle Vertiefung vor der Ofenmündung ' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelin LVV II .

k u l m i s : kulmis 'ein viertel Lof /Rujen, NV.-Lifl./ Thomsen Berüringer 263.

< lii. kīl'm /kūlm/, pl. kīl'miD livO kīl'm D , /Sal. kūli / 'ein mass', "kūlmit" / 8 - lo auf ein

lofmass/ Kettunen LWb ; e. külimet G. külimetu[1], külimit G. külimitu /küld, külümüt, külmut, külemit/ 'ein Getreidemass /von verschiedener Grösse/, küstri-k. 'die Korngabe für den Küster', Riia-k./I/ ' 1/12 einer Tonne oder 9 Stof' Wiedemann EWb.

Mülenbach-Endzelini sõnastikus seda sõna huvitaval kombel ei leidu, küll aga teeb sellest juttu Zēver ~~Schwers~~ oma teoses "Spr.-kulturhist.Unters" 418, kus ta muuseas lausub: " Ein Lehnwort ist lett. kulmis, das estn. külimit "ein Getreidemass" zur Quelle hat".

Thomsen Beröringer 263.

k u n n a : kuńna , auch kuńne Ermes 'der Frosch' Ruj., Walk,/Alt-Ottenhof, Salisb./ Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. konn G. konna[1] /kond/ 1/'Frosch, Kröte', haljas konn/d/ 'Wasserfrosch', kärn-k. 'Kröte', kilp - k. 'Schildkröte ' Wiedemann EWb ; lii. kuõna prt.sg. kuõnų̂, SjW auch kõna /kaum faktisch/ /Sal. kona, pl. -d / 'frosch' Kettunen LWb.

Et lii. kunna esineb just Eesti piiri lähikonnas, siis on mõistetav ka selles sõnas esinev ü hääldik, kuna see on < lõuna-eestilisest kunn.

Thomsen Beröringer 263; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k u r i k a : kurika /un Bausk/, 'ein Schlägel des Holzhackers, malkas skaldāma vāle /aus der Gegend um Schönberg n./ Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kurikk G. kurika, kurilu[5], kurikas G. kurika[7] Schlägel, Bläuel, Klöpfel, gekerbtes Waschholz,

Knüttel zum Kurnispiel' Wiedemann EWb.

k u r n ē t: kurnêt, kufnêt, kùrnêt 'murren, hadern, brummen': vin,š sāk kurnēt pret savu likteni, uz dievu, rakstu mācītāji kurnēja Luk. 15,2. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kurn , pr. -ub /Sal./ 'murren' /Vgl. fi. kurnuttaa ' quarren/ Kettunen LWb.

Vōiks ju küsida, kas lii. kurn pole « lä kurnēt, ent see on vaevalt usutav, kuna selle sõna vaste esineb ka soome keeles ning lee. kurnēti on teise tähendusega. Seepärast arvab Endzelīn, et lä. kurnēt on « ennem soomepugu keeltest kui vastupidi Mülenbach Endzelīn LVV II /Vrd. veel e. kurtma/.

k u r r a t a : kurrata /ka korrata/. See sõna esineb Aluksne ümbruskonna lätlaste juures : ak tu kurrata ! 'Oh sa kurat!' ; nebrauc, kurrata, otram virsū !'ära sõida, kurat, teisele otsa ! '

« e. kurat G. kurati/kurad, kuram, kuramas/' 'Teufel', kurati pūralt 'ei zum Henker ! ' Wiedemann EWb.

See sõna esineb sõimusõnana õige laialt Põhja-Lätis Eesti raja-äärseis paikkonnis.

k u r r a t ā t : kurratât, ka kuratât : sāc nu atkal kurratāt hakka nüüd jälle kuradeid jagama /sõimama/' Alūksne.

« e. kurat tuletatud verb, vt. kurrata.

k u r s t a : kurste[2] Salis, 'ein Wäldchen / meža puduriītis/ ;

meža kurstiņš Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. kurst G. kursta[1], kurst, G. kursti /S/ 'Bündel, "Knucke" /von Flachs etc./ Wiedemann EWb.

Endzelīni arvates /LVVp I/ on lä. kursts < e. kurst, P. Arumaa aga tuletab, e. kurst < lä. gùrste (Virittäjä 1936, 309). Tõenäoline, et õigus on mõlemal. Lä. gùrste, „1/ 'eine Flachsnocke' : linu gurste, auch gursts; 'der Klumpsack'" /Mülenbach - Endzelīn LVV I/ on Endzelīni arvates < ve. горсть 'Handvoll'. Kui pidadagi e. kurst < lä. gurste /sõnaalgulise g>k on eesti keelele loomupärane/, siis võib ometigi pidada sama sõna lätipoolset vormi kursts < e. kurst , sest läti sõnaalgulise g > k on muidu raske seletada.

k u t i n ā t : kutinât , tr., fakt.zu kutêt, 'Kitzel erregen, kitzeln': kaķītis ar pēdiņu viņai kutina lūpas Etn. IV, 85 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. gedinttə̂ /It. kettintə̂, Pz. alt kittintə̂, SjW kuttinț/ pr. -B 'kitzeln' Kettunen LWb.

Kettunen LWb ; vrd. Thomsen Berüringer 264.

k u z a : kuza 'die Haut' /Bers./, 'das Häutchen einer Frucht, z. B. der Erbsen, Bohnen ; /das Häutchen auf der Milch' Wolmarshof; / 'die Kruste auf Wunden' Burtn., Allend., Wolm. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kozə̀/auch krozə̀/ 'grind, kruste, dünnes eis' Kettunen LWb; e. koso G. koso/d/ 'Haut' /von Schlangen, Früchten etc./, halli-k. 'Schimmelhaut' Wiedemann EWb 354.

Thomsen Berüringer 263 ; Mülenbach - Endzelin LVV II.

k ū l i e n s : kūliens , 'eine Art Habichte' L.; 'der Froschhabicht' U. Endzelīn - Mūlenbach LVV II.

< lii. kuĭ', pl. kūĭ̂D, livW kūl'ăD 'habicht, falke, adler' Kettunen LWb ; e. kull G. kulli 'Raubvogel /Habicht, Weihe/', kala-k., rāime-k. 'Sturmmöve /Larus canus/', kana-k. 'Mäusebussard /Buteo vulg/' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

k ū r e : kûre /auch Kl., Kreutzb., Kr. / 'die Krausche /tahm, n. St./, Druw Mūlenbach - Endzelīn LVV II

< e. kogr, vt. kugra.

Ojansuu lausub selle sõna puhul: "Kun û ei, niinkuin prof. Endzelīn minulle ilmoittaa, selity lūtistä, täytyy sille hakea selitystä meikäläiseltä taholta. Muistettava on tällöin, että Seltinghof-Aahofin etelävirolaisella kielisaarekkeella vielākin on säilyneenä suhde kakL< /kakl/ ~ kāla, kakR/kakr/~ kārà, jonka nojalla voimme olettaa varhemmin taivutetun myös nom. kokR /kokr/~gen. kõrì~part. kokri. Lūtin kûre selittyy etelävirolaisesta heikosta astesta." Ojansuu Lisiä 5o-51.

k e d a : k,eda 'die Spindel' /s. Bielenstein Holzb. 375 und 379 f./ : ar k,edu vērpt U. Mūlenbach - Endzelin LVV II

< e. kedr G. kedri /kehr/ 'Scheib, Drehscheib, Spindel, Rolle oder Tritze /am Webstuhl/' Wiedemann EWb ; lii. k^e'ddâr , pl. -/â/D , livW k^e'drâ/z , pl. -D 'spindel'

Kettunen LWb.

Thomsen Beröringer 258 ; Kettunen LWb.

k e d r a : k,edra , 'die Spindel' : še, māmin,a, mana k,edrin,a BW. 17346 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kedr ; lii. k^i^e'dd^ə^r , vt. k,eda.

k e d r i n,š : k,edrin,š Frauenb., 'eine Kurbel am Spinnrad' Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. kedr, vt. k,eda

See deminutiivne vorm on saadud < e. kedr + läti deminutiivi lõpp -in,š .

k e k a s : k,ekas , 'Schollen' : ledus k,ekas 'Eisschollen im Meere' Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kākk, vt. k,ek,e .

k e k a t a : k,e,kata, k,ēkata 2/ 'der Fastnachtsnarr, einer, der k,ek,tās iet' : maskuotie viesi saucās par budēl,iem, k,ekatām, čiganiem BW. V. S. 165 ; 3/ k,e,katās, /k,e,katuos Gold./ ; k,ēkatās iet, lēkt, skriet, 'Fastnacht laufen' ; 4/ k,ekatas U. 'Narrenspossen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kaŭkà, kaŭkànikkà 'fastnachtsnarr'; kaŭkàldi a'ĭjj^ə^ 'possen treiben' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

k e k,e : k,ek,e 'der Blutkuchen' Ruj. n. U. Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kākk G. kāki /kõkk, kõgi/ 'Klos, Ballen, Blutklos, Klos aus geröstetem Gerstenmehl' Wiedemann EWb; lii. kaŭ , pl. kaŭkùD , jei k. 'eisstück'

Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 258 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k e k i : k,ekį , k,ēk,i , k,ēk,es 'Blutkuchen' : k,ek,i - nuo asinīm un miltiem izvārītas klimpas /paltes/ dūres lielumā un vēl lielākas Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kīkk, lii. kīk, vt. k,ek,e .

k e k s i s : k,eksis , Demin. Verächtl. k,ekselis, 1/ 'der Haken ; Feuerhaken; der Bootshaken' : ar k,eksi nuorauj bal,kus nuo upes Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kekš , pl. kekšiD 'bootshaken' ; k.putkîz 'die tülle, in die der griff des bootshakens eingelegt wird' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer258 ; Kettunen LWb ; vrd. Mülenbach - Endzelīn LVV II .

k e l a v a i n i s : k,e,lavaînis PS., k,e,lvainis , k,elu-vainis 'des Weibes Schwester-Mann, der Schwager' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kēlû SjW livW /"bei den alten"/, pl. -D /Sal. minā/ 'Schwägerin' Kettunen LWb ; e. kēli G. kēli[1] /kēlūsk, kēlisk, kēlū/ 'Bruder des Mannes, Mannesbruders Weib', kēli-mees 'Mannesbruder /PF/, 'des Weibes Schwestermann' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 258 ; Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

k e m e r i s : k,emeris /Wid. und/ in Naukschen, k,emers

Ruj. n. U. 'der grosse Radbohrer' Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. keamer G. keambre[5] /kämmer, kämbrik, käber, kämbre, kuumer / 'grosser Bohrer Nabenbohrer' Wiedemann EWb ; kämmer 'suurem augupuurimisriist' Manninen Etnograafiline sõnastik 23;

Thomsen Beröringer 259 ; Mülenbach - Endzelin LVV II .

k e m p e : k,empe 2/ 'eine dicke, breiartige Masse' : kamēr māte guovis slauca, tikam klučkas k,empītē BW. 2969 Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. kämp G. kämbu /SW/ 'Klumpen', vere - k. 'geronnenes Blut' Wiedemann EWb ; lii. kämš , pl. kämšš D 'ungesäuertes brot von grobem mehl' Kettunen LWb.

2 1
Endzelin - Mülenbach LVV II ; Kettunen LWb.

k e n č e : k,en,čе 'ein aus Tuchstreifen geflochtener Schuh mit Ledersohlen' Riga n. U. Mülenbach - Endzelin LVV II

< lii. käŋga /livW kæŋga/, prt. sg. käŋgā , prt. pl. keŋgi /Sal. käŋ, kɒŋ/ 'schuh' Kettunen LWb; e. käng G. käŋga/d/ = king 'Schuh' Wiedemann. EWb.

Mülenbach - Endzelin LVV II ; Kettunen LWb.

k e n č i s : k,en,čis 'Schindmähre' L. ; auch als Schimpfname für einen faulen Menschen' U. Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. käng G. käŋgu 'Verkümmerung, Verkommen; vili, laps, põrsas on käŋgus 'das Getreide, Kind,

Ferkel ist beim Wachsen in's Stocken gerathen' ; käŋgema 'verkommen''verkümmern' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k e p a : k,e,pa 3/ 'die Tatze, namentl. die Bärentatze': lāčīšam liela k,epa BW 2686 ; 4/ dieva, velna k,e,pa 'orchis maculata' RKr. III. 71 lauvas kepiņa ,'Edelweiss' Wid. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. käppà , pl.-D, prt.sg. käpp /Sal.jalg/ 'pfote' Kettunen LWb; e. käpp G. käppa[1] 1/ Klaue, Pfote, Hand /bes. kleiner Kinder/'; mesi-k. 'der Bär'; junda-käpad, jumala-k., kuradi-k.'Knabenkraut /Orchis L./', kassi-k. 'Katzenpfötchc' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 259; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k e p a r ā t : k,e,parât , - āju , k,e,paruôt, k,e,puruôt, gew. refl. -tiês, /k,e,parâtiês PS., k,e,puruôtiês Trik./, 'zappeln, sich mühsam forthelfen, sich abquälen': bē,ns k,eparājas un bl,auj Frauenb. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. käppàrtt 'zappeln; herumzapfen' : laps käppàrttîb lovàl, jālgadîks kädùdîks 'das kind zappelt im bette mit füssen und händen' Kettunen LWb; e. käperdama, -dan, -dada[1] /P/ 1/ 'tasten, mit der Hand streicheln'. Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

k,e p e : k,epe, k,epis 'ein Stab, ein Stock' Walk, LP. VI 219 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kepp G. kepi[1] 1/ 'Stock, Stab' Wiedemann EWb.

Eesti kepp on ise rootsi laen /vrd. r. käpp , pl. käppar 'Kipp' Freudenthal-Vendell OESvD ; rr. käpp, vr. kæper, isl. keppr, taa.kæp Hell uist SvEtO/. P.Ariste peab seda sõna nooremaks laenuks eesti rootsist /Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles 56, TÜT B XXIX/. Kuid läti keelde on see siirdunud tõenäoliselt eesti keele vahendusel, nagu oletab Endzelīnš. Mülenbach - Endzelin LVV II.

k e p t : kept, keppu od. kepju U., kepu 2/ 'mit den Klauen anpacken' Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. käp , pr. käppàB SjW 'tappen'/von hunden, bären u. dgl./ Kettunen LWb ; e. käpata 'mit der hand fassen' ibid.

Thomsen Beröringer 132 ja 259; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

k e r e : kere, 'die Wurzel eines Baumes samt Moos und Erde /bei Bezzenberger, Spr. d. pr. Letten 19 und/ N.- Bertan ; / =ceļmš Dunika : kuoks izgāžts ar visu keri Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kera G. kera[1] 'Knaul, dichtes, verwickeltes Gestrüuch' Wiedemann EWb; lii. kerà, pl. -D, prt. , illat.sg. kerrâ 'knäuel'; kerrâ vändâ 'in den knäuel wickeln' Kettunen LWb .

Thomsen (Beröringer 259) järgi on lü. kere < lii. kerà , e. kera , Endzelīni arvates aga on lü. kere < lee. kērė "корневище" (LVV II).

k e r e š a s : k,ereš̆as, kereši /Ruj., k,ereši Salisb./ , k,eršas, k,erši 1/ 'Glutsteine im Riegen und Badstuben ofen, der Glutfang' Biel. H. 100, 115; 2/ 'die Schlacken in der Schmiede' Naukšen Mūlenbach - Endzelin LVV II

« e. keres G. kerese =keris G. kerise, kerikse[6] /kiris, kiristi, kirits/ 1/ 'obere Abteilung des Bauerofens' ; 2/ Leuchtthurm , Feuerbake' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 259 ; Mūlenbach - Endzelin LVV II.

k e r n ā t : k,e,rnât , -āju, kērnêt, -ēju 'schmieren, schmaddern' Mūlenbach - Endzelin LVV II

« lii. kārnâ , pr. kārnâB /Pr./ kārnâ /Ii/ 'schmieren, schmaddern ; unfruchtbare arbeit tun; lauern; frech ausschauen ; miš tēk kārnât 'was lauert ihr' ; ta um neîtšâks ie - kārnân 'er hat sich mit mädchen eingelassen' Kettunen LWb.

Mūlenbach - Endzelin LVV II ; Kettunen LWb.

k e s e l e : k,esele 1/ 'die Tasche, ein kleiner Sack' ; 3/ 'der Kescher zum Krebsfangen' ; 4/ 'zur Bezeichnung eines Frauenzimmers - die Schachtel' Mūlenbach - Endzelin LVV II

« e. kessel /kesel/ G. kesla, kesli /D/[1] /kestelkess/ 'Netzsack zum tragen von Fischen, Kober zum Füttern d. Pferde, kleiner Sack oder Korb aus Bast od. Rinde mit überfallendem Deckel' Wiedemann EWb ; lii. kešš̆il', 'netzsack, kescher' ; kešš̆ilâks akkub vējidi ' mit dem kescher fängt man krebse' /Fi. kesseli/ Kettunen LWb.

Mõlenbach - Endzelĩn LVV II ; Thomsen Beröringer 26o ; Kettunen LWb.

k e s e l ā t : kˌesel'ôt , -ēju, tr., 1/ 'mit Kescherm Krebse fangen' Gold. Mõlenbach - Endzelĩn LVV II

< lii. keššil´ttə̂, pr. -B 'mit dem kescher herausfischen' Kettunen LWb ; vrd. kˌesele.

Kettunen LWb.

k ā m a : kˌēms /auch PS., Serbigal, Neuenb; Schujen, Würg., Wolm., AP., kˌèms² Nerft, Preili, Kl., kˌêms² Salis, Raj./, 1/ /'der Kobold' U./,'das Gespenst'; 2/ 'ein Sonderling, /ein Blödsinniger U./,ein Unvernünftiger, ein Verwunster' Mõlenbach - Endzelĩn LVV II

? < lii. kē'm , kē'mə̂z 'gespenst, spuk, kobild' Kettunen LWb.

Endzelĩni arvates (LVV II) on lü. kˌēms < lii. kē'm või vastupidi. Ka Kettunen tuletab lü. kˌēms liivi keelest küsimärgi all /LWb/.

k ā r p a : kˌarpa, 'der Iltis, das Stinktier /foetorius futorius/' U.A. VIII, 86 Mõlenbach - Endzelĩn LVV II

< lii. kārpə̂ , pl. -D, prt.sg. kārpə̂, /Sal. dūkir/ 'iltis' Kettunen LWb; e. kārp G. kārbi /kārk/ 'Thier aus dem Mardergeschlecht, Steinmarder /NW/, Sumpfotter, Wiesel /P/, Iltis' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 26o ; Mõlenbach - Endzelĩn LVV II ; Kettunen LWb.

k ā r p i : kˌārpi 'ärdi' Lemsal ; kˌārpiņi 'Erbsenstaken' L. U. Mõlenbach - Endzelĩn LVV II

< e. kärp <*kärppa, gen. kärba, kärbik, o ; kärbisti, kärbasti, kärbats, e, kärbis, e, kärbits, e, kärvas, e /Hiiumaa/, kärvasti, kärvisti /Virumaa/, kärvis 'Stamm mit dem Aststummeln /als Leiter = hammaspuu/, Trockengerüst auf dem Felde /für Erbsen, Klee u.d.gl./', Schlagbaum, Stange zum Anbinden von Gewächsen, eins der stärken Hölzer in Heuschobern' Ojansuu LisiH 48, 49.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k ē v e : k,eve "eine Stute, Mähre, Strense" Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< lii. kēu, kēy , pl. kēvəD, prt,sg. kēvə /Sal. keu/ 'stute' / Lappisch kiev, s. Toivonen FUF XX 144/ Kettunen LWb.

Endzelīni arvates on lā. k,ēve < lee. kēvē "kuera" Mülenbach - Endzelīn LVV II , J. Mikkola aga ütleb: "par šo vārdo /"k,ēve"/ droši var teikt, ka tas celies no lībiešu valodas" /Vecākie sakari. Izgl. Min. Mēnešr. 1930 II, 443/.

k i d a s : k,idas /Mogallen, Jakobshof/, k,ides Lasd. , k,idi 1/ 'das Eingeweide, namentl. der Fische /Dond./, aber auch der Gänse, der Schafe'; 2/ 'etwas Kleines, Unbedeutendes' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kiʔD, pl. kidùD, prt,sg. kidìdi 'fischeingeweide' Kettunen LWb; e. kida G. kida , kea[1] ; kidame /A/[5] kida, kisa 1/ 'allerlei Faseriges, bes. Fleischfasern, daher Kiemen, Bart /der Fisch/, der fliegende Sommer' ; 2/ Wiederhaken, ahingi kidad' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 26o ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k i d ā t : k,idât, -āju, auch k,idît /k,idêt Nogallen/ ; 'ausweiden, namentlich Fische' : nuo rīta duomājis vistu bruokastim k,idīt, vārīt Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. ki'dd^{1}, pr. kidùB '/kleinen/ fischen das eingeweide herausnehmen, fische reinigen ' U. Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

k,i k,ē t : k,ik,êt Ronneb., =k,ik,êt, ~ēju, tr. 'ausweiden, reinigen : zivis Grünh., Dwrtn., Salis. Refl.-tiês, sich mit dem Ausweiden beschäftigen: kuo tur nu k,ik,ējiês ap tām de,sām Serb. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kitkuma, - kun, - kuda /kitsma/ 'ausrauten, jäten', kalu k. 'Fische ausnehmen, reinigen' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 26o ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k i l a d ā t: k,iladât , -āju, intr. Schwatzen, lärmen : kuo jūs tur kiladājat ? vai neiesit labāki gulēt? Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kilama, kilada = kilatama; kilatsema 'aufschreien, kreischen, kreischend reden' Wiedemann EWb.

k i l a t a : k,ilata Wid., k,ilate, k,ilis, k,ilka 'Brätling /clupea sprattus/' RKr.VIII, 1o3 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kilu G. kilu, kilu-silk, k.-räime 'kleine Strömlingsart /Clupea Sprattus L., Meletta vulgaris Val./ Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 261 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k i l d a : k,ilda , 'der Streit, Zank, Händel': k,ildi celt, sākt, 'Streit anfangen'; k,ildu turēt 'hadern' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. kiĪD, pl. kĪldə̂D, livW kĪlduD 'span'/livW auch lȭskə̂z/ ; ēvil kĪldə̂D 'hobelspäne'; SjW kiĪdə̂ nuõt 'händel anfangen' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k i l d o t : k,ildoties : k,iĪduôt, k,ildât, -āju, gew. refl. streiten, zanken, habern, in Unfrieden leben': un smejas un skūpstās un k,ilduo un kliedz Rainis. kiĪduešanâs 'das Streiten, Zanken, Hadern' Mülenbach - Endzelin LVV II

< lii. kiĪD , vt. k,ilda.

LKV 23272.

k ī l a : k,īla Wolm., C., PS., n.L.,St. U. auch k,īls od. k,īlis, 'das Pfand, Unterpfand' : es atstāju tev savu sirgu par k,īlu od. k,īlā od. k,īlam Mülenbach - Endzelin LVV II

< lii. kĪ'l , pl. kĪ'lə̂D 'pfand' ; 'verlobung'; kĪ'lidi anə̂d 'pfänder geben' Kettunen LWb ; e. kihl G. kihla 1/ Pfand, Wette', kihlaks, panema 'verpfänden', kihla lunastama 'ein Pfänd erlösen', kihla lööma oder vedama teisega 'mit Jemandem wetten' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringef 261 ; Müllenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

kīlas : kîlas[2] "?" kˌlas /Zarnikau/ iet /vom Eise gesagt/ ; kˌîlu[2] laiks Magnushof, 'die Zeit des Eisganges' /MSil/ Müllenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kīl'az , pl. kiīīD , prt. sg. kīast 'glatt, beeist' ; kīaž ˌjeǰ 'glattes eis' /Fi. kiilakka, kiil-tävä/ Kettunen LWb ; e. kiilas G. kiīa[7] 'glatt, glänzend' ; kiilasjää 'Spiegelblankes Eis' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

kīlāt : kˌlât , -āju /kˌiluot bei Glück Hiob 22,6/ , tr.., 'pfänden' : nekˌlā, vagarin, manu mazu raibalinˌu BW 29040 Müllenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kīlǰ 'pfänden, verpfänden', /Kl. auch. auspfänden/ ; verloben' ; ma kīlis ˌtam ǰn kˌiela sīlǰ 'ich verpfändete bei ihm die uhr' Kettunen LWb ; vrdz. e. kihlata 'verloben'.

Kettunen LWb.

kilmis : kˌilmis[2] Borchow n. FBR.XIII, 24 "?" ; kˌîlmis Lubn., 'der achte oder sechste Teil eines Lofs' . Abstrahiert als Grundform aus dem deminutivisch aussehenden kˌilmitis /gleichbed. mit kˌilmis / Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« ee. külimit, vt. kulmis . Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

kilu kilumis : kˌilu kˌilumis , 'in Hülle und Fülle'

cāle,nu e,suot k,ilu k,ilumis Grürh. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. küll G. külla 1/ 'Menge, Reichthum, Genüge', kel kõik küllas kões 'wer Alles vollauf hat' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II

k,i m p a : k,impa , 1/ 'das Malheur, Pech Unglück, der Streit' Serb : labāk nepīksti ne vārda, ka netieci k,impā A XVIII, 125, Stockm., Etn.II 129, IV, 66; 2/ 'ein Klumpen' ; 3/ 'Heufuder' Allend. n. U.;4/ 'eine Handvoll Ruten' Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kimp 'verlegenheit, unannehmlichkeit' /SjW 'lärm, unruhe', livW auch 'bündel'/ ; ta um kimbs /Kl./ 'er ist in verlegenheit' Kettunen LWb; e. kimp G. kimbu, kimbo/d/[1], 1/ 'Bündel, Päckchen,Bund'; 3/ Verlegenheit, Bedrängniss, nüüd olen õige kimbus 'nun bin ich recht in Not, Verlegenheit' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 261 ; Mülenbach - Endzelīn LWb ; Kettunen LWb.

k,i m p ā t i e s: k,ipātiês , - ājuôs, k,impātiês, - ējuôs, /k,impētiês U./ 'sich zanken, sich einlassen, sich abgeben' ; ej nu tur k,impājies ar vin,u Serb. , Lub., Smilt, Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. kimp, vt. k,impa

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; LKV 23272.

k,i n ī t : k,inît , -ēju 3/ 'fangen' Neu-Wohlfahrt Mülenbach Endzelīn LVV II

< e. kimni 'fest, anschliessend, nicht offen' tuletatud verb Wiedemann EWb, kinnitama.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

k i p a : k̦ipa /Wolm./, k̦ipe, k̦ipis /Salis/, 'ein kleines Gefäss zum Schöpfen' Mülenbach-Endzelīn LVV II

< e. kipp, vt. k̦ipis.

k i p i s : k̦ipis, 1/ k̦ipa, 'ein Schöpfgefäss mit einem Handgriff, der aus einer verlängerten Daube besteht' Mülenbach - Endzelīn LVV II ; dižu k̦ipi garu kūtu BW. 19579. nemesa ūdentiņu ne uozuola k̦īpiti 23093; pušpūres k̦ipis und sieka k̦ipis 'zum Messen und Tragen von Getreide und Mehl' /Siux/ Endzelīn - Hauzenberga, LVVp I

< e. kipp G. kipu, kipi /SW,S/ kibu 'kleines Schöpfgefäss, Schöpfgälte /mit senkrechtem Gr./' Wiedemann EWb.

Thomsen /Beröringer 261/ arvab, ehkki küsimärgi all, et lä. k̦ipis, k̦ipa < e. kipp. Endzelīni arvates on lä. k̦ipis, k̦ipa ja e. kipp, sm. kippa "Schöpfgelte", samuti lee. vaste kipê od. kipis „ноздйник с одним ушком; шайка" vahekord veel ebaselge /Mülenbach-Endzelīn LVV II/. Miget'i järgi /Herkunft u. Verbreitung d. neueren germ. Lehnw. im Estn. 264/ tuletub e. kipp ja sm. kippu, kippo, kippa r. kippo /Soomes/, mis omakord < visl. kippa 'Tragkorb'. Ka Zēver /Spr.-kulturh. Unters. 279/ peatub selle sõna juures, ent jätab andja poole nimetamata, ütleb vaid: "Sicher Lehnwort ist lett. "k̦ipis" /ibid/. Pooldades Miget'i vaateid kõnesoleva sõna algupära suhtes tuleb vist ometi arvata, et lä. keelde on see sõna siirdunud

e. keele vahendusel.

k i r i s : kiris 'ein schwarzes Ochskalb mit weissem Streifen über den Rücken' Ruj. n. U. Mag.XX, 3,129 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. kiri G. kirja, kirä/d/'l/ Buntwerk, Zeichnung, Spitzen, bunte Färbung' Wiedemann EWb ; kirjak G, kirjaku^{5} buntes Rind, bes. bunte Kuh' ibid.

Thomsen Berüringer 261 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ,

k i r k i s : kirkis 1/ kirkis^{2} Dond., kirkis Selg./, circenis, 'das Heimchen' Kand.; 2/ kirmis, kirpiš, 'ein ganz kleiner Holzwurm'; 3/ 'ein Insekt, das die Netze zerfrisst' Rojen, Libau /Dond./ Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kerk /SjW kerk/ pl. kērkžD 'heuschrecke, grille, heimchen' /Salis kirik / ; 'spitze an der schneide des beiles' / = kirk, kirk / ; žina-kērk"-kžd žukžbžD /Ir./ 'die heuschrecken springen' Kettunen LWb ; /am. kilkki/ 'ein insekt, das die netze zerreisst', Ingr. Soikkola; vdj. tšilttši 'heimchen'; ? e. kõo-kingas 'marienkäfer' ibid./

Kettunen tuletab lä. kirkis läänemeresoome keeltest, kuigi küsimärgi all, Endzelīn /LVV II / aga lausub selle sõna puhul: "Wenigstens in dem Bed. 1-2 wohl /als ein Litau nismus/ zu li. kirkti "kreischen"." Zēveri jürgi /Spr.-kulturh.Unters.67/ on lä. kirkis ask. kirken.

k i u g a s: kiugas^{2} Salis, 1/ 'der Hauzahn eines Schweines';

2/ 'die obere Kinnlade eines Schweines' Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« lii. kiũgžz, kiugmžz 'stosszahn, hauer, backenzahn /nur von pferden und schweinen/' ; gʻpkžn attž sũrt kiugžD 'der eber hat grosse stosszähne' Kettunen LWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp I.

kiukstēt : kiukstêt[2], -u , -ēju, intr. 'kläffen, bellen': sunis ka kiukst vien, pakal tam aši Dünsb. Mülenbach-Endzelīn LVV II

« e. kiuksuna, -sun, -suda[1] kreischen, quicken' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

kiuzātiea : kiuzãties Veclaicene "Latvieši šo vārdu lietā - kildoties, strīdēties' nozīmē " K. Pluķš Celi VI 73

« e. kiusama, -san, -sata 'bestehen auf etwas, eingensinnig behaupten' Wiedemann EWb.

K. Pluķši andmeil on see sõna laialt levinenud Eesti piiriäärsel maalal Veclaicenis /Celi VI 73/.

kiuze : kiuze Veclaicene, piem. nesãc nu kiuzi /t.i. necel nu strīdi/ K. Pluķš Celi VI 73.

« e. kius G. kiusu /kiud, kiuge, kiuste, kiusatus, kiusus/ 'Eigensinn, Trotz, böser Wille', tema kius peab peale jũma 'es muss nach seinem Kopfe gehen, geschehen, worauf er besteht' Wiedemann EWb.

K. Pluķš Celi VI 73.

kiginât : kˌizinât Biel. n. U., 'forschen' Mülenbach - Endzelîn LVV II

* lii. küzànDˌ pr. küzàndə̂B SjW livW 'fragen' /=kizzə̂/ Kettunen LWb ; e. küsima, -sin, -sida[1] /küshma, küskima, küsüma/ 'fragen' fordern, verlangen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262 ; Mülenbach - Endzelîn LVV II .

kinis : kˌîNis , in Ruj. n. U. kˌîne 'eine kleine, den Pferden auf der Weide zur Last fallende Fliege' Mülenbach - Endzelîn LVV II

* e. kiin, G. kiini ; kiin G. kiinu 'Bremse /Oestrus L. /', hobuse-k. ' Pferdebremse /Oestrus equi/ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelîn LVV II.

kîris kˌîris /Nigr./, 'eine kleine Wassermöwe L., kleine Möwe mit schwarzem Kopf' st., 'Lachsmöwe' U. Mos.V. 14, 15 Mülenbach - Endzelîn LVV II

* lii. kîr, kîr-kajàG, kîr-kajàgə̂z 'kleine möwenart; eine kleine möwe, die fortwährend schreit'; e. kiir 'meerschwalbe' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 261 ; Mülenbach - Endzelîn ; Kettunen LWb.

kisis : kˌisis , Demin. verächtl. kˌiselis , 1/ 'der Kaulbars /acerina cernua/' RKr. II 57 Mülenbach - Endzelin LVV II

* lii. kî/š, pl. - šəD /Sal. kîš, pl. -id /, livW kîššə̂z, pl. -D 'kaulbarsch', stint; /verächtlich:/

kleiner unbedeutender fisch' Kettunen LWb ; e. kiisk G. kiisa /kiis, kiisalik, kusk/ 'Kaulbarsch /Perca cernua L./' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 262 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

k ī v e : kīve , kīvis,'das Keifen, der Streit, Zank, Hader': ar tautieti kīvē tapu BW. 249 83, l. drīz vien panākšim kīvī Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kīv 'uneinigkeit, streit'; ne att kīvšs 'sie sind uneinig'; jelàbt kīvšs 'sie leben in streit' Kettunen LWb ; vrd. e. kiivas 'eifersüchtig', sm. kiivas 'heftig, leidenschaftlich' ibid.

Kettunemi /LWb/ arvates on lä. kīve < läänemeresoome keeltest, kuna Mülenbach-Endzelīn /LVV II/ ja Zēversi /Spr. - kulturh.Unters. 67/ järgi on lä. kīve < kas kīf või esk. kīw, kīv, kīve "Zank, Streit, Kampf".

k ī v ē t : kīvêt, -ēju, tr.'keifen, schelten, rügen'Smilt., /Wolm./: pirmējs kīvē Brencīša kungu, ka tādu sliktu žirgu iedevis Etn. III, 28 /lee. kȳvoties " ссориться "/. Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. kīv/ , pr. -ît, livW -uB 'uneinig sein, sich streiten, sich zanken'; lapst kīvâs 'die kinder streiten sich' Kettunen LWb; vrd. kīve .

Kettunen LWb.

k u l m i t s : kùlmīts Veclaicene K. Plukā Cel,i VI 73

< m. kùlimit, vt. kulmis .

See Veclaicenes esinev vorm seicab üpris lÄhedal algteelele.

kutja : kutje, gew. Pl., 'Küttis' ; kutjes /kutis Trik./ kraut /in Serbigal dafür kutas, kutumus nest. kutêt/ 'die Küttis haufen machen' Mülenbach - Endzelîn LVV II

« e. kütis G. kütise, kütikse[6] /kütus, kütts/ 'Heizen, Brennen, Schwenden ; - Brennmaterial, aus Strauchwerk und Rasen gebildete Haufen' zum Schwenden des gerodeten Landes , kütiet looma 'solche Haufen machen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 281 ; Mülenbach - Endzelîn LVV II.

kutêt : kutêt , -êju 'Küttis brennen' Refl.-tiec, 'räuchern, roden' Mülenbach - Endzelîn LVV II

« lit. kitti /kutti/, pr. kittàs /kuttàs/ /Sal. kú/tt , pr. -inh / 'brennen'; pîva kittàs 'die sonne brent/ Kettunen LWb.

Thomsen Berüringen 281 ; Kettunen LWb.

kûtaina : kûtaina, 'streifig' /vom Vieh/ Ruj. n. U. ; 'bunt' Karls. : kûtaina govs Sayershof 'eine Kuh mit weissen Rückenstreifen' Endzelîn-Hauzenberga LVVp I

« e. kütt G. küttu /kiut, kuit/ 1/'streifig, gestreift'; 2/ 'schillernd, changierend'; 3/ 'Vieh mit weissem Rückenstreifen' Wiedemann EWb.

Endzelîn - Hauzenberga LVVp I

kûtala : kûtal,a , 'ein Kuhname' Karls.; /kûtala Plenhof, 'die Kuh/ : muns bûs mas kûtalu Mülenbach - Endzelîn

LVV II

< e. küüt tuletatud valge seljaga lehma nimetus, vrd. e. küüdik, vt. küt sins.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

laiva : laīva , verächtl. Demin. laivele , 1/'das Boot, der Kahn': ar puk̄ti laivu dzinu Lēd. 1815. palika kâ nuo laivas izmests , 'er war wie aus den Wolken gefallen'; 2/ 'bootsförmige Wolke /Klempenhof/'; 3/ 'ein grosser Löffel'; 4/ 'das Schiff' bei Manz., Glück, besond. liela laiva, dafür jetzt kuģis Mülenbach Endzelīn LVV II

< lii. lōja /livW lāja/, pl. -D. prt.sg. laìjõ, /Sal. laja / 'boot' ; sūr-l.'grossboot' Kettunen LWb ; e. laev G. laeva /laiv/ 'Schiff, grosses Boot' Wiedemann EWb.

Üldtuntud on Thomseni /Beröringer 193/ seisukoht, et lee. laivas , lä. laiva on > läänemeresoome keeltesse.LKV 23272 märgitakse laiva /lāja/ puhul, et on raske öelda, kas selle sõna on laenanud balti või läänemeresoome rahvad. Kindlal ja Thomseni omast erineval seisukohal asuvad aga soome keeleteadlased, nim. et lä. laiva < lii. lōja , e. laev. Toivonen juhib tähelepanu muuseas sellele, et ka mordva keeles leidub vastavatüvaline sõna luv 'sõim'. /Toivonen FUF XX 143; Mikkola Izgl. Min. Mnesr. 193o II 442/ ;

Kettunen LWb ; Kalima Itämerensuomalaisten lainasanat 189 ; vrd. kadikis.

lamatas : lamatas : žurku lamatiņas BW. 258552. Sing. lamata- auch BW. 25794 var. lamatas 'die Falle' :

pel,m, žurku, lapsu lamatas Mülenbach - Endzelīn

? < lii. lamàttŝks, pl. -t 'falle'; īrâD,ē. 'mausefalle' ? lamàttŝks pānda 'die falle aufstellen' Kettunen LWb.

Prellwitz /Wrtb? 258/ järele on lä. lamatas < lee. lemoti 'lechzen', kuna Buga /KSn.I, 258/ tuletab seda < slaavi lomiti "brechen" /Mülenbach - Endzelīn LVV II 417/. Kettunen (LWb) peab seda sõna laenuks lii. keelest.

l a m ā t : lamât, -āju, tr.,'schimpfen, schelten': saimnieks bar un lamā kalpu : Refl. -tiês, 1/ 'einander schimpfen' : sievas pa istabu lamājas; 2/ 'viel, fürterlich schimpfen : ?ur lamājas ka visas malas skan Mülenbach Endzelīn LVV II

? < la'mmâ, pr. lamàB 'schimpfen'; mis sa mīnda lamàD 'was schimpfst du mich'? Kettunen LWb.

Seda läti sõna on püütud küll viia ühendusse lee. sõnaga lemoti 'lechzen', samuti slaavi lomiti 'brechen' jne. /Lewy PBrB XXXII, 142; Mülenbach - Endzelīn LVV II 417/, ent need sõnad on tähenduslikult kauged lä. lamāt'ile, mispärast Kettuneni oletusel, et lä. lamāt < lii. la'mmâ, ei puudu teatud tõenäolisus.

l a m m a : lamma Seyershof /ehemals/ 'ein grosses, melkbares schaf' Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. lammas G. lamba 'Schaf' Wiedemann EWb. Endzelīn - Hauzenberga LVVp I.

l a s m e n i s : lasmenis, lasminis, läsmenis 'eine offene

Stelle im Eise' Lasd., Iluxt, 'eine im Winter nicht zugefrorene Stromschnelle im Flusse, auch im See ; die Wuhne': lasmenis - ledū iscirsts ālin,ģis , kur zwejnieki venterus liek Lasd. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. lasme G. lasme /P/ /lasi/ 'grosses viereckiges Loch im Eise /zum Hineinlassen der Netze/' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Ojansuu Lisiä 52.

laulāt : laulât /-u od./ -āju, -àju, tr. 'trauen' : pēc dievvārdiem mācîtājs laulā jaunuos pārus; laulāta draudzene, 'die Ehefrau, Gattin'; laulāts drauģs 'der Gemahl, Gattw' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lōlatt^{ə} , pr. -B 'traun' ; päp tuäpp^{ə} lōlattis k^{u}olm põr^{ə} 'der pastor traute heute drei paare' /Kausative ableitung von lo^{ə}l^{ə} ; est. laulatada 'trauen', fi. laulattaa 'singenlassen'/ Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 264 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

launags : launags , 1/ 'die Mittagszeit ; der Mittagsschlaf' ; 2/ 'die Mittagsmahlzeit' ; 3/ 'die Vesperkost' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lēnaG , Ir. lèinaG, livW līnaG, lēnaG /Sal. lünnuG/ 'südosten' ; lēnak tūl p^{ə}g^{ə}b mä'dd^{ə}n riēst^{ə} mēst^{ə} 'der südostwind weht bei uns gerade vom lande' Kettunen LWb ; e. lõuna G. lõuna^{5} /lõunag, lõunang, lõune/ 2/ 'Mittag, höchster Sonnenstand' ; lõuna-sööma-aeg 'Mittagsmahl' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 265 ; Mülenbach - Endzelīn

LVV II ; Kettunen LWb.

lāmis : lāmis1/ /lāmis Ruj./ , 'zum Trocknen ausgebreitetes Heu' A.X,1, 308 ; 2/ 'lāmis 'eine breite und dicke Masse' Ruj. : pa gaisu skriedams, vinš /pūķis/izskatās kâ uguns lāmis ar gaŗu dzirkstelu asti LP. VI. 94 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. laam G. laama, laami[1] 'Verbreitetes, grosses, breites Stück, Feldbreite', tulo-laam 'entwickelte Flamme' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

lāms : lāms 1/ 'eine grosse, ganz ebene Weise' ; 2/'eine Strecke' : rudzi lāmiem vien ise sti Mag. XIII, 3, 52 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. laam 'ausgedehnte Fläche' Wiedemann EWb; vrdl. lāmis.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

lānis : lānis, lāns, 1/ lāns /Maukšen/, Salisb., 'ein grosser, undurchdringlicher Wald' Karls.; 2/ 'die Pfütze U. ; 4/ lāns, 'eine feuchte Wiese' Aahof Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. laan G. laane[2] =laas G. laane /laan/ 1/ 'dichter Laubwald auf feuchtem Boden' ; 2/ 'ausgedehnte Fläche' Wiedemann EWb.

Ojansuu Lisiä 52 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

lemperis : lemperis Ruj., lèmperis[2], 'der Lümmel, Taugenichts, die Schlafmütze' Mar. ; /lemperis "ein oberflächlicher und unordentlicher Mensch" Mülenbach -

Endzelīn LVV II

< e. lõmper G. lõmpri[5] 'Pfuscher, Stümper; Landstreicher, Vagabund' Wiedemann EWb ; lii. lemb, pl. lẽmppõD 'lümmel, dummkopf' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 265 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

lempikis : lèmpikis, lèmpis c.,/Serbigal, PS., lempis[2] Salis, lempis Bl., Līn., Ruj.,Gramsden, Linde/, 'der Lümmel, Tolpatsch, Plumpsack, Flegel' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. lemb, pl. lẽmppõD 'lümmel, dummkopf' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 265 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

lẽnica : lẽnica /lẽnics Nogallen/ 'der Südwestwind' : visu dienu pūš// lẽnica Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. lentš, c. lūūs, gen. lūūne jürele tuletatud edelatuule nimetus, vrd. lents.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

lenta : lents 'der Südwest' Biel. Gr. 353, Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. lẽntš, gen. lūnD 'südwest'; tūl'kieriz lūnd 'der wind wendete sich nach südwesten' /fi. lūnsi, lūnta-/ Kettunen LWb ; e. lūūs G. lūūne, lūūs G. lūūsi[1], lūūs G. lūūsa /SO/ /lūūds/ 'Südwest', lūūne vesikaare vahe 'West südwest' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 265 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II

l e s t e : leste 'die Butte, Flunder' : vienreiz zvejnieki braukuši ar laivu Dundagā lešku iepirkt Bers., LP. V , 84 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< ec. lest G. lesta /lestas, lēst/ 1/'Flasche, Plattes /vgl. leht/, lesta viskama 'platte Steine so längs der Oberfläche des Wassers werfen, dass sie niemals ricochéttieren / lutsu viskama/'; 2/ 'Balg, Schote, Hülse'; 3/ 'Steinbutte' Wiedemann EWb; lii. lîeštà, prt.sg. lîešt , prt.pl. lešti /Sal. lēsta/ 'butte' ; sîe tūl' tiẽb lešti 'dieser wind erzeugt /treibt/ butten' Kettunen LWb.

Thomseni /Berüringer 265/ jürgi jääb vahekord lā. leste ja e. lest, lii. lîešta ning ven. reuzr 'Brassbben' vahel ebaselgeks. Kettunen /LWb/ väidab aga, et lā. leste < lii. lîešta, e. lest. Ja see väide näibki olevat tõenõolisem, sest on loomulik, et lätlased õppisid tundma siia, viimma jat. kalade kõrval ka lesta kala esmajoones just liivlaste, oma lähemate merepoolsete naabrite kaudu, kes tegelesid rohkem kalastamisega , omandades ühtlasi selle nimetuse.

l i b e r ê t : liberêt, liberêt, -ẽju 'locken, schmeicheln', Refl. -tiês, namentlich pieliberêtiês ; 'sich einschmeicheln' Mag. XIII, 2, 5o, U. ; in Allasch liberêtiês 'scherzen, unnütz lachen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. liberdama, -dan, -dada /W/ 'hinken' ;-/NW/= libedelema, 'schmeicheln, liebeln, scherzwenzeln' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Thomsen Berürin-

ger 265.

liblabs : liblaba, libulabu, lipsin,a /liblabin,š Dond/ 'der Schmetterling' Sasam. /in der Kindersprache/ ; 2/ 'der Schmeichler'; 3/ liblabin,i 'junge Mädchen mit leichtem Betragen' Gipken Mülenbach-Endzelīn LVV II

« lii. libà-labà , Ir. lib-laba, Kl. liblabìn, liblābiń 'schmetterling' Kettunen LWb. 2. tähenduses vrd. liberēt.

Mülenbach-Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

liedags : liēdags, 'der vom Wasser glattgespülte Meeresstrand /Kalten/ ; der hart. und glattgespülte Sand am Meeresstrande /Nogallen/, Dond., A.XI, 569 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lìedδ̂G, Kl. liẹ̀diG 'nasser, weisser triebsand' Kettunen LWb ; e. lêe/de 'liivamaa, liivaseljandāk' EOS .

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

liedēt : liêdêt, -ēju, tr., 1/ 'dem Regen aussetzen, beregnen lassen; neliedē gann un luopiņus Nigr., Wolm.

Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lìeẗtγ̂ 'in den weichen treibsand versinken' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

liedikis : liēdik,is "sandige, wässerige Stelle zum Versinken am äussersten Strande" Popen Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lìediG vt. liedags

Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

l i e d i n ā : liẽdiņš Dond. = liedags Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. liẹdȁ̂ , vt. liedags .

l i e s m a : liesma /Serbigal, G., PS., liẽsma[2] Ruj., Lin., Popen, Rutzau, Tr., liẽsma, liesme / 'die Flamme' : Sprw. salmi drīz liesmas k,er . liesma šaudās 'die Flamme flackert' ; mīlestības liesma, 'die Liebesflamme' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. li' eèmȁ̂/z/ , Ir. li'eèšȁ̂m /Sal. liesm/ 'flamme' ; palȁ̀b lìeèmȁ̂è 'brennt in einer flamme' Kettunen LWb.

Lü. liesma ja lii. lī'eèmȁ̂/z/ vahekorra jätab Thomsen /Berüringer 102/ lõplikult lahendamata. Ojansuu /Liesiä 53/ arvab aga, et lü. liesma , millel pole täpset vastet leedu keeles, on laenatud liivi keelest, sest liivi sõnal on täpne vaste karjalas /liežma/ * liesma 'lieska, liemu /uunista/ ; lieskakivi uunisuun ylä-puolella, pätšin otša '. Jyv. liesma = l*iẽka 'tuli kun kiukoašta tulǫa'. Samuti kuuluvad siia sm. nõrga-astmeline liehme « *lẽzmẹh t. -ẹk, liesmu ja arvata-vasti ka sm. lieska /e. lõõsk, lõõsa/, kus ka võiks olla ka juhuslik /ibid/. Ka Endzelīn soostub Ojansuu seisukohaga /Mülenbach - Endzelīn LVV II /.

l i e t a : liẽta, liẽtmala liedags Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. leede G. leete[5] 'Sandboden, Triebsand', leetselg 'Untiefe, Sandbank' Wiedemann EWb; lii.

liedigi , pl. -st 'weich' /von nassem sande/ ; pērrâ vī'mâ um rānda l. 'nach dem regen ist der strand weich' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

liberōt : liberêt , 1/ 'beim Handel vermitteln' Mag. XX, 3, 207 ; / 2/ "hin und her laufen"/ Mülenbach - Endzelin LVV II

< e. liberdama = libelema, eriti 2. tühenduses, vt. liberēt.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

limbāt : limbât , -āju , intr., 'laufen' Mar., Lös. n. Etn. IV , 13, c ; /in Pest. limbât^2 "schnell und schlenkernd gehen " ; in Stomersee auch: 'fliehen' Mülenbach-Endzelīn LVV II

< e. limpama , -pan, -bata^2 /-pada^1/ 'hinken /mit einem zu kurzen Fusse/' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

linga : liŋga , 1/'die Schleuder ; Schlinge' Manz. vin, š meta akmeni ar lingu ; 2/ = cilpa vom Sprunge des Hasen : zaķ,am labi cilpu mest / var.: lingas mest/ ; 3/ = līkums, 'der Umweg' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. liŋG, pl. līŋgâD , Sr. liŋga, pl. -D 'schleuder ; tragholz' Kettunen LWb ; e. ling G. lingu, lingi /Hup./^{1} 1/'Schleuder' ; 2/ /D/ 'Steine am unteren Rande des Netzen'; 3/ / I, W/ 'Mal' ; 5/ kaevuling 'Brunnenschwengel' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 266 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

l i n g ā t, l i n g o t : liŋgât, -gju, linguôt, 'Denominativ von linga, tr. 'schleudern' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. liŋgə̂ , pr. liŋgə̂B /Sal. lin, pr. -gub / 'schlendern' / liŋgast / ; mis tēg liŋgə̂ttə̂ kivîdi /Sr./ 'warum schleudert ihr steine ? ' /Sm. lingota 'schleudern', e. linguda 'schwingen, sich bewegen'/ Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

l i p s ā t : lipsât , 'zu erschliessen aus', àizlipsât. Refl. -tiês Smilt., 'hin und her laufen, bummeln' Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« e. lipsama, lipsata lippama 'schlüpfen, springen, schnell laufen ' Wiedemann EWb.

l ī v i s : līvis , līve, līvens Serbigal n. U., 'ein Stossnetz in seichtem Wasser' /Abbildung bei Beilenstein Holzb. 67o /, 'eine dreieckige Garnneuse' Karls., Salis, Burtn. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. liiv G. liivi /liim/ 'Handnetz' /von einem Holzreifen ausgespannt gehalten und an einem Stiele , auch auf einem dreieckigen Gestelle/, vähi-l.'Krebsnetz' Wiedemann EWb ; liiv, -i 'madalvee kalapüünis' Manninen Etnograafiline sõnastik 27.

Thomsen Beröringer 266 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II

l o m p u r s: lompurs[2] Salis "cilvēks, kas neturas uz kājām, lempis" Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. lomper G. lompri[5] /lombart, lumper/ 'lahm', lomperjalg 'ein Hinkender' Wiedemann EWb.

Endzelīn - Hauzenberg LVVp I.

lonkātiess : lonkâtiês[2] Seyershof "lpodzīties" : ratu riten,i sāk l. Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. lonkana, -kan, -gata 'hinken, fig. nicht recht forthommen, nicht prosperieren, unregelmässig sich bewegen' Wiedemann EWb.

lorāt : lorât, -āju 'schwatzen' Schrunden Mūlenbach - Endzelīn LVV II

< e. lorana, -ran, -rada lorisema 'plappern, schwatzen, unmutz bellen' Wiedemann EWb.

lorģis : lorģis Schrunden, loris Walk "ein Schwätzer" Mūlenbach - Endzelīn LVV II

< e. loru G. laru[1] ; loro G. loru /d/ 'Schwätzer; ungeschickt; dumm, der nicht Tüchtiges vornimmt' Wiedemann EWb.

lorikis : lorikis, /auch lorkis Wid./ 'ein Nachlässiger' Dond. n. Wid. Mūlenbach - Endzelīn LVV II

< e. lorisema, lorusk VOS 272, vt. lorāt, lorģis.

lorza : lorza , 1/lorzaks Ubbenorm, /lorza Naukschen/, 'der Schwätzer'Ubbenorm, Karls. ; /2/ lorza 'ein unordentlicher, nachlässiger Mensch' Wid./ Mūlenbach - Endzelīn LVV II

< e. loru, lorisēja, vt. lorģis .

lorizāt : lorizāt 'plāpāt' Veclaicene K. Plukš Celi VI 74.

« e. lorisema, vt. lorāt.

K. Plukš Celi VI 74.

lorît : lorît , -îju Walk, Neu-Laicen =lorât Mülenbach - Endzelîn LVV II

« e. lorama, vt. lorāt.

lorzāt : lorzât , 'schwatzen' Ruj., Lappier, Neukschen Mülenbach - Endzelîn LVV II

« e. lorisema , vt. lorāt

Mülenbach - Endzelîn LVV II.

loda : luõda , 'in der Verbindung luõdas vējš Taubenhof, 'der Nordwestwind' Endzelîn - Hauzenberga LVVp I

« lii. lùoD, vt. lodes /vējš/.

lodes: luodes vējš 'der Nordwestwind' Mülenbach - Endzelîn LVV II

« lii. lùoD 'nordwest' ; sūĩ' pū'gˆb lùotst /lùoDst/ 'der wind weht von nordwesten' Kettunen LWb.

Thomsen Berõringer 267 ; Mülenbach - Endzelîn LVV II ; Kettunen LWb.

loma : luõma, luõms , /bei Kr. ein luôms ohne Angabe der Bedeutung/, 1/luôms Kl., luõms Salis, Drotņ., Arrasch, Bauske, Wandsen, G. - Essern/, 'der Fang, Fischfang'; 2/ 'der Fang, die Mast ; ein Stück Wald, das z. B. auf der Klapperjagd durchzutreiben ist ' U. ; 4/ 'das Mal, die Zeit' : pēc kāda luoma zināju , kuo darît

Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. lùoma , lp. -ȷ̂D 'ein zugbeim fischen, fischfang' /SjW pflanze/; vadà vi̯edàjid voĭitȷ̂ kūz-lùomȷ̂ vie'ddȷ̂nD 'die zugnetzfischer hatten sechs züge gemacht' Kettunen LWb ; e. loom G. looma[1] 1/ Fischzug /mit dem grossen Netz/ ; die Stelle dazu, Fangstelle, Einkreisung' ; 3/ 'Mal' kaht looma 'zwei Mal' ; loomus G. loomuse 2/ 'Fischzug' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 267 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

l u c a : luca Ruj. n. Kawall, lucis Etn. II, 106, NKr. VIII, 105 , 1/ 'die Quappe. /lota vulgaris/', gew. vêdzele

M Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. luts G. lutsu[1] 1/ 'Quappe /Gadus Lota L./ Wiedemann LWb ; lii. luts, pl. lutsàD, lutš, pl. lutšiD /Ir. auch. lutš / /Sal. luts/ , 'quappe' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

l u c k a : lucka 'vēdzele' Veclaicene K. Plukā Celi VI 74

« e. luts 'Quappe' , vt. luca K. Plukā Cel,i VI 74 .

l u g a : luga, lugis, lugus, 1/ 'Mal' : uz trim lugiem Mat. 'zu dreien Malen' U. ; 2/ 'Zeit' : vin,i jau vienu lugu strādajuši 'sie haben schon eine Zeitlang gearbeitet' M. ; 4/ 'Anzahl' ; gan vienu lugu nodziedājuši , 'eine Anzahl Lieder haben sie schon gesungen' U. /eine gewisse Zeit Mat./ ; 5/ 'eine Melodie ' ; 9/'der Anfall' : kad trakam sunim uznāk lugus /oder

lugi /, tad viņš sāk skriet un kuost Salisb. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. lugu G. luo /loo, luu/[1] 1/ 'Geschichte, Erzählung, Lied, Musikstücke' ; 2/ 'Umstand, Begebenheit, Vorfall, Zustand, Lage, Verhältniss, kui see lugu nõnda on 'wenn es so ist' 3/ Zahl, Werth' ; 4/ '[M]al' , teisel loul 'ein anderes Mal' ; 5/ /0/ 'Lesen', lugu tegema 'lesen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 266 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

lukis : lukis , 3/ 'ein Messingring am Ende eines Messerstieles /dūčam galā, lai neplīst kuoka spals"/ Seyershof Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

< e. lukk G. luki[1] /0/, luku[1] 'Schloss, /dessen Theile sind lukulõuad 'die Hacken'/, kepi-l. 'Beschlag unten am Stock' Wiedemann EWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

lumpis : lùmpis Veclaicene. Ļoti parasta forma ir lùmpis kur,u lietā blakus formai mārka /isl. mhorka/ dīķ, a nosīmē K. Plukā Cel,i VI 73.

< e. lump G. lumbi = lomp 'Pfütze, Lache, Niederung im Felde, /welche nur zu Zeiten Wasser enthält/ Wiedemann EWb.

Nagu selle sõna lätipoolsest vormist nähtub, on laen siirdunud läti keelde lõuna-eesti murdest.

K. Plukā Celi VI 73.

luste : luste /gew. Plur. lustes/ : izmin smilgas, izmin lustes, lai aug man žīri rudzi ! BW. 32560, 12. var.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp I ; lustes 'die Traspe /bromus secalinus/' Allend., Meiran Mülenbach - Endzelīn LVV II

lustetse[6] 'trespig, voll Trespe' ?= lūster/ Wiedemann EWB.

l e r a : l̦ẽra comm., l̦eris /Jürg., N.-Peb./, f. l̦ere, Smilt., 'der Schwätzer, Faseler, Trödler' ; l̦eras, 'leeres Geschwätz' Aahof Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. lara G. lara 'Geplärr, Geschwätz' ; lāro G. lāro/d/ 'plärrender Kind' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

l e r v a : l̦ẽrva , 1/ l̦e̦rva[2] "gl̦ẽvs cilvēks" Schönb. : "izlaidusies meita" Preekuln Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. lirva G. lirva[5] 'Plaudertasche, Schwätzer' Wiedemann EWb ; lirva /kergemeelne, liiderlik naisolend'/ VOS.

l i p a : l̦ipa, l̦ipe, lipe Ruj., Oppek., BW. 16773, 9, 1/ 'ein kurzes, dünnes Schwänzchen' ; 2/'der Hamen': tīkla l̦ipa ; 3/ 'Klappe an einer Mütze' U. ; 4/ 'ein Anhängsel' U.; 5/ 'sich an hängender Verlust, Schlappe, Schaden' Oppek. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. lipp G. lipu 1/ 'Flagge, Wimpel, Fahne, Wetterfahne, langes Band /an der Haube od. Mütze/'; 2/ fig. Schweif, Anhang' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 266 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

l i p o t : l̦ipuôt, intr. 'laufen, springen': vai redzi, kur ŗaneītis l̦ipuo ! Plūd. = lipāt 'laufen /namentlich,

von Hasen/ Allend. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. lippama, lippan, lipata[2] /lippada/ 'schlüfen, springen, schnell laufen' Wiedemann EWb.

l o l l a : lolla , / 1/ 'ein Vielfrass' Dond.;/ 2/ 'flüssiger Schweinefrass' ; 'schlechtes Essen' Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< e. loll G. lolli 'träge, unthätig; einfältig, blödsinnig, betäubt' ; lollakas G. lollaka[7] /lolu, lollikas/ 'albern, schwachköpfig, nachlässig[1]' Wiedemann EWb. ; lii. loĩ, pl. lõlaĩD 'einfältig, dumm'; l. riĕtiņG 'einfältiger mensch' Kettunen LWb.

l u m b a : lumba Katzd., Spr., comm., lumbis, lumbas 'der Plumpsack, Lump' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. lõmp, lomp /pl.-id/ 'Lump, Taugenichts, Schlingel' Thomsen Beröringer 265 ; e. lõmper G. lõmpri[5] 'Pfuscher, Stümper, Landstreicher, Vagabund' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 265 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II.

m a d a r a : madara, madere, gew. d. Plur. maderas, n. BW. 7139 ein Domin. madaliņas , 'das Labkraut, Krapp /galium/, ein beliebtes Färbemittel der Letten' Mülenbach-Endzelīn LVV II

? <e. madar, maderas 'Labkraut, spec. nördliches Labkraut /Galium boreale L./ ' Wiedemann EWb.

Nii eesti kui ka läti vasted näi#vad olevat germaani algupära /isl. maðra, sv. mådra, måra /mattara/, ags. maedere, eng. madder Rubia tinctorum Thomsen

Berüringer 268/ ning siirduiud eestisse rootsist. Lü. madara on saadud aga tõenäoliselt eesti keele vahendusel, mida ei pea võimatuks ka Endzelīn (LVV II).

maigs: maĩgs /auch. Wolf., Nerft/, Smilt., AP., maĩgs U., /màigs^2 Kl., Kr./, 1/ 'sanft, süss': audẽjiņa aizmiguse maigajã miedziņã BW. 27761, 2 ; 2/ 'sanft, lieblich, zart, reizend': mẽness kaisa maigus starus SDP. III 118 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. maĩgàz, pl. maĩgə̂D /Va., maìgi, pl. -st / 'lüstern, naschhaft'. /< * magjaz < * makjas ; wot. madjas < * majjas ; > lt. maigs / Kettunen LWb ; e. magjas maias 1/ 'lecker, lüstern, begierig, naschhaft', maiassuu 'Leckermaul', maias viina peale oder järele 'lüstern, begierig, nach Branntwein' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 268 ; Kettunen LWb.

maksa: maksa , 'die Zahlung, Bezahlung': es negribu lielas maksas BW. 1996 Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. maks, pl. maksùD 'abgabe ; bezahlung, zahlung, entgelt' Kettunen LWb ; e. maks G. maksu^1 /mass, mast/ 'Zahlung, Bezahlung, Zoll, Tribut, Abgabe' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 269 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

maksāt: maksât, -āju, 1/ '/be/zahlen'; Sprw. lai maksā tas, kas augšam . kuo mute pạlna, tuo mugura maksā Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. maksə̂, pr. maksə̂B 'zahlen ; kosten; gelten; se un tā'mnə̂n maksamə̂tt lenD 'das ist ihm unbezahlt

geblieben[1] Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 269 ; Kettunen LWb.

m a u r o t : maŭruôt , mȧurât, maŭrȧât , maŭrnôt 'brüllen' /von Rindvieh/ Mülenbach - Endzelĭn LVV II

« lii. mour , pr. -ub /Sal./ 'brüllen, brummen /von bullen/' Kettunen LWb ; e. mõurama , -ran, -rata /rada/ ', mõurgama 'brüllen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 269 ; Kettunen LWb.

m ā j a : māja , Demin. verächtl. mājele , 1/'das Bauerngesinde': mūsu cienā pieces mājas . Kungs izdzina saimniekus no mājas od. mājam ; 2/ 'die Behausung im weiteren Sinne, das Haus, die Heimat: kāda māja, tāds jumtȧ. vai saimnieks mājās od. mājā ? 'ist der Wirt zu Hause ? ' mājas, māju balodis, 'die Haustaube' Mülenbach - Endzelĭn LVV II

« lii. mõi , prt. sg. mõjȧ quartier'; le - m . 'nachtquartier' ; ta põlab mõjiedȧ /« mõi-iedȧ , ? statt le - mõjȧ / mā't kõrants / Sr./ 'er bittet um nachtquartier in unserem Hause' Kettunen LWb ; e. maja G. maja[1] 'Haus, Hütte, Wohnung, Herberge, haigemaja 'Lazaret, Krankenhaus', lehtmaja 'Laube', öömaja 'Nachtlager' Wiedemann EWb.

Endzelĭn /LVV II/ lausub selle sõna puhul: "Unklar ist das Verhältnis zu estn. maja "Haus", fin.maja "Herberge". Thomsen lässt das finnische Wort Berüringer 198 aus dem Le. entlehnt sein, aber der Unterschied in der Qualität des ā bleibt dabei unerklärt. Beide etwa aus dem Germanischen ? Vgl. etwa mnd. mage "locus, ubi cibos ad sumendum accubamus", ein maye/stede/ Livl. Güterurk. S. 763, maye /Ruhepunkt ? / Urkundenb. V, 36."

Thomseni seisukohta pooldab ka Kettunen /LWb/. Läti Konversatsiooni Sõnastikus aga mainitakse sõna māja liivismina, s.o. liivi laenuna läti keeles /LKV 23272/. Samuti arvab J. Mikkola /Vecākie sakari Izgl. Min. Mēneš. 1930 II 446/, et lä. māja « läänemeresoome keeltest /vrd. kadikis /. Ta ütleb muuseas :" Vārds "maja" ir pazīstams somu, karēļu un igauņu valodā. Senāk tas apzīmejis gadijuma pajumti, dzīvokli /vācu: "Herberge"/, karēļu valodā -"mednieku jeb ganu būdu" un igauņu valodā tas nozīme "dzīvokli" vispār. Lībiešu valodā tas ietekmēts no latviskas formas "māja" . Somu valodu grupā šis vārds atrod etimoloģisku izskaidrojumu lapu valodas nuogna vārdā , kas nozīme mednieku būdu". Kalima /Itämerensuomalaisten lainasanat 136/ säilitab selle ühenduse puhul siiski küsimärgi.

mākars : mākars 'Ost-Südostwind' /mit ā/ Angern n. Biel. U. Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« lii. mõgõr 'osten' ; tūl' um mõgõrst 'der wind ist von osten'. Kettunen LWb ; e. maa-kaar /0/ 'Ost' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 269 ; Kettunen LWb.

mēnda : mēda "liela mūja"; ar mendu pa kaklu ! Katzb. Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. mänd G. männa /männu/ 1/ 'Quirl /Stab mit wirbelförmigen Stäbchen am Ende, zum Umrühren, Butten/' Wiedemann EWb ; lii. männdrõks, Va. männdrikš 'quirl'; männdrõksõks sõb.motšin dri'ņktõt/temptõt/ 'mit dem quirle wird der kartoffelbrei gestampft ' Kettunen LWb. Vrd. sm. mäntä /mänttä/ 'Butterstössel, Quirl',

vdj. mäntü id. mokša-mordva manda , ersa - mordva mando 'Stock' / Thomsen Beröringer 201/.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

m e ņ ģ e : meņģe 1/ 'das Herumbalgen,das Spiel/en/, Charmieren, die Plackerei, Scherererei' Lös. n. Etn. IV 98, Spr., /Salis/; sūdu, rudzu meņģe,'die Plackerei mit dem Mist, Roggen' Spr. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. mäŋgâ , pl. mängâD 'spiel, tändelei' Kettunen LWb ; e. mäng G. mängi, mängu, mängo 'Spiel' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 269 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

m e ņ ģ ē t : meņģēt 1/ tr. 'mengen, wühlen'; 2/ intr. 'spielen, scherzen', es meņģēju vien un viņī jau sāk raudāt Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. mäŋgâ , pr. mäŋgàB 'spielen, tändeln' Kettunen LWb ; e. mängama, mängima, mängma, mänginema 1/ 'Spielen' ; 2/ 'sich begatten' kalad mängivad ' d. Fische streichen sich zum Laichen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II.

m i s i k a s : misikas 'Waldwiesen' Katzd. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. metsà , pl. -D , prt.sg. metsâ livW mitsà mütsà, prt.sg. mitsâ , mütsâ , /Sal. mütsa/ 'wald' Kettunen LWb; e. metsik G. metsiku[5] 'Wald, Gebüsch', metsik-maa 'Buschland' ; - Adj. 'waldig, wild' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

mudas : mudas Windau, Dond., mudi, 1/ /auch der Sing./, 'der Seetang, verfaultes Seegras' : /jūŗa izmeta mudas Dond./ Mīlenbach - Endzelīn LVV II

< lii. mudà/-àina/ 'seetang /focus sp./' ; m. um jęvà vā'g mõp pāl 'seetang ist ein gutes düngmittel für das feld' Kettunen LWb; e. muda G. muda, moa /moda/ 'Koth, Schlamm, Meerauswurf' Wiedemann EWb.

Thomsen Berõringer 269 ; Mīlenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

mudžēt : mudžêt , -u, -ēju , 'sich regen ; wimmeln,kribbeln' : /upe ar vardēm mudžēt mudžēs Glück II Mos. 8,3/. purvs mudzēja um mudžēja nuo õūskām LP. VII, 1263 ; mudžêšana , 'das Wimmeln' Mīlenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. midž∂ 'wimmeln ; summen' ;kārmist mudžâb∂D ft kuož∂s 'es wimmelt von fliegen, die fliegen summen an derselben stelle' Kettunen LWb.

Kettunen peab lä. mudžēt laensõnaks < lii. keelest /LWb/, Endzelīn aga tahab tuletada seda sõna ühes paralleelvormiga mudēt < "r. dial. muta "staub regnen", air. muad, ais. mudira-h. "Wolke"/ Mīlenbach Endzelīn LVV II/.

muiža : muiža , Demin. verächtlich muižele, 1/ 'das Landgut der Adligen, jetzt auch der Bürgerlichen, Herrengut' ; 2/ im VL. auch 'ein schöner Bauernhof' Mīlenbach - Endzelīn LVV II

< lii. męiz∂ 'herrenhof ' /pl. męiz∂D 'herrenhof mit allen ländereien', Kl., Ir./ ; pāp-m. 'pastorat' ; m.-neitst 'gutsmagd' ; m.- pęis 'knecht'

Kettunen LWb ; e. mõisa, mõisa /S, SO/ G. mõisa /mõisuva, mõis, mõisi, mõisin/ 'Gut, Landgut' Wiedemann EWb. /vrd.sm. moisio, vadja mõiza, mõisa 'Gütsgebäude, Hof, pl. Landgut' Thomsen Beröringer 27o/.

Kettunen'i arvates on lä. muiža < lii. mȯi̯žȧ, e. mõis, kuna Thomsen (Beröringer 27o) jätab selle vahekorra lõplikult lahendamata. Samuti ütleb Endzelīn (LVV II), et lä. muiža on < lii. mȯi̯žȧ , e. mõis või taas ven. мыза .

Kuna aga lätlased ega eestlased pole õppinud mõisat ja selle elu-olu tundma venelaste käest, siis pole põhjust oletada ka laenu sealtpoolt.

muižnieks : muižnīẽks, muižīniẽks, mužānniẽks, Demin. verächtlich muižnīẽkelis 'der Gutsbesitzer, Edelmann'; muižnīẽce , 'die Gutsbesitzerin , Edelfrau' Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. mȯi̯sniẽkȧ 'edelmann, gutsbesitzer' Kettunen LWb ; e. mõisnik G. mõisnikᵘ[1] 'Gutsbesitzer, Gutsherr, Edelmann' Wiedemann EWb ; vt. muiža .

Kettunen LWb.

mulka : mulka , 1/ 'die Zaunschicht, die Stangen zwischen zwei Pfosten' Kand ; 2/ = kāpele, 'eine halbgefüllte Stelle im Zaune zum Übersteigen für Fussgänger' Ruj., Krem. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. mulk, pl. mulkȧD, livW mülkȧD 'durchgangsöffnung im zaun, zäuntür' / fi. 'verājä/ Kettunen LWb; e. mulk G. mulguᵘ[1] Öffnung im Zaun; überh. Loch' /bes. S, SO/ Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 27o ; Mülenbach - Endzelīn

LVV II ; Kettunen LWb.

m u l l ā t : mullât /Lin./, tr. 1/ /'eine trockene od. zähe Speise im Munde hin und her dreien, sie nicht verschlingen könnend' Dunika/ ; 2/ 'wühlen, rühren, trüben ; 3/ 'gruftig machen, ausfahren' ; 5/ 'stümpfen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. mullí, mullí, pr. mulàB /livV mulìàB/ 'im munde herumdrehen ; kauen' Kettunen LWb ; e. muljuma /mullima, mulluma, mulima/' quetschen, drücken, reissen, beschweren, belästigen' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 270 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

m u n n i : munni Salis, 'die Hoden' Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

« e. munn G. munni[1], pl. munnid /muni/ 'männliche Zeugungsteile, bes. Hoden', m.-kott 'Hodensack', vesimunnid 'geschwollene Hoden' Wiedemann EWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp I.

m u r ā t i e s : murâtiês, -ājuôs, 'sich abquälen, zur heissen Zeit arbeiten'Blieden n. Etn. I, 138 /murâtiês, 'trödeln' Wid./ Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. murrí 'sich mühen ; streben' ; murrimi 'das streben' ; ta murùb iet pāvad lebbâ 'er müht sich tag und nacht' Kettunen LWb. Vrd. e. muretseda, sm. murehtia.

Kettunen LWb.

m u r d a : murda, /auch Salis, Ruj., murde Bdw. n. Bielenstein/,

murds /Lin., PS., Karls., Serbigal, AP. mùrds[2] Kl., murds Prl./, 'ein von Ruten geflochtener Setzkorb'; murdsgruozs, nuo kārklu vicām pīts, vienu iedzirkli; lietuo zivju ķerčanai Etn. I, 121. nu velns murdā 'nun ist der böse Gewalthaber in Verlegenheit' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. mērda /livW mīrda, mūrda/ od. murd 'setzkorb, /fluss/reuse ; m. um rōgišt ti'edâ, un set jogùt, p'erâst /Kl./ 'die reuse ist aus strauch verfertigt und nur für flüsse' Kettunen LWb ; e. mōrd G. mōrra, mōrre' 1/ Fischreuse /ein Doppeltrichter aus Ruthen od. Netzen/, Fischkorb', neeluga - n., silgu-n. 'dass.' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 27o ; Mülenbach - Endzelīn LVV II ; Kettunen LWb.

Lä. murda on « lii. mērda e. mōrd, kuid selle sõna teisend lii. keeles murd on saanud omakorda « lä. murda .

murika : murika , 'eine Beere', purva uoga dzeltenu krāsu, līdzīga avenēm Adsel Mülenbach - Endzelīn LVV II

« ee. murik G. muriku, murikas G. murika murak, murakas 'Brombeere /Rubus fr. L./, Schellbeere /Rubus Chamaemorus L./, auch nordliche Himbeere /Rubus arcticus L./ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II .

mustains : mustaîns 'dunkleres Haar um die Schnauze habend als sonst wo am Körper : mustains suns ; mustaina guovs Preisin, Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. must , lii. muŠta, vt. mustis .

mustala : mustala 'eine Kuh mit schwarzen Lippen RKr.III, 137 : mustala ir mustaina guovs Freizin Mülenbach - Endzelīn LVV II

◄ e. must tuletatud lehma nimetus /e. must + lü. sufiks -ala , mille abil tuletatakse just lehma nimetusi, näit. raibala , brūnala, vrd. Mülenbach-Endzelīn Latviešu gramatika 1923, 42/.

mustenes : mustenes Adleenen, Schwanb., gewisse Waldbeeren /wohl Schwarzbeeren/ Endzelīn - Hauzenberga LVVp I

◄ e. mustik G. mustike/d/, mustikas G. mustika[7] 'Schwarzbeere, Heidelbeere' Niedemann EWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp I.

mustika : mustika Seyershof,'eine schwarze Kuh' Endzelīn Hauzenberga LVVp I

◄ e. mustik G. mustika[5] schwarzes Rind /bes. weibl., wie must von männlich./ Niedemann EWb.

mustis : mustis, 1/ 'ein schwarzer Hund' Etn. IV, 147 ; 'Name für einem Wolfshund, weil die Lippen schwarz sind' ; 2/ 'eine verächtliche Bezeichnung für Personen mit schmutzigen Lippen' Mülenbach - Endzelīn LVV II

◄ e. must /muss/ 1/'schwarz, brünett' ; 2/schmutzig' Niedemann EWb ; lii. mušta, pl. -D, prt. sg. mušt /Sal. musta/ 'schwarz[1]; unrein, schmutzig' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV II ,

mustа : mustѕ U., 'ein braunen Ochse' Mülenbach - Endzelīn LVV II

« e. must, lii. muštà, vt. mustis .

mona : muõns /Salis/, nach U. auch muona 'Deputat, Proviant als Lohn' ; ar vārdu "muons" apzīme algu dabas ražuojumaos Mülenbach - Endzelīn LVV II

« lii. mùǫn /auch mõna/ 'proviant' Kettunen LWb ; e. moon G. moona 'Deputat, Portion, Naturallieferung /Proviant, Fourage/' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 271 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

naine : naīne , 3/ "?" : tā tāda n. vien ir /von einer weiblichen Person/ Kegeln. Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

« e. naine-naene G. naese 'Weib /Gattin und Frauenzimmer/ ' Wiedemann EWb ; lii. nai̯, prt.sg. nàista, livW nàista /Sal. nai/n, pl. -zed, -zt/' weib, frau, gattin' Kettunen LWb.

narmaka : naīmaka Lemb., 'gem., der einen zerfetzten Anzug anhat' Endzelīn - Hauzenberga LVVpIII

« e. narmakas G. narmaka[7] narmas G. narma[7] 'Franze, Faser'; temal narmad kaelas 'er ist zerlumpft'; narmane G. narmase 'faserig, zerlumpft' Wiedemann EWb ; lii. nārmaz, livW nārmaz, pl. nārmiD 'fetzen, franse' Kettunen LWb.

narmas : narmas pl. 'Fetzen von Kleidern' /Kurl./ Thomsen Berüringer 271.

< e. narmas, lii. nārmaz, vt. narmaka
Thomsen Beröringer 271; Kettunen LWb.

nāra : nāra, 'die Nixe, Wassernymphe, eine von den lett. Romantikern auf Grund der Etymologie /nirt, untertauche, li. nérti/ erdichtete Gottheit, die sich jetzt grosser Verbreitung und Beliebtheit erfreut, soweit bekannt, zum ersten Mal bei Ausekļis I, 127 und /ūdens meitas /nāras/ peldējās skaidrajuos viļņuos/ II, 11 vorkommend: es ezmu ūdens meita - nāra LP.VI, 199. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. nōra, pl. -D /nor , pl. -∂D, prt. sg. nar∂ /nōrast∂ /, li. nõra prt. sg. nar∂ 'nixe, wassernympfe' ; ku ma nor vol' , siz ma kūlis sedà sgmn∂, bet letīist ka kittist un ma cirris ku se un let' sgnà /Kl., Stahler/ 'als ich jung war, hörte ich dieses wort, aber die letten sagten es auch, und ich meinte, dass es ein lettisches wort sei' Kettunen LWb.

Selle taidelis-luulelise ning kõlava sõna puhul on olnud pikemaid diskuteerivaid sõnavõtte. Ühelt poolt väidavad Endzelīn /LVV II/ ja O. Loorits /Liivi rahva usund I TÜT B XI 139-142/, et lii. nāra olevat läti rahvusliku ärkamisaja luuletaja ning läti pseudoolümpi looja Allunani poolt kunstlikult tuletatud ning alles selle järel /eriti alates aastast 1876/ läti kirjanduse kaudu ka liivi keeles kodunenud. Selle sõna etümoloogiat püüab Endzelīn seletada verbi nirt 'untertauchen' /lee. nérti/ abil. Loorits lausub muuseas : "Kogu see sõna /nõra/

on täiesti võõras ja tundmata paljudele just vanima põlve liivlastele, kes lapsepõlves lätti keelt pole sageli üldse mõistnud ... Tahes-tahtmata jääb siis sõnast selline mulje, et nār ~ nõra eksisteerib paari noorema põlve liivlaste keelelises teadvuses alles värske laenuna lätist, mis pole kodunenad ega muganehud veel mmmk nähtavasti küllalt liivipäraseks"/ibid/. Kettunen aga oma pikemas kirjutises "Liivlaste merenneitsid noorad" /Eesti Keel I 1922, 3 - 7/ ja hiljem /LWb/ püüab tõendada, et lii. noora tuleb hällilikuliselt ühendada eesti,soome, vepsa ja lapi narva-tüvega, mis on algselt tähendanud koske /narva-neitsi = koseneitsi, nagu karj. kosen tytti /, niisiis lii nõ̆ra < * narva , nagu näit. kõ̆ra < * karva. Ja et sel sõnal on liivi rahvusmälestuses üpris sügavad juured, siis tohiks see küll liivis genuiinne olla. Järelikult lä. nāra < lii. nõ̆ra.

Kuna Kettuneni täiendavaist andmeist /LWb/ nähtub, et seda sõna tuntakse juba ammu nii liivis kui lätis /In Rn. behauptete ein altes ēt. weib, das wort schon u.a. von ihren 90-jähr. grossmutter gehört zu haben, die sie als kind oft so angeredet hatte: nārin̦ nārin̦ kur tat tu nu bi 'kleine wassernymphe, wo bist du denn gewesen ?/, siis tuleb pidada tõenõolisemaks Kettuneni hüpoteesi.

n ā r a g s : nāragș,/nārâgș[2] Kr./, nõ̆ragș, nõ̆regș Stari L, 38, 43, 1/'ein Springstock der Fischer /Bers., Gr.-Jungfernhof/ ; 'ein Senkstein in den Netzen' /Bielenstein Holzb. 649/ L ; 'eine Fischerstange, eine Stange zum Stossen, mit einem stumpfen Eisen an Ende' ;

2/ 'ein langes, strausenartiges Boot mit flachem Boden' Mitau, Riga, Rojen Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. nõra/k , nõra/g pl. -ǩkə̂D, -gə̂D 'flussboot' ; n. um sür laǐgə̀-pu'oi lõja /Ir./ 'das flussboot ist ein grosses boot mit flachem boden' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

nīta : nīta /od. nīte ?/, erschlossen aus -nīt in Wiesennamen aus Bond. Plvv. I 257. Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

< lii. nīt, pl. nittə̂D, iness. sg. nīttə̂s, nītsə̂ 'wiese' Kettunen LWb ; e. nīt G. nīdu, nīdu/d/[1] 'Heuschlag, Wiese zum Mähen' Wiedemann EWb.

nuka : nuka, ŋuka, nuks /Bond./ ŋuks, 1/'ein grosses, keilförmiges Stück Brot': gunuos gāju, nuku ēdu BW. 9915 ; auch ein Stück Käse, Butter : Jāņa mātes kambarī ȳieva nukas darināja BW. 32111 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. nuǩkà, pl.-D, prt.sg. nukkə̂ 'unförmliches stück, klumpen'; kõrápalńt jāmatiz lõba nuǩkàst 'der hüter biss vom brotstücke ab' Kettunen LWb ; e. nukk G. nuku, nuka[1] Ecke, Winkel' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 271 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

nūja : nūja /auch Wolm., Lautb., Bond., Salis, Ruj., Lin., nūja[2] Bl., Gr. -Essern/,'der Knüttel, Stock': gribu es šuo pūķi bez zuobina un nūjas nuokaut Glück Apokr. 295 Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. nuì , pl. -D /Kl./ = nujà; nujà, prt. sg. nu'ijjə̂ 'stock, knüppel Kettunen LEb ; e. nui G. nuia

/nuiakas/ 1/ 'Knüttel, Prügel, Stock, Keule, Schlägel, Klöppel' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 271 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

narmaš : narmas 'Fetzen von Kleidern' Spiess n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV II

< lii. nārmas, livW nõrmaz, pl. narmîD 'fetzen, franze' ; Sal. grāmzaš 'gerülle' ; krīzdaš narmîD Kettunen LWb ; e. narmas G. narma[7] /narb, narmakas narme, narmes, nirmes / 'Franze, Faser' Wiedemann EWb. narmas /fibria, Franse, frange ; bot. Faser/ EOS Thomsen Beröringer 271 ; Mülenbach - Endzelīn LVV II .

noga : noga, norga /auch Wandsen/, 'Schmutz, Abfall, Schutt' : akaslibenā sakrājusēs nōdu bieza noga, norga Dond. n. RKr.XVII, 41 Mülenbach - Endzelīn LVV II

? < lii. ńoga /Kr./ 'abfall, nachbleibsel, kurz und klein gemachtes' Kettunen LWb ; vrd. e. soga.

Kettunen /LWb/ tuletab lü. noga < lii. ńoga . Ehkki ta teeb seda küsimargi all, paistab see oletus ometi tõenäoline. Juba asjaolu, et käesolevas sõnas hüüldatakse o puhta o-na, mitte diftongina, tõendab, et see pole läti sõna.

oikāt : ôikât Auleja 'stöhnen, aechzen, jammern' Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

< e. oigama /hoigama/, -gan, oiata /oigada[1]/ /õigama, ogima, hõgama/ 'Aechzen, stöhnen, girren'

Wiedemann EWb ; lii. oik , pr. -ub /Sal./ 'jammern, wehklagen' Kettunen LWb.

o r a : ors Salis n. FBR XV, 59 "lokõõ smaile" Endzelīn Hauzenberga LVVp III

< e. ora G. ora[1] 'Dorn /im Schlosse/, Spiess' või ors-õrs G. õrre 'Stange' Wiedemann LWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp III .

I p a d a : pada , 'Pik /Karte/' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pada G. paa, paja[1] 3/ 'Pique /im Kartenspiel/' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 271 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III .

II p a d a : pada Lemsal, 'eine niedrig gelegene Stelle in der Mitte eines Feldes, wo man nicht pflügen kann' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. padu G. pau, paju[1] 1/'Niederung, feuchtes Land' Wiedemann EWb ; padu /= 'moldorg, Mildental'/ BÖS .

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

p a i : pai 'ein Kinderwort, das eine Liebkosung bezeichnet': pai, pai, bērnim , 'du mein liebes Kind' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pai indecl. 'gut, lieb', ole ūks pai laps 'sei ein gutes Kind' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 272 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Paija : paĩja, 1/ 'die Spielsache, das Kinderspielzeug'; 2/ 'die Liebkosung, das Streicheln' Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« e. pai G. paju 'Spielwerk, Spielsache' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 272 ; Mülenbach - Endzelĩn LVV III.

Paijāt : paĩjãt , /auch Salis, Ruj., Serbigal, AP./ paĩjuôt, tr. 'streicheln, liebkosen' Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« lii. paĩj , pr. paĩjâB 'glätten' Kettunen LWb ; e. paiuma , -un, -uda = paitama, -tan, -tada[1], freq. 'streicheln' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelĩn LVV III.

Painît : III paînît Smilt. "spaidît /kuo mĩkstu/": p. mĩklu Endzelĩn - Hauzenberga LVVp III

« lii. paina , pr. pàinuB, pàiniB 'biegen, beugen' Kettunen LWb ; e. paenama , -nan, -natã /nada/[1] 'drücken, dressen' Wiedemann EWb ; painama / =rõhuma, vaevama/ ; painaja - ka luupainaja 'Mahr, Alp' EÖS .

Paizît : paizît , -u, -ĩju, ints. 'stürmen, überschwämmen' Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« lii. paiza , pr. pàizâB, livW pãizuB 'schwellen, aufquellen ; umfang reicher werden' Kettunen LWb. e. paisuma, -sun, -suda[1] 1/'schwellen, aufquellen' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringen 272 ;

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Paizums : paizums , 1/ 'die Flut, Brandung, Woge, Überschwemmung': visi tavi paizuni /bangas/ un vilņi iet pār manu galvu Psalm. 42, 8; 2/'die Flut, eingerossene Menge, etwas Grosses, in einen Haufen zusammengeworfene Dinge' Etn. I 46; paisums 'Sturm aus der See' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. paizȋm /Ir./'anschwellen des wassers' Kettunen LWb.

Endzelīn - Mülenbach LVV III; Rudzīt Līvokiel maju Letkiels 60.

Panāenieki : panāenieki /BW. 35217 var./, panaeniēki, panāēni, panāksniēki, panaksnieki, panākseni, panāsti panākstī, panākstniēki, panakstī, panāsni, panārsnieki 'das Brautgefolge, die Verwandten und Bekannten der Braut, die Hochzeitsgäste der Braut' /eig. die Einholenden, panāceji, die den vedēji, den Entführer der Braut, in alter Zeit nachjagten/: kuo gaidāt, panāksnieki /Var.: panāenieki, panāēnieki/, kad pruojām neejat ? Mülenbach - Endzelīn LVV III

? « lii. panàksniĭkàD 'brautgefolge ; hochzeitsgüste von seiten der braut' Kettunen LWb.

Kettunen /LWb/ arvab, ehkki küsimärgi all, et lä. panāenieki « lii. panàksnildàD . Liivi sõna peab ta omakorda võimalikuks tuletada «pānda 'an den mann geben" . Allakirjutanule näib küll tõenäolisem vastupidine oletus, nim. et lii. panàksniĭkaD on laen läti keelest ning panāenieki, panāksnieki etc. genuiinne lä. sõna, tuletatud verbist panākt 'einholen, erreichen, gleichkommen'(Mülenbach - Endzelīn LVV III). Selle

sõna rohked variatsioonid lü. keeles seletuvad sõna mitmesuguste muudete kaudu : panñei 'jõudsid järele', viŋš panäks, mõs panäksin 'ta jõuab järele, me jõuame järele ' etc. /Endzelīn: panäsmieki wohl rein lautlich aus panäcnieki, und aus panäcn- mit eingeschobenem r panärsu-; panästi neben panäksti etwa nach dem Nebeneinander von panäsn < panäcn- und panäksn. Das kurze a hinter n in panaksni u.a.dürfte Ablaut zu ā sein/ibid./

p a r k ē t a ā d a : parķēta āda Ojansuu Lisiä 54.

< parkima, -gin, -kida[3] 'gerben' ; pargit nahk 'Gerbleder' Wiedemann EWb.

Ojansuu arvates /Lisiä 54/ on lü. parķēta āda laen eesti keelest, sest sellist väljendit tuntakse Ulmanni andmeil ainult Ruhjas. /vrd. sm. parkki < nr. bark GGI 139, Einfl. 161/ibid./

p a u n a : paũna, paûna Kr., paune, paunis, pauns 2/ 'ein Ranzen, Tornister' U. ; 'ein Bündelchen' Bergm. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

? < lii. põna, pl. -D, prt.sg. poûnâ 'ranzen, bündel ; nest' ; neļtst leſš piẽkš põnaks kâts 'das mädchen ging mit einem bündelchen in der hand' Kettunen LWb ; e. paun G. pauna[1] 1/ 'Ranzen, Felleisen, Magen[1], kirja-p. 'Couvert', nahk-p. 'lederne Tasche, Schlauch', pane aga toit pauna 'iss dich nur satt' Wiedemann EWb ; /sm. pauna/.

Thomsens /Beröringer 272/ järgi on lü. pauna < lii. põnn nm resp. e. paun, Endzelīn (LVV III/ aga tuletab seda < lee. pūnš " русска кунга " ; ven.

dial. поня "надутый пузырь".

Pāts : pāts /auch C. PS, Leutb., Stenden/,'isabellfarben': pāts zirgs Kand. pāta guovs ir brieža spalvā Nand. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. paat G. paadi[1] 'fahl'gelblich, hell gelbbraun', ruskid on paadid /'die Farbe der Reife'/ Wiedemann EWb ; paa/t[2] 2. -'helekollakas /ochrolencous, gelblichweiss, blassgelb/', paatjas -kollakas ' EÖS.

Thomsen Berüringer 272 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pāzis : pāzis "iezis" Segew. n. RKr. IV, 112 ; pāži "cieti pīki mālā" Alt-Salis. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. paas G. pae /paasi/ 'Fels, Fliese Bruchstein' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pāzums : pāzums U., 'das Angefaserte' in Oppek. n. U - pāsums, puosms Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. paase G. paasme[5] /SO/ pasm, pasmas 'Garnfitze', soa-p. 'ein Gang von sechzig Füden' Wiedemann EWb.

Peka : peka, 1/ 'die Pfote, Tatze ; der Fuss'; 2/'ein Klotz, der eine Unterlage bildet, der Fuss der Garnwinde' ; 3/ 'Knie am Ende eines Balkens'; 4/'eine Gabel um den Schiffsmast' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. põlk G. põka 'Ballen /an der Hand, am Fuss, im Pferdehuf/, Hinterbäcke, Hoden' ; 2/ /S/ 'Daumen'

Wiedemann EWb ; lii. pȗĢ , pl. pāgìD, pāgùd /livO/ 'vordere fuss sole' /Fi. pȕkiä/ Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 272 ; Kettunen LWb.

Peksēt : peksêt, -ēju "leicht schlagen" Libau, M. Sil., 'schlagen' Lis., 'oberflächlich dreschen' Nötk., Mar., Oppek, Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. peksma, peksaan, peksta /peksa/[6] /pesmä/ 1/ 'schlagen, züchtigen, prügeln, dreschen, gürben' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III

Peksis : peksis 'ein kleiner Anbau'; pie piedarba ir piebūvēts peksis, kur pelavas nolikt Tirs. n. RKr. XVII, 72 Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. peks G. peksu 'ein Gefüss, dessen Wand aus einem zusammen gebogenen dünnen Brett besteht' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

Peksît : peksît "dūšīgi ar visu nuošu kuo darīt, kā dara nemākulis kulņuot, plaujuot u.t.t." Lös. n. Etn. IV, 164 Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. peksma, vt. pekstēties

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pekstēties : pekstêtiês , 'streiten, sich zanken : kuo tā pekste pekstējas ar visām sievām ? Alksn.-Zund. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. peksma, 'prügeln, dreschen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pekis : pekis 'die weibliche Scham' BW. 34482 var.,'ins besondere die Clitoris' Bergm. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pāka /livW pūkā/, pl. -D, prt. sg. pūkā 'unessbar pilz' ; mie'r -p. /od. mie'r-pīla/ 'seestern' /der mit den netzen herausgezogen wird/ /Estn. pūkk, gen. pūka 'ballen, daumen, pilz, fi. pūkkā 'eine angeschwollene, höhere stelle auf dem fleisch/ Kettunen LWb ; pūkk G. pūka[1] /pākel,pūkli, pōkk/ 'Ballen /an der Hand, am Fuss, im Pferdehuf/, Hinterbacke, Hode' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III; Kettunen LWb.

Penderis: penderis U., Buschh.,pendars Fest., peñdēris PS., C., 1/ penderis U., 'der Magen' /bei Menschen und Tieren/ ; 2/ penderis Infl.n.U. pūslis ; 3/pendars, 'ein junger Ochs' Mülenbach - Endzelīn LVV III

? < e. pōnder G. pōndri[5]/pōndrik/ 1/ 'kurz und dick, Knirps ; 2/ fig. Knollen, Erhöhung' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Peratāt : peratāt, 'in einem unverständlichen jargon sprechen': igaun/i/s mani izmācīja kuratāt, peratāt BW. 33488 Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pīratu G. pīratuma 2/'öde, sehr, ungeheuer' Wiedemann EWb.

„Wie kuratāt auf estn. kurat "Teufel" beruht, so hat man bei peratāt vielleicht an estn. pīratu "sehr, ungeheuer" zu denken" (Mülenbach - Endzelīn LVV III 201).

Pese : pese N.-Bartau, Rutzau 'der Zündschwamm, aus der dęcla bereitet wird': veca bērza pese Planbot, Alswig, Nötk. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. püss G. püssu[1], pess/d/ Zunder, Zunderschwamm' jänese-p. dass. Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 272 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III; Qiansuu Lisiä 54.

Pestelis : pestelis /fem. pestele Salgaln/ "kas ar pesteļiem nuodarbuojas" Etn. IV, 164 Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. peštī , pl. -D 'zauberer, helfer /mit zauberei/ ; gegenstand, womit zauberei oder gegenzauberei getrieben wird' /Lr. III 18/. Fi. dial. [illegible] /Wermland/ pēstellä 'durch zaubermittel heilen od. etwas verdorbenes zurechtbringen', pēstelijä 'zauberer' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

Pesteluot : pesteluôt, pesteluôtiês Etn. IV, 164, 'sich wie ein pestelis betätigen ; zaubern, hexen' RKr. II, 59 : nevajādzēs jums turpmāk pesteluot Asp. Bidraba šķidrauts Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. peštīšt , pr. -D /Kl./ 'zaubern' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

Pesteļi : pesteļi , 1/ 'Zauberstücke, Zaubermittel, Amulette, Hausgötter' Ruj. n. U.: buruji kādā stallī... Jurģa naktī nesuši kādus pesteļus Etn. II, 102 ; Pesteļu māksla LP.III, 106 ; 2/ 'Zauberworte' Sesw.

3/ 'Unglaubliches, Unsinn' : stāstīt peselus Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pāstî , vt. pestīt .

p e s t i t ā j s : pestītājs 'der Erloser, Heiland' Mülenbach-Endzelīn LVV III

< lii. pāštàji, gen.sg. -z /Sal. pāstitai/'löser' Erlöser, Heiland'; p. ùn mõ/p/ pāl tuñD 'der Erlöser ist zur erde gekommen' /Estn. päästja, fi. päästäjä, synneistä päästäjä/ Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

p e s t ī t : pestīt, -īju, 1/ 'losmachen, lösen'; 2/ 'erlösen': dievs pesti dvēselīti ! Subst. pestīšana, 'die Erlösung' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pāstî , pr. pāštàB 'lösen, erlösen' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 272 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

p e t e r n e s : peterne̊s "vīzes" 'aus Schnüren und Lindebast geflochtene Schuhe, die in Letgallen getragen werden' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. päternä G. päternä/d/ 'russischer Schuh' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

p ē r t i k i s : pērtiķis Elv.n.U., Manz. Lettus, 'die Meerkatze, der Affe' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pirdik G. pirdiku[5] /perdik, pertik/ 1/'Geck, Narr, Gaukler, Affe ; narrisch, albern, wunderlich'

Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

D i d i : pidi/ņi/ Salis ' Fichtenäste, aus denen man Zaunsprieken anfertigt': pidiņa sēta Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

< lii. pide tara /Sal./ 'spriekenzaun' Kettunen LWb ; e. pide G. pide, pideme^{5} 'Stübchen' /=pī/ Wiedemann EWb.

Endzelīn - Hauzenberga LVVp III .

D i k i s : pikis 2/'als Fluchwort': rauj tevi pikis ! kad tevi pikis ! 'hol dich der Teufel !' kur, pikis, viņš palicis ? 'wo, zum Henker, ist er geblieben ?' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. piŧki /Sal.piki/ 'gewitter, donner'; p. lorrâttîB 'es donnert' /Est. pikne, nitkne, fi. nitkuinen / Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

D i n e : pine Nigr., =kuņa 'die Hündin' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. piñ , pl. piñîD 'hund' Kettunen LWb ; e. pini G. pini/d/=peni 'Hund' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

D i n ē t : pinêt Lubn., pinkstēt, raudât Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pinima, -nin, -nida^{1}, /pinisema/'weinen, heulen, greisen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pizìks : pìziks Mar. n. RKr. XV, 130 'ein Kleiner' Bl., 'was verächtlich klein ist' St. Mīlenbach - Endzelīn LVV III

< e. pisikene G. pisikese 'klein' Wiedemann EWb. Mīlenbach - Endzelīn LVV III .

Pizikis : pizikis 1/ 'etwas zu Kleines' Schibbenhof, N. - Peb., Wolmarshof: skruoderis uzšuvis man atkal tādus pizikus /pizika svārkus/, ka nevar ne mugurā dabūt Nand. ; 2/ 'einer, der mit pizikī bekleidet geht' Alksn.-Zund.; "ein Weib mit kurzem Rock" Serben, Lemsal ; 3/ "ein lächerliches Menschlein" Ekau Mīlenbach - Endzelīn LVV III

< e. pisikene, vt. piziks .

Pizuks : pizuks Veclaicene. Sastop arī dēminutīvu pizucinš, piem. "dod man pizucinu sāls" K. Plukš Cel. VI 73

< e. pisikene, vt. pizikis. K. Plukši andmeil tarvitatakse Veclaicenis seda vormi, kuna Alukšne ümbruskonnas esineb pizikis ibid.

Pikāt : pikât Dond., 'Strömlinge salzen, einpökeln' Mīlenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pīk 'eingepökelt', /stark/ eingesalzen'; P. - kalâ 'gesalzener fisch, salzfisch' Kettunen LWb ; e. piik G. piigi, piige[1] Pökelung', piigelt 'aus dem Salz, roh' Wiedemann EWb.

Mīlenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

Pilādzis : pìlādzis Wolm., pìlādzis[2] Sunsel, Kr., pîlâdzis

Burtn., Erikul, Ruj. 'der Pilbeerbaum, Vogelbeerbaum, die Eberesche /sorbus aucuparia/' Mülenbach-Endzelīn LVV III

< lii. pī'lɔ̂G, livW pī'lgɔ̂z, pī'lgɔ̂ - pū /Sal. pīlag/ 'pilbeerbaum, eberesche /sorbus aucuparia/' Kettunen LWb.

Thomsen Berøringer 273 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

Pilāgs : pîlâgs Treiden, pilāgs N.-Peb., pīlāgs Bliedien, Stenden, Kand., Treiden, Pabbasch, pîlags[2] Salis, Dond., Selg., Lubbessern, Senten =pīlādzis Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pī'lɔ̂G, vt. pīlādzis .

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

Pilāžis : pîlāgis[2] Nigr., pîlagis[2] Līn., =pīdādzis Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pī'lɔ̂G, vt. pīladzis.

Pierde : piērde 'kleine Wellen hinter einem Stein' Salis Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pööre G. pöörde 'Wendung, Drehung, Strudel' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

Pieskas : piēskas 'dichtes Gebüsch, bes. dicht nebeneinanderwachsende Wacholderstraucher' Wandsen, Dond. : iesim, bērni, izskriesimies pa pieskām Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pēzɔ̂z livW pī -, alt pū- ; Sal. krūn /

'busch' ; pl. pēzdD 'gebüsch' Kettunen LWb ;
e. põõsas G. põõsa[7] 'Strauch' Wiedemann EWb.
Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Poiģelis : poiģelis Karls., poiģelis Erkul, 'ein kleiner Knabe' Mülenbach - Endzelīn LVV III
< e. poeg G. poja 'Sohn, Junges' Wiedemann EWb + lä. sufiks -elis, mille abil tuletatakse põlastava tähendusega deminutiive, näit. vīrelis, puišelis, maišelis, (Mülenbach - Endzelīn Latviešu gramatika 1923, 42) ; lii pùoga 'sohn' ; sm. poika. Kettunen LWb.
Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Poika : poika A.- Ottenhof = puika Endzelīn - Hausenberga LVVb III
< e. poeg, lii. pùoga, vt. poiģelis .

Poisis : poisis[2], 'der Knabe, der Junge' Salis ; Nigr.: poišus Mülenbach - Endzelīn LVV III
< e. poiss G. poisi 1/'Junge, Bursche, unverheirateter junger Mann' Wiedemann EWb.
Mülenbach - Endzelīn LVV III .

Polme ? polme, 'ein Fischerstange /zweizinkige, hölzerne Gabel Bielenstein Holzb. 665/ zum Fortstossen des Netzes unter dem Eise' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III
< e. põlme, G. põlme[5] /P/ /põli/ 'Stange, mit einem Querholz am Ende /Um beim Herausziehen des Zugnetzes auf das Eis den unteren Rand hinab zu drücken/' Wiedemann EWb.
Thomsen Berüringer 273 ; Ojansuu Lisiä 55 ;

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Popa : popa U., 'ein russisches Kegel' ; popas sist Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. poppe G. popi =ühejalgne "Babchen" /Knöchelchen, welche aufgestellt werden und nach welchen mit anderen geworfen wird/', poppi viskana Niedemann EWb. Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Porga : porga 1/' Krücke zum Fischetreiben Treiden Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. pōrk, lii. pork, vt. purga.

Porgāt : porgât, āju, Dond. 1/ 'die kleinen Fische aus dem Netzbeutel auslesen' U. ; 'mit einer Krücke Fische treiben' Treiden Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. purgena, vt. purgât.

Pudis : pudis U., 'der Kinderbrei ; eine Speise, Bestehend aus saurer Milch mit eingebrocktem Brot' Salisb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. pudi G. pudi /podi/ 1/ 'Brei, Eingebrocktes, fig. Mischmasch' Niedemann EWb.

Thomsen Berüringer 273 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Puiēlis : puiēlis Karls., Salis 'ein Knabe' Frauenb. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. poeg G. poja 'Sohn, Junges' Niedemann EWb, vt. poiēlis.

puika : puĩka, pùika PS. Dem. puikinš A.v.J. 1897, S.849, verächtl. puikelis 'der Junge, der Knabe': ganu puika 'der Hirt, Hirtenknabe', piena puika 'ein Grünschnabel' Mūlenbach - Endzelīn LVV III

< e. poeg, lii. pùoga, vt. poigelis.

Thomsen Beröringer 273 ; Mūlenbach - Endzelīn LVV III.

puikis : puĩkis lw. n. FBR VI, 53, Lautb., puika 'der Knabe' Mūlenbach - Endzelīn LVV III

< e. poeg lii. pùoga, vt. poigelis.

Mūlenbach - Endzelīn LVV III.

puijāt : puijât U., Elv., pujât Grunh., Nigr., Wandsen, -āju ,'zu sehr gebrauchen, schinden, vernichten, zerstören, verwüsten ; verjagen, auseinanderjagen' Grünh.: pieteic ganiem, lai nepujā putnu lisdas !' Mūlenbach - Endzelīn LVV III

< lii. puˀjǐj(ə) , pr. pujùB SjW livW 'verschwenden, aufzehren' Kettunen LWb ; Mūlenbach - Endzelīn LVV III.

puisis : puĩsis, verächtl. Demin. pùiselis[2] A.-Schwaneub., puĩšelis, puĩšelĩtis, puĩšelinš BW. 10569, 11 var., 1/'der Knabe, der Junge, der Jungeselle'; 2/'ein /unverheirateter/ Knecht oder ein verheirateter Deputatknecht, dessen Frau keine Dienste mitübernommen hat' ; 3/ 'ein kein volles Jahr alter Eber' Mūlenbach - Endzelīn LVV III

< lii. poìš, pl. pùoššiD, pùoššiD, pùoiššiD, livW pˆoiš, pl. pùoššiD, /Sal. puiz, poiz/ 'junge,

bube ; knecht, diener' Kettunen LWb. Lee. puišas on omakorda < lit. puisis.

Thomsen Beröringer 273 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Puke : puke , verächtl. Demin. pukele, ein Demin. pukina BW 10071, 5, bei Manz. auch pukis , Demin. pukītis, 1/ 'die Blume' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lit. puškė/ž/, pl. puškės /Sal. puškė, puškės, pl. puškiai/ 'blume' Kettunen LWb ; e. putk G.putke 'Röhre', sibula-p. 'hohler Stengel der Zwiebel' heinaputked 'Angelika', koera-p. 'Kettenkerbel', põld-p. 'Kälberkopf' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 274 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pulgot : pulguôt, tr. 1/'üble Nachrede führen, schämen, verklatschen' ; 2/ 'fressend schädigen': gailis pulguo /knābā/ miežus /tīrumā/ Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lit. pelšgė , pr. pùolgėB /livW pūlgė : pùolguB/ 'schmähen, lästern, tadeln, verachten' Kettunen LWb ; e. põlgama, -lgan, -lata /-lgada/ 'verachten' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 274 ; Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

Pulka : puîka Kr. =pulkis Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lit. pūlkas, vt. pulkis .

Pulkis : pulkis, pulkis, pulka Ruj., C., Wolm., Widdrisch.,

Smilt., 'der Pflock, Stöpsel, der hölzerne Nagel, Deichselnagel': mulkis kā pulkis ; nabas pulka U. 'das die Pflugsterzen auseinanderhaltende Querholz' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pūlīka, prt.sg. pulīkā 'stöckchen, stock; zapfen' Kettunen LWb ; e. pulk G. pulga[1] 1/'Pflock', keri-p. 'Pflock in der Garnwinde' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 274 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

pumpa : puŗŗa, nach U. auch pumpis, 1/'der Knauf, Buckel, eine Erhöhung, ein Auswuchs am Körper, eine Beule, Geschwulst' Mülenbach - Endzelīn LVV III

?< lii. pūmpa, prt.sg. pumpā 'buckel, höcker'; tā'mnān um sāliga - p. 'er hat einen höcker auf dem rücken' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

puncis : puncis 'der /aufgeblasene/ Bauch /vorzugsweise von Kindern, scherzweise/'U., Lös. n. Etn.IV, 167: bērnam sāp puncis ; 2/ 'ein aus einem Stamm angefertigter Bienenstock'; 3/ 'eine Art Lehmgefäss'; 4/ "kalŗa kalts ; drēbju kulŗa vāle /Bleuel/" Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pūńtša 'mund' /in der kindersprache/ Kettunen LWb ; e. ponts G. pontsu 'Klotz, Klumpen' Wiedemann EWb ; puntš G. puntšu 'dick, plump, dickbäuchig' ibid.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

pundurs : puńdurs, punduris, 1/'ein Knirps, ein Zwerg';

tautas dēļs bēdājās, ka es maza pundurīte BW. 21457,8 var. Mülenbach - Endzelīn LVV III

?< lii. pūndarâz, pūndâr 'zwerg' /= pēgal-pūoga/ Kettunen LWb ; e. pundar G. pundra, fig. 'kleiner, dicker Knirps' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

punga : punga, 1/ = punguors : pungas pēc ir tīrumā nelāga āršana VĪt.; 2/ pùnga[2] "jem, der sich vollgegessen hat" Widmuiža ; 3/ " pumpa, uzpampums" ;'dine Blase, Beule' /mit uñ/ Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pūnga, prt.sg. puñgâ , /Sal. pungi/ 'beutel' Kettunen LWb ; e. pung G. punga 'Beutel, Tasche, Klingbeutel', kārņa-p.'Schorfnickel', nāļja-p. 'Hungerleider'; 'Knolle, Knospe' ; kõht on pungis 'der Bauch ist dick, voll' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

punika : punika, 'Name einer braunen Kuh' Karls. Mülenbach-Endzelīn LVV III

< e. punik G. puniku[5] /punes/ 'rothes Rind'/bes. rothe Kuh/ Wiedemann EWb.

Mülenbahh - Endzelīn LVV III.

punna : punna, punne = puna, puns 'Maulwurfsgeschwulst, Genickbeule' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. punn G. punni, punn G punnu 'harter, gedrungener rundlicher Gegenstand /Ball, Knaul, kleiner Kügel, Spund', kõht ees punnis 'er hat einen dicken Bauch' Wiedemann EWb ; lii. puñ, pl. pūñ D, livw pūńiD 'spūdel ; propfen, spund'; sērkšņ un

kakš ri'mâst un ri'mât pāl pūńâD, kakš puwńâ 'das hemd hat zwei schulterstücke und auf den schulterstücken spädel, zwei spädel' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

Punkis : puŋkis Līn., Bl. 1/ gew. der Plur. puŋki, puŋki Lw., 'der Nasenschleim, Schmodder, Rotz'U., Dond.,Selb.; 2/ 'Schimpfwort, der Rotzlöffel, Schmurgel' Mülenbach - Endzelīn LVV III.

?< lii. puńk , Kl. /pl./ pu'ńńkâD, /Sal. nuŋki, pl. -d/ 'nasenschleim, rotz, schmodder aus der nase' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb;

Rudzūt Līvokiel moju Letkiels 60.

Purga : purga, 1/ puŋga Kand., Jürg., 'ein fadenlanger Stock mit einem Klotze am Ende, um damit vor dem Herausziehen Fische ins Netz zu treiben' U., Mag. XIII, 2, 59, Etn.II, 108. Salis, Segewold, Jakobshof ; 2/ 'Schreckstock beim Krebsen' U. ; 3/ 'die Spitze, Brause an der Giesskanne' U.; 4/ 'eine Troddel' Allunan n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. pörk G. pörga 'Störstange, Verbindungsstück /an gebrochener Krummhölzern, Schlittensohlen/, Querholz auf dem Bauerschlitten' Wiedemann EWb ; lii. bo'rG , pl. po'ŕgâD 'plumpkeule' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Thomsen Berörinnger 274.

Purgāt : purgât , -āju , 1/ auch puŋguôt Kand., 'die Fische mit der purga treiben' ; 2/ puŋguôt > talm. puorgât U., tr. /die Fische/ aus dem Netz nehmen'; 3/ "auf-

rütteln, durchschelten' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. purgama, purgen, pureta[2] /purgeda/ /NW/.

'ausleeren' Wiedemann EWb. /vähemalt 2. tühenduses/;

lii. bo'ŕgɔ̂ , pr. bo'ŕgɔ̂B 'trüben ; fische ins netz

schrecken ' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

p u r k a : purka > tahm. puorka Bdv. n. U. 'eine Krücke mit langem Stiele zum Herausstreiben von Fischen und Krebsen aus Uferhölungen' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. põrk, vt. purga.

p u ž a g a s: pužagas 'Gras, Heu, Stroh, das man als Viefutter zusammengesucht hat' Wellig, W.-Livl.n. U. ; pužagi 'Überbleibsel beim Dreschen, Kaff' U., Mag.XIII, 3, 58 ; 'feines Stroh' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. pezàgɔ̂D-mi'G 'kehrichthaufen'; jegàd kõrants um p.-m. 'auf jedem hofplatze ist ein kehrichthaufen' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

p ū d ē t : pūdêt, -ēju, fact. zu pūt, tr., 'faulen lassen, faulen machen' Mülenbach - Endzelīn LVV III

? < lii. pūdɔ̂ , pr. -ɔ̂B, livW -uB 'abtauben /SjW gerinnen/; jālga pūduB /livW/, jālgad ātt ɔ̂ jürà pūdɔ̂nɔ̂D' der fuss taubt ab, die füsse sind abgetaubt' Kettunen LWb..

Kettunen LWb.

p ū š k ē t : pūškêt Adsel, Bers., Golg., Saikava, Warkl., Gr.-Buschhof, ="pūkšêt", 'dumpf schallen': alus rūga

pūkšķēdams Golg. Mülenbach - Endzelīn LVV III

? « lii. pūšk/ə̂ , pr.-ə̂B, livW -uB 'laut atmen, schnauben, schnarchen' /Pi. puuskuttaa 'stark, atmen, keuchen'/ Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

rabāt : rabêt, -āju, 'Ähren auf dem Felde ausschlagen' Ruj. n. U. ; 'die Roggengarben vor dem Dreschen gegen etwas schlagen, um die reifsten Körner herauszubringen' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. ra'bbə̂ , pr. rabùB 'schlagen, hauen, hacken' Kettunen LWb ; e. rabama, -ban, -bada[1] /rabastama, ravama/ 1/ 'schlagen, schütteln, schwingen, heftig bewegen'; linu r. 'Flachs schwingen'; ruḷḷkid r. Roggengarben schlagen /damit die reifsten besten Körner herausfallen/' Niedemann EWb.

Thomsen Berüringer 275 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

randa : randa, 1/ rañda Salis, 'ein niedriger Heuschlag am Meere' Haynasch Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. rānda, livW rōnda, pl. -D, prt., illat. sg. rañdə̂ /Sal. rānd/ 'strand' Kettunen LWb ;e. rand G ranna 'Ufer, Strand, Küste' Niedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

II randa : randa, 'das Laichen der Fische' U. ; randas laiks, 'die Laichzeit' Ruj. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. rānd G. rannu 'Wandern, Wanderung' Niedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

rauda : raudə od. rauda, 'stehl' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. rõda, prt.sg. rohdə /Sal. rand, raud/ 'eisen' Kettunen LWb ; e. raud G. raua, rava /SW/ ravva/d/ 1/'Eisen /als Stoff/ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

rauka : roũka Karls., 'ein Pflock' Burtn.; 'die Wagenstütze', gew. der Plur. raukas, 'die Rungen an Bauernwagen' W. Livl. n.U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. rõuk G. rõugu, rõuga, rõuge[1]/rõuk/ 1/'aufrecht stehender Stab, Pflock'; rõugud /auf dem Felde/ 'die Stäbe, zwischen welchen die Feldfrüchte zum Trocknen aufgeschichtet werden'; rõugud /am Leiterwagen/ 'die vier Stützen für die Leitern' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 275 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

rava : rava Kaugu reiems, 'ein Riff, eine Sand- od. Steinbank in Meer' Peterskapelle n.U., Salis : klinžu rava Seifert Chrest. II, 107. ravas-akmens kalni jūrā Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. rovà, prt.sg. ro'vvə , prt.pl. ro'udi 'steiniger unebener meeresboden, grund, riff' Kettunen LWb ; e. rava G. rava[1] 'unter dem Wasser verborgener Stein' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 275 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

r a v a s t s : ravasts, 'eine grosse Familie' Salisn. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. rahvas G. rahva[7] 'Volk, Leute' Wiedemann EWb ; lii. ro'uš, Ir. ro'uz, prt.sg. ro'ušt, ro'ust /Sal. raus, pl. -t / 'menschen, leute' Kettunen LVb. Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

r ā z I t e : rāzīte, 'ein Weniges, Geringes' U. : ne rāzīti slimais neēd Spiess n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. raas G. raasu, raasa/d/[1], /raase/ 'ein Weniges, Bischen, Krümchen' Wiedemann EWb. Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r e n g a s : rę̄gas "arklu gredzęni " ; strilį vai koka saites, ar kuriem piestiprina pie arkla vęrstuvi AP., N.-Peb. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. rõngas G. rõnga 'Ring, Metallring' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r e p e n s : repęns, 'ein Rauchloch, Rauchfenster in der Decke' Rnj. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. rüpen G. rüpna[5] /O/ /rüpp/ 'Loch in der Wand zum Hinauslassen des Rauches' Wiedemann EWb. Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r e p i s : repis 'ein Schimpfwort' Saul.; tauku repis, 'einer, dessen Kleider vor Schmutz und Fett glänzen" Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. rüpi, rüppi, pl. -st /Kl./ 'schmutzig';

r. riĕtiŋG 'ein schmutziger mensch' Kettunen LWb ; e.rüpp G. rüpu[1] 'Schmutz' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r ē p s i s : rēpsis Korts., 'der Reps' /Fisch/ U. Knov. 232o Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. rüübis G. rüübise /SO/, rüübus G. rüübuse /rüübuskas/ 'Rebs /Coregonus Muraenula L./' Wiedemann EWb ; lii. repšâz /livW repšē/, pl. repšâD SjW 'rebs, weisseling /salmo muraenula/' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

r i b i n ā t : ribinât, 'undicht ausbreiten' Talsen ; sāka linus ribināt, lai labāki tilst Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. ribema, -en, -eda 'unordentlich zerstreut sein' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r i d a : rida, 1/ rida Ramkau, Plur. ridas, auch ridi U. 'allerlei Gerät, Kram[1] ; 2/ ridas, 'Unannehmlichkeiten, Scherereien' Katzd.; 3/ 'das Getue, die Arbeit, Mühe' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. ridà prt. sg. ri'ddâ /Ir./ 'holz-, reisig-haufe, gerümpel'; ri'ddâ , pr. ridùB 'aufräumen, kramen' Kettunen LWb ; e. rida G. rea 'Reihe, Zeile' Wiedemann EWb.

Ravson /Beitr. 356/ järele tuletatakse lä. rida < raids 'bereit, fertig', gooti raidjan 'anordnen', küs. reiten 'bereiten, ordnen' etc. Oneti nāib usutavam liivi-eesti laen. Endzelīni arvates /LVV III/ võiks lä. rida olla tuletatud verbist ridāt, mis oma-

korda < lii. riddə.

r i d ā t : ridât, -āju U. Dond., ridêt, -āju U., Wandsen, Rojen, tr., wegräumen, zur Seite schaffen': es sāk - šu tūliņ ridāt savas mantas Dond.; ridât 'ordnen, zubereiten' Nötk. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. ri'ddə, pr. rìdàB 'aufräumen, kramen'; u'm ri'ddəməst loddə 'man muss den tisch abkrämen' /Est. ridada 'reihen', fi. riiata 'in ordnung bringen' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

r i j a : rija /geschr. auch rīja/, ein Kurl.n. U. meist der Plur. rijas, 'die "Riege", die Korn-, Getreidedarre'; riju /rijas, rijā/kult, 'in der Riege dreschen', laiks ir sērt, jau rija kūp Rainis Mülenbach - Endzelīn LVV XII

< lii. ri', pl. -D ' "riege", scheune zum darren des kornes /livW auch nur 'tenne', = livO piedrəB; piškri r. /livW/ ' korndarre' /Fi. riihi, wepø. rih, wot. rihi /'wohnstube'/ Kettunen LWb ; e. rei G. reie /rēhi, rehi, reht, riha, rihi, røhe, riih, rühi/ 'Dresch - und Darrscheune, "Riege", das zum Dreschen aufgesteckte Korn, die Anzahl Kornfuder, welche auf ein Mal zum Dreschen aufgesteckt werden' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 276 ; Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r i n d a : rinda, auch rinda Glück, Adolphi, L., 'die Reihe; die Zeile ; ein geschlossener Kreis' U.: rindā stāvēt Kaudz.M., 'ꝑ in der Reihe Stehen' Mülenbach - Endzelīn LVV XII

? < lii. rīnda, pl. -D, prt.sg. rində 'reihe'; rīndə miqdə pī'lə 'in reih und gleid stehen' ; rīndàs pī'lə 'in der reihe stehen' Kettunen LWb ; e. rind G. rinna 3/ 'Reihe, Streifen' Wiedemann EWb.

Kettunen /LWb/ peab lü. rinda laenuks liivi keelest, samasugusel arvamusel on Thomsen /Beröringer 276/, kuigi teatud kahtlusega. Endzelīn ütleb aga selle sõna puhul: "Als ein Kuronismus oder Lituanismus zu li. rinda, slav. red 'Reihe' vgl. Zubaty Afsl Ph. XV, 496 und Fick Wrtb. I , 527" (Mülenbach - Endzelīn LVV III).

rinduksis : rinduksis, rifiduksalis 'Adiamünde,'der Netzbeutel'L.; 'das Ende des aus zwei Leinen bestehenden Wengallennetzes' Bielenstein Holzb. 653 ; Etn. II, 107, "krustvirve tīkla galā" Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. rīndəks, rīndəkš, livW rīnduks, pl. -t, prt. pl. rīndəkši livW rīndukši 'kante od. ende der netze' Kettunen LWb ; e. rinnus G. rinnuse, rinnukse[6]/rinnusti/ 'Brustriemen, Kummetriemen /womit die Enden des Kummets zusammengezogen werden/, raud-r./d/ 'Harnisch' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 277 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

rinuksis : rinuksis "das Ende vom Netz" Salis Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. rīndəks, vt. rinduksis.

ripši : ripši Bielenstein Holzb. 611, 'die auf je 2 Spanten angepflockten Leisten, worauf die Ruderbänke ruhen' Mülenbach - Endzelīn LVV III

? < e. ripse, ripse-puu 'vorbalken an Scheune' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

r i t e : rīte, 'ein Holzstapel' Hopfenhof n. Latv. Saule v.J. 1927, S. 618 Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. riit / virn, pinu, lasu, 'Stapel, Stoss, Beige, Haufen'/ ESS ; lii. rĩt', pl. rĩtt'ə̂D 'reihe, stapel'; pūd'i u'm rĩtt'ə̂ pa'nm'ə̂st 'das holz muss man aufstapeln' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r i s t ī t : rīstīt C., Karls., -u, -īju 'hastig schlingen' U.: cūska ilgi rīstīja krupi, kamēr pētīgi tuo nuorija D. mēs amieklus pilnām mutēm rīstījām MWM. VIII, 129 Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. rĩšt'ə̂ /rũšt'ə̂/ pr.-B 'raffen, gewalttätig etwas tun ; schaufeln'. /Est. rüüsta 'schaufeln, schieben', fi. ryystää 'laut schlingen, schlürfen'/ Kettunen LWb

Kettunen LWb.

r i z e : rīze Salis, 'eine Art Netz zum Fischfang' Mülenbach-Endzelīn LVV III

< e. riis G. riisi /O/ 'Handnetz, Netzsack', heina-r. 'Netz, um Heu darin zu tragen', kala-r. 'Netz-sack für Fische' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

r i ž a : rīža Ürkül, Barbern, mit /Ī/ Schrunden, auch rīžs Schrunden, rīžus, -us, 'ein lakenähnliches Netz zum Fischfangen' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. riis, vt. rĭze.

rĭžot : rĭžuôt Schrunden "mit einer rĭža fischen' Üxkül Mülenbach - Endzelĭn LVV III

< e. riis tuletatud verb, vrd. rĭze.

riemotiês : riemuôtiês - Adsel, 'spielen': bərni siltā saulĭtē riemuojas Mülenbach - Endzelĭn LVV III

< e. rõõm ; rõõmustama , -tan, -tada, freq. rõõmustelema l/'erfreuen, fröhlich machen, trösten' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelĭn LVV III öeldakse küll selle sõna puhul: "Etwa zu an. reimudr 'Umstreifen', m. -engl. romen 'umherstreifen'." Sedagi ühendust tehakse küsimärgi all. Tõenäolisem näib olevat laen eesti (resp. liivi) keelest /lii. rõm , rĭem 'freude', sm. riemu 'freude'/.

roida : roida Dickeln n. U. Etn.II, 67, Allendorf, roĭda Karls., Ruj., Salisb., Salis, Widdrisch, 'der Schutt, Graus' Mülenbach - Endzelĭn LVV III

< e. roid G. roĭu[1] /roid/ 'grober Sand, Kies, Unreinigkeit, Staub' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 277 ; Mülenbach - Endzelĭn LVV III .

rova : rova Nogallen, Rojen, 'eine Stelle im Meer, wo der Boden steinicht ist und wo Strömlinge zu laichen pflegen': mẹt /sc.: tĭklu/ sẹlgā , mẹt rovā, kâ nav, tâ nav /sc.: zivju/! Mülenbach - Endzelĭn LVV III

< lii. rovà, prt.sg. ro'vvẑ , prt.pl. ro'udi

'steiniger unebener meeresboden, grund, riff' Kettunen LWb ; e. rava G. rava 'unter dem Wasser verborgener Stein' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

r o d e l e : ruodele U., Adsel, ruodene, ruōdiņš Adiamünde, ruodiņa U., Bielenstein Holzb. 21 /hier auch ruodiņš/, 'eine dünne, biegsame Stange zum Befestigen des Strohs auf den Dache Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. roode G. roodme/d/ = roigas G. roika /roegas, roode, roojas, roodli, roodle, roovik/ 'Zaunstecken, "Schlecte", Stange, Latte, Maasstange', katuse-roikad, roovi-roikad 'Latten über den Dachsparren, worauf das Dachstroh liegt, korra-r., laisutamise-r. /P./, laisk-r. /E/ 'dünner Stangen zur Befestigung der Dachlatten an die Sparren' ; parras-roigas, rüüst-r. 'Latte zur Befestigung der Strohschicht am Rande des Daches' Wiedemann EWb.

Qismaun Lisiä 56 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

r o d i n a : ruodiņa , ruodiņš Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. roode + lä. deminutiivi sufiks iņa, vt. rodele.

r o i d a : roida Dickeln n.U., Etn.II,67, Aliendorf, roīda Karls., Ruj., Salisb., Salis, Widdrisch, 'der Schutt, Graus' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. roid G. roiu[1]/rōid/ 'grober Sand, Kies, Unreinigkeit, Staub ' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 277, Mülenbach - Endzelīn LVV III.

roiska : roĩska Salis n. FBR XV, 59 = roida : nuodedzināt tādas roiskas Salis Endzelīn - Mauzenberga LVVp III « e. roisk / = kõdu, risu, pehkiv aine, Moder/ EES.

rova : rova Nogallen, Rojen, 'eine Stelle im Meer, wo der Boden steinicht ist und wo Strömlinge zu laichen pflegen': mąt /sc.: tīklu/ sąlgā , mąt rovā, kâ nav, tâ nav /sc.: zivju/ Nogallen Mülenbach - Endzelīn LVV III « lii. rovà, e. rava, vt. rava.

ruika : ruĩka PS. : puika, ruika ! kaza rudzuos /so rufe man scherzweise einem Knaben zu/ Mülenbach - Endzelīn LVV III ? « lii. rùiĩka, pl. -D 'strebsam, arbeitsam'; SjV livV unansehnlich von wuchs, aber stark' Kettunen LWb.

Endzelīni arvates /LVV III/ on lä. ruika « lii. rùiĩka , ehkki ta teeb selle ühenduse küsimärgi all. Kettunen /LWb/ aga tuletab lii. rùiĩka « lä. rūķis. Et aga lä. rūķis on « verbist rūķêt 'unermüdlich, fleissig arbeiten; geschäftig sein', mis omakorda « kas. ruken 'besorgt sein um, sorgen für', siis näib tõenõolisemana, et aktiivseks pooleks tuleb kõlesoleval juhtumil pidada läti keelt.

rumeles : rumeles Etn. II, 181 rumalas /in Riga gehört/, rumalas Warkl., rumules, rumulis Wid., Smilt, 'das gegenseitige Sichbegiessen mit Wasser, wenn zum erstenmal im Jahre etwas vorgenommen wird ; rumeles,

rumulas etc. dzert, 'ein Gelage abhalten, den Schmaus abhalten bei einer Konfirmation, Hochzeit Beerdigung, Taufe od. beim Besuch der Wöchnerin' Mīlenbach - Endzelīn LVV III

* e. rumalus G. rumaluse[6] 'Dummheit, Unwissenheit, Einfalt, Betäubung'; rumalust niiitama 'hänseln, aufziehen, necken'; lapse rumalust joma 'auf das Wohl eines Kindes trinken, das confirmirt wird' Wiedemann EWb; lii. rumàlast jùod /Sr./ 'eine handel durch einen trank besiegeln' Kettunen LWb.

s a d u m s : saduns , 'eine Haltestelle für Fischerböte am Strande' Nagallen: laivas jau sadumā Mīlenbach - Endzelīn LVV III

* lii. sadàn, pl. -/ɔ̂/D, livO auch sadā-mõ , pl. -D 'hafen /= vēna/; landungsplatz'; irà'i sadàmõ 'irbenschen landungsplatz' Kettunen LWb; e. sadam G. sadama, dadamu /P/[5] /sadem, satem/; 2/ 'Anfurth, Landungsplatz, Hafen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 278 ; Mīlenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

I s a k a : saka, in der Verbindung linu saka, 'eine Handvoll Flachs' Oppek. n.U.: tēvam zagu linu saku /Var.: sauju/ BW. 7o2o /aus Lettin/: tu taisi par daudz lielas /linu/ sakas Mar. Mīlenbach - Endzelīn LVV III

* e. sakk G. saku /O,M./ 'Büschel', sakus pea 'Zauskopf, verzauster Kopf' Wiedemann EWb.

Mīlenbach - Endzelīn LVV III.

II s a k a : saka od. * saks 'der Sack': riecinš sakā, vērdinš

malkõ, sikãba dzira druvnesĩ BV 29252 /aus Neu - Rasen/ Mülenbach - Endzelĩn LVV XXI

« e. sekk G. seki[1] 'Seckel, Säckchen, fig.Habe', sekimehed 'die auf Diebstahl ausgehen, bes. Riegerdiebe' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelĩn LVV III.

s a k s e n i s : saksenis Karls., 'der Südwestwind' Biel.n. U., saksinis Bezzenberger Spr. d. pr. L. 33 : saksenis tik rętu lietu uzdzenuot Janš. Dzimtene[2] III, 258. Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« lii. saĩsà, pl. -D, prt.sg. sãksə̂ /Sal.saksa/ 'deutscher'; deutsch' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 277 ; Mülenbach - Endzelĩn LVV.

s a l g a : salga U. = selga 'die Höhe des Meeres; salgas renčas 'die in grösseren Tiefen gefischten Strömlinge, Herbstströmlinge' U. Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« lii. sãlga, vt. salma.

s a l a k a : salaka L.U., Bielenstein Holzb. 651,653, Karls., Wid., Stockm., Ronneb., salaks Sassm., 'ein /grosser U./ Stint /osmerus eperlanus L./ 'RKr. VIII, 103 ; IX, 93 ; 'clupea sprattus' Wid. Mülenbach - Endzelĩn LVV III

« lii. salà/k, salà/kkə̂z , pl. -ĩkə̂D 'stint' Kettunen LWb ; e. salakas G. salaka[7] 'Pliete, Weissfisch /Cyprinus Alburnus/ 'Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelĩn LVV III .

s a n d a : sanda 'das trübe Wasser der Flusse im Frühling' Bramberge n. Etn.II,17 Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. sañgdə̂ /sañdə̂/, pl. -D /Kl. sāngdi, pl. -st / 'dicht, dick, trübe ; nebel' ; àiga v.edàp. sañgdə̂ka /Sr./ 'das wetter wird trübe' Kattunen LWb ; e. sondume G. sonduse, sondutse[6] 'trüb' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s a n d o s : sanduos /iet/, 'in Masken, vermummt von Haus zu Haus gehen /bes. an Martinstag, den 1o.November/' Mar. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. Mardi-sandid oder sandi-Mardid 'Burschen, welche an Martinisabend verkleidet umher gehen und Gaben einsammeln' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s a n t s : saũt/in/ uôs iet Walk 'am Martiniabend verkleidet umhergehen' Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

« e. sant + iņš /lit. deminut. löpp/, G. sandi 2/ 'arm, ärmlich, kümmerlich, Bettler' ; Mardisandid oder sandi-Mardid 'Bursche, welche am Martiniabend verkleidet umher gehen und Gaben einsammeln' Wiedemann EWb.

s a p i n š : sapiņš , 'dünner Bier' Mar., Surt. Mülenbach - Endzelīn LVV III

? « e. sopp G. sopa[1] /soop/ 'Schlamm, dünner Koth, Gemisch von Wasser und Schnee oder Eis' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s a r v e : sarve U., Bielenstein Holzb. 511, sarvis U., Neu-Salis, Ruj., Freizin, Bielenstein l.c., A. - Ottenhof, sarvis Karls., Wolmarshof, 'ein Windsieb'U., 'Getreidesieb' U., Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. sari G. sarja[1] 'Reigensieb, Sieb zum Reinigen des Kornes' Wiedemann EWb ; sari 'harv sõel viljа tuulutamiseks' Mauninen Etnograafiline sõnastik.

J. Mikkola kirjaliku seletuse kohaselt /Endzelīnile 21.II.1928/ on eesti keeles sageli rv > r. eL esineb sari < * sarv = sarv, gen. sarve 'Horn' ja sari, gen. sarja 'Sieb'. Läti keeles on need kaks mõistet segi aetud, kuna mõlemad vormid esinevad samas murrakus /Mülenbach - Endzelīn LVV III 725/.

s ā m s : sāms, a/ auch sāmelnieks u. sāmietis Allman n.U., 'ein Finne' Biel. n.U. /in Kurl./; sāmu zeme 'Finnland' Allman n. U. ; sāms Biel.n. U. /in Kurl./, samietis U., sāmmietis L., 'ein Oeselaner, Bewohner der Insel Oesel' , sāmu zeme, 'die Insel Oesel' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. Saare-maa 'Insel Oesel' Wiedemann EWb ; lii. sõr - mõ, livW sõr - mõ /Sal. Sõrma/ 'Ösel', /früher:/ Estland /in den ethnographischen grenzen/ Kettunen LWb.

r - hälliku kao kohta ütleb Endzelīn: "Mundartlich, namentlich in Mittel und West-Kurland, schwindet recht oft tautosyllabisches r hinter einem langen Vokal" /Endzelīn Le. Gr. 159/. Liivi sāme-mõ SjW 'Ösel' on omakorda laen < läti sāmu zeme /Kettunen LWb/.

s ā r d s : sārds = sārts 'der Holz-, Scheiterhaufen': kas vēlēja jums sārdu kraut? Bainis ; sārds[2] Workl., Schwanb., = zārds /labības/ Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sard G. sarra, sarre[1] /SO//saart/ 'Gerüst, um Gewächse darauf zu trocknen, das darauf zum Trocknen Liegende', lina-s. 'Gerüst zum Trocknen der Flachskapseln' Wiedemann EWb.

s ā r i s : sāris, 'eine Insel, ein Holm' Ruj.n. U. Mülenbach-Endzelīn LVV III

« e. saar. G. saare[2] 'Insel, Oase, bewaldeter Hügel im Morast' Wiedemann EWb; lii. sor /meistens nur livW sõr, pl. -D, prt.pl. -idi/ 'die furche im kartoffelfelde' / = va'G/ ; Lž 'die erhöhung zwischen zwei furchen' / = fi. 'vaon harja'/; SjW auch : insel Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

I **s ā t s** : sāts, = sęta U.; 'eine Baustelle' Kurl.n. Mag. II, 2, 184, 'alte Gesindestellen' Edwalen, Sackenhausen n. U. ; westkur. sāts, sāta "Zaun., Bauerhof" Bielenstein Holzb. 137 f., 156 f., 169 f. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. saat G. saadu[1] 1/ /O,M/ 'eingezäunter Platz, Koppel, Garten ; - 2/ /P/ Rödung, Stück urbar gemachtes Land' / = uusmaa/ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

II **s ā t s** : sāts od. * sāta, -s od. * sātis "?" : rinkī situ, sātī /Var. sātā ; zārdā ?/ krāvu ... baltuo ābuolinu BW. 28625, 1 ; sātī kraut /Žagarus,

sienu "schichtweise aufhäufen" Koddiack Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. saad G. sao[1] /saak, saat/ "Sade", kleiner Heuschhober /ein Fuder enthaltend/; -sādu põletama 'Rödung brennen' /vgl. saat/ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s e b r s : sębrs Salis, Salisb. n. U., Ruj., sebris Karls., Ermes, Wessen ; sebris L., 'Freund, Kamerad, Kunde' U., sebers 'Mitwirt in demselben Gesinde' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sõber G. sõbra 'Freund, Geliebter, Gönner, Kunde' Wiedemann EWb; lii. sębrà, pl. -D, Kl. sębrèz, prt.sg. sębràst, nom.pl. sębràD /SjW sêbbə̂rz, livW sü'brə̂z, Setälä ÄH 147 sü'br/ 'freund, verwandter' Kettunen , LWb.

Thomseni /Berüringer 215/ oletuse järgi on e. sõber « lü. sebrs, lee. sê'bras. Endzelīn /LVV III / oletab aga vastupidist. Ta ütleb : "Zunächst /wegen der Kürze des e/ wohl aus estn. sõber 'Freund, Kunde'.

Mülenbach - Endzelīn LVV III .

s e d u m s : sędums Papen, 'die Meeresbucht' U., Bielenstein Holzb. 618 ; 'ein kleiner Hafen Markgrafen', U., V.; 'die Stelle, wo man die Netze auswirft' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. sadàm, e. sadam, vt. sadums.

s e i m e s : seimes /seimas Naukšen/ vārds, 'ein Beiname' Ruj. n. U. : senāk gandrīz katru māju vai cilvēku apzīmeja bez īsta vārda ar seimes vārdu Mülenbach -

Endzelīn LVV III

« e. sõim G. sõimu[1] 'Schimpf, Schimpfwort' ; sõimu-nimi 'Schimpfname, Spitzname' Wiedemann EWb. Mülenbach - Endzelīn LVV III.

I s e k i s : sekis 'ein buntes Pferd' Kurl., 'ein braunes Pferd mit heller Brust u. hellem Schwanz' Ekau : vīrs ara ar savu seki LP.V 181 Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. seķ pl. seĶkàD /SjW livW šeķ/ 'schecke, stichhaariges Pferd /fi. päistärikkö hevonen'/ Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

II s e k i s : sekis, 'wer aufgemästet ist' Wid.: vinš ir nuobaruojies kâ sekis Bruw.n. Etn.II, 97 Mülenbach-Endzelīn LVV III

« e. sekk G. seki 'Seckel, Säckchen, fig. Habe' Wiedemann EWb. Eesti sekk, mis AES andmeil on levinenud laialt nii Põhja- kui Lõuna-Eestis, on Aristel järgi laen rootsi keelest /vrd. rootsi säkk pl. säkkiar-säkkè 'Säck' Freudenthal-Vendell OESvD ; rr. säck, vr. säkker, isl. sekkr, taa. saeck « ags. sæcc Hellqvist SvEtO/ Aristel Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles TÜT B XXIX 100). Kuid lūti keelde on siirdunud see sõna tõenõoliselt eesti kaudu.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s e l e i s : seleis, 'die Reihe': mēs visi gājām /in "Gänsemarsch"/ vienā seleī Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. seĺtš, šeĺtš, pl. -iD SjW livW 'gesell-

schaft' Kettunen LWb ; e. selts G. seltsi[1] 'Gesellschaft, Vereinigung, Verein' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s e l g a : selga Dond., Lautb., l/'die Höhe des Meeres ; eine tiefe Stelle im Wasser überhaupt' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. sālga , pl. -D, prt.sg. sālgā /Sal.sālga, sālga, sālg, sēlga, selga/ 'rücken ; offene see ' Kettunen LWb ; e. selg G. selja 'Rücken'; mere-selg 'Höhe der See, hohe See' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 278 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s e t u k s : setuks Stom. "pēc dabas niecīgs, gailam līdzīgs cilvēks" /Schimpfname/ Endzelīn - Heuzenberga LVVp III

< e. setukas pl. setukad[7] 'Bezeichnung der pleskauischen Ehsten bei ihren Nachbaren in Livland', setukene G. setukese[6] Dimin. von setu, oh setukene ! /'etwas verächtlich'/ Wiedemann EWb.

s ē n e : sēne Ruj., Salis., Serbigal, AP., Līn., Iw., Wolm., PS., Deg., Sēne, sēns 'der Pilz' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. sēń , pl. sīenD 'pilz'; kārmis-sēń 'fliegenpilz' /fi. sieni/ Kettunen LWb ; e. seen G. seene[2] /seenes/ 'Pilz, Schwamm' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 279 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

s ē r e : sēre C., PS., Jürg., Lindenhof, Karls., Smilt., AP.,

Angern, sèr̄e^2, sēre 'die Sandbank im Meere' U., 'die Sanddüne im Fluss' Celm, ; 'ein flaches, mit Kieseln bedecktes Ufer' Altenwoga Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. sāār G. sāāre /seer/ 2/'Landspitze, Sandbank, sandige Untiefe', sāāred, sāāre-otsad 'Landzungen, Landspitzen', mere-sāār 'Untiefe' Wiedemann EWb /sm. sārkā, sārkkā 'lingua terræ prominens in mare, G. Landzunge' Ojansuu Lisiä 57/.

Ojansuu Lisiä 57.

sēris : sēris Volm., sēris Vid., 'ein Sandbank /im od. am Flusse Volm/' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. sāār, vt. sēre.

sēra : sērs /für sēris?/'die Sandbank im Meere' U. Mülenbach-Endzelīn LVV III

< e. sāār, vt. sēre .

sisliņš : sisliņš, 'Eidechse' Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. sižàlikki /livW šižàlikki/, pl. -st 'eidechse' Kettunen LWb ; e. sisal/ik zool. /Lacerta, Eidechse'/ FUS.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

siga : sīga, 1/ sīga Karls., Deg., C., Salis, sīga U., EKr. IX, 93 ; Bielenstein Holsb. 653, sīge U., 'der Schnäpel, Ssig /coregonus lavaretus L./ ; 2/ 'die Treppe' Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. sīG, sīgdz, pl. sīgdD, /Sal. sīg/ Mälchen, "siek", schnäpel /salmo lavaretus/ /Fi.

siika, wepa. sīg usw./ Kettunen LWb ; e. siig zool. /= meresiig, lõhnemere siig, Coregonus lavaretus, Ostseeschmäpel, Wandermarine etc./ BGS.

Thomsen /Beröringer 279/ ja Kettunen /LWb/ arvavad, et lü. sīga < lii. sīG, e. siig, kuna Solmsen /KZ XXXVIII 144/ tuletab seda < ven. сиг /Mülenbach - Endzelīn LVV III 851/. Tõenõolisemalt tuleb pidada laenu andjaks pooleks lõhnemeresoome keeli.

s l e k š a s : slekšas , 1/ slekšis Ruj. n. U., 'eine Mausefalle' Salisb., Karls. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. lõks, -u 'Falle', hiire-l. 'Mausfalle', roti-l. 'Rattenfalle' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s o b a r s : suobars, 1/ 'ein Opfer in heidnischen zeiten'; 3/ sobars 'Mitgesell, Dutzbruder' Pūr.I ; sobaris 'Kamrad' L. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< e. sõber G. sõbra 'Freud, Geliebter, Gönne, Kunde' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s o g a : soga, 1/ soga, Pl. sogi Salis auch suga : sogi pald pa upi Salis ; soga, 'die Schicht' Igalen n. FBR. VII, 16 ; 2/ 'altes /nicht abgemähtes/ Gras, Getreide, Moos' Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV III

< lii. sogà /Sr. auch soppa/ 'schnee mit wasser Gemischt ; eiskruste' Kettunen LWb ; e. soga G. soga ' Verwirrung, Schmutz, Trübheit, jää-s. 'Eis mit Wasser gemischt' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ;

Kettunen LWb.

s o n e s : suones , 'kleine Gräben, welche zum Fangen der Hechte dienen ' U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. soon G. soone 'Ader, Wasserader, Flüsschen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s o n n i s : sofnis Salis, Pernigel, Adiamünde, 'ein Schafbock' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lii. sonn /Sal./ 'schafbock' Kettunen LWb ; e. sõnn G. sõnni[1] 1/ 'Bull, Stier', lehmad on sõnnil olnud 'die Kühe sind belaufen', mets-s. ' Auer ochs', 2/ 'Hengstfüllen, d/ Widder', lamba-s., s.-oinas dass. Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV III ; Kettunen LWb.

s o n k i s : sofkis Pernigel, Sussikas =sonnis Mülenbach-Endzelīn LVV III

« lii. sonn, e. sõnn, vt. sonnis .

s o n n o t i e s : sofnuôtiês Salis n. FBR. XV, 78 "skiet ar tekuliem" Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

« denoomen, tuletatud e. sõnn, lii. sonn /sonn + inf. lõpp -ties/, vt. sonnis.

s t u g s : stugs, 'eine dreibeinige Stütze zum Aufstützen eines an den Strand gezogenen Bootes' Popen n. Bielenstein Holzb. 617 Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. tugi G. toe 'Stütze, Spalier', kuke-t. 'Ankerholz', kuhjavarda toed =orgijalad Wiedemann

EWb.

Thomsen Beröringer 279 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s t u g i s : stugis 2/ 'eine Stütze, womit man ein ans Ufer gezogenes Boot aufstützt' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. tugi, vt. stugs.

s u b u r s : suburs L., U., subrs L. /'Nachbar'/ sobrs Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sōber G. sōbra 'Freund, Gönner, Kunde' Wiedemann EWb ; vrd. sobars.

Mülenbach - Endzelīn LVV III.

I s u g a : suga, 1/ um Mitau, = soga 'Treibeis' : jūrai gar malu sadzīta suga B.V. suga pa upi iet, peld ; "gefrorener Schnee und Wasser" Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lit. sogà, e. soga, vt. soga.

II s u g a : suga 1/'das Geschlecht, die Rasse, Art, Familie' /in weiterem Sinne/ Mag. V. 2, 164 : nuo lielas sugas U., 'aus grossem, vornehmen Geschlechte' ; 2/'Nachkommen' Bergm. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV III

« lit. su'G, pl. sugùD 'verwandter, verwandtschaft; art' Kettunen LWb ; e. sugu G. soo /SW/ 'Art, Geschlecht, Familie, Verwandtschaft' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 279 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

III s u g a : suga, 1/ sugām, a/'ganz und gar' W.-Livl. n. U. ; 2/ 'pa sugai / = druskai/ vien tuos zarus var

atneet Roseneck Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sugu 'etwas', mu kääd on sugu haiged 'meine Hände sind etwas krank', oli ka sou pürast 'es war auch etwas daran' Wiedemann EWb.

s u i m Ī t : sufmît "essen" Zögenhof. Refl.-ties, ījuôs "baruoties, ēst" Segershof Endzelīn - Hauzenberga LVVp XII

« e. söömа, söön, süüs[5] 'essen, fressen, speisen, zehren, um sich fressen' Wiedemann EWb ; eL süüma .

s u l a i n i s : sulaînis, f. sulaine Glück, Römer 13,4, ein /verächtliches/ Demin. sulainelis MVM. X 435, 'der Bediente, Diener': ja viņi grībētu kungi būt, kas tad sulaiņi būs ? Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sulane G. sulase 'Diener, Knecht, Bube /im Kartenspiel/' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 280 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III.

s u s t a r e n e s : sustarenes /sarkanas un melnas/ Nigr., susteri Bl., susteres oder sustriņi, sustrenes Wid., 'Johannisbeeren' Mülenbach - Endzelīn LVV III

« e. sõster G. sõstra[5] /seester, sooster/' Johannisbeere /Ribes L./, mustad sõstrad 'schwarze Johannisbeeren', punased, valged s. 'rothe, weisse Johannisbeeren' Wiedemann EWb ; lii. sustriņ, pl. -ē /Sal. mustad zustar nared / 'schwarze Johannisbeere /ribes nigrum/' Kettunen LWb ; /sm. siestar/.

Thomsen Berüringer 280 ; Mülenbach - Endzelīn LVV III .

šķirsts : šķirsts Wolm. u. a., šķirsts Kl., Prl., šķiršte Bluomi, 'der Kasten, die Kiste, die Lade' ; 'der Sarg' Elv., Dobl., Neuenb. u. a. n. U., Dr.: grāmatu šķirsta seturs Knov.[2] 446. glicemeša šķirstiņš st. 'die Muschel' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. kirst G. kirstu /kerst, kõrst/ 'Kasten, Sarg'; jahukirst 'der Kasten, in welchen das Mehl läuft /in der Mühle/; pruut-kirst 'Brautkasten'; surnu-kirst 'Sarg' Wiedemann EWb ; lii. kir̃št, pl. kir̃štâD, livW kir̃štuD, lr. šķir̃st /Sal. kírst, šķírst/ 'mit einen beschlagener kasten ; arche /bibl./ Kettunen LWb.

Zēver ütleb selle sõna puhul: "Aus dem Livischen oder Estnischen ist lett. šķirsts' Kasten, Kiste, Lade ; Sarg' entlehnt. Im Lett. ist im Anlaut vor k, ein š hinzugefügt, wie das häufig im Lettischen in Lehnwörtern vorkommt" /Sehwers Spr.-kulturh. Unters 279/.

Thomsen Berüringer 280 ; Kettunen LWb.

taima : taims, 'eine Art Lachs' U., taimiņš Salis, Schibbenhof, 'die Lachsforelle' U., Adsel, Kempji, Ligat, Vecāki ; taimiņš Ogershof " = maillīte"; "Aalachs L., St. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. taim G. taime[1] 'Lachsforelle' /Salmo Taimen Pall./ Wiedemann EWb ; lii. tämik, pl. -ikâD SjW livO /Sal. taimin/ 'lachsforelle' /salmo trutta/ Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 281 ; Kettunen LWb.

tamza : tamza Nogallen, Salis, "rupjāks apaudums tīklam ;

dzija tĭkkla apaudunam". Samasuguse tähendusega esineb vorm tamzes RKr. XVII, 58 ; tafizeʒ Kalten "Saum eines Netzes", Kaugurciemis olevat tamza 'Garn zu Netzen oder Angelschnüren' Mülenbach - Endzelĭn LVV IV

« e. tamps G. tampsa /D/ = võrgu-pael 'Strick längs des unteren Randes des Zugnetzes' Wiedemann EWb ; lii. ta'mzə̂ - lāŋga, ta'mst-lāŋga, Kl. tāmza-lāŋga 'unwebegarn' Kettunen LWb.

Arista jürgi on e. tamps /Hii. tam̂s g. tamsa 'võrgupael'; Noa Eistrepa tamsə̀ lõŋG 'õngenöör' jne. /rootsi laensõna/vrd. rootsi tams pl. tamsar 'Hörnstropp på nät, hvarmed de hopfästas' Freudenthal-Vendell OESvD ; sr. tamg id. Vendell OÖSvD/. /Arista Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles TÜT B XXIX lo5, lo6./ Lätisse on siirdunud laensõna eesti-liivi keele vahendusel, nagu arvab ka Endzelĭn.

Mülenbach - Endzelĭn LVV IV.

t a m z ā t : tafizêt, -ẽju Nogallen, tafizuot Kaugurciems /ein Netz/ mit gröberem Garn umweben /"apaust"/

Mülenbach - Endzelĭn LVV IV

« lii. ta'mzə̂ /Va./ Kl. ta'mštə̂ , pr. ta'mštə̂t B 'das netz mit grobem garn umweben' Kettunen LWb ; vrd. tamza.

Mülenbach - Endzelĭn LVV IV.

t a r ā t : tarât /tĭklus/ LP.VII, 33o, Angern, Adiamünde oder renģes tarât Adiamünde, Kaugurciems 'die gefangenen Strömlinge aus den Netzen herausnehmen' Mülenbach Endzelĭn LVV IV

« e. tara G. tara 'Hürde, Umzäunung', tarima,

-in, -ida 'aufnehmen, zusammennehmen, zusammenfassen' Wiedemann EWb ; tarihark "die Stange, auf welche das Ende des Netzes gelegt wird beim Herausnehmen der Strömlinge" Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

taukāt : tàukât[2] Stockm., 'stampfen'; t. kāpuostus mucā Mülenbach - Endzelīn LVV IV

?< e. tõukama, -kan, -gata[2] /toukama/ 'stossen, stampfen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

tārini : tārini , 'eine Art Gatterwerk an einer Fischwehr' Üxküll Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. taar G. taaru[1]; taaru asepalgid 'die zum Wehr eingerammten Balken' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

teiba : teība Salis, teībe Hogallen, 'eine Art Fisch'; teiba 'die Forelle' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tāib, teib /gen. -ve, -vi/ 'eine Abart des Alantbleiers /wahrscheinlich squalius oder cyprinus leuciscus/' Wiedemann EWb ; lii. teĩB, tẽbaz, pl. teĩbaĩ /Lž. tìbà, Kl. tebà/ 'alant /cyprinus jeses/'; SjW tõbà auch 'tobiasfisch /ammodytes tobianus/ ' Kettunen LWb.

Thomsen Berõringer 281 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb .

teldas : teldas U., teldes L., 'ein bedeckter Wagen, Karosse' U. /"scheint nicht bekannt"/ Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tõld G. tõlla[1] /tõllas/ 'Kutsche', raam-t. 'Sänfte', riigi-t. 'Staatskutsche' Wiedemann EWb; vrd. sm. telta.

Thomsen /Beröringer 281/ peab lä. teldas eesti laenuks; samal seisukohal asub Endzelīn /LVV IV/, ehkki ta lisab: "oder direkt aus mnd. telde 'Zelt'". Ojansuu /Lisiä 61/ pooldab võimalust, et lä. teldas on rööbiti e. tõld - ga laen germaani keeltest. Ta peab seda oletust õigeks põhjusel, nagu esineksid eesti ja liivi keelest laenatud sõnus lõti keeles õ vastena ainult tagavokaalid a, o, u, näit. lä. jauda < e. jõud, lä. laumags < e. * lõunaga või liiv. * lõunag ; lä. zaimot < e. sõimama ; lä. polme < e. põlme ; lä. murda < e. mõrd ; lä. suburs, sūbars < e. sõber etc. Oneti ei pea see Ojansuu väide täiesti paika, sest eesti-liivi laenudes on siiski juhtumeid, kus õ- hääliku vastena esineb lõti keeles ka e, näit. lä. seimes < e. sõim; lä. sebrs < e. sõber ; lä. tembīt < e. tõmbama.

t e m b ī t : tèmbît Adsel-Schwarzhof, Schwer /längs die Erde/ schleppen' Mīlenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tõmbama, tõman, tõmmata[2]/tõmbada[1]/ 1/'ziehen, euphem. stehlen', tõmbaja, t. mees 'Dieb', ära tõmbama 'wegziehen' Wiedemann EWb; liv. tembĩ , pr. tembĩB, livW tĩmbuB /alt tũmbuB/ 'reissen, raffen, schleppen' Kettunen LWb.

t e m p e : tempe 'ein Gericht aus zerstossenen Kartoffeln' A.- Ottenhof ; 'gestossener Hanf in Klössen zum Essen' Renzen Mīlenbach - Endzelin LVV IV

< e. temp G. tembi[1] /S, SO/ 'Speise aus Hanfsamen',

kanepi t. dass., 'Hanfmilch' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

II t e m p e : tempe, 'Sitte', Salis n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. temp G. tembo/d/ , tembu[1] /tembutus/ '[illegible] Gewohnheit, Tücke, Rank, Schlich, Schelmerei, Streich, Possen, Hudelei' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t e m p i s : tempis Arrasch, Ruj., Segew., = stakš Jerkul. n. Etn. II, 136, 'ein Gericht aus gestossenem Hanf' W.-Livl. n. U., Larls., Renzen, Salisb.: kanepju tempis Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. temp G. tembi, vt. tempe I ; lii. tem̄p , tõm̄p, Va. tim̄p, pl. tēm̄pp∂D, tõm̄pp∂D'Stück ; stampfe' Kettunen LWb.

Loorits /Eesti Keel 1929, 181/ arvates on e. temp « lä. tempis, mis omakorda on germaani algupära, Endzelīn /LVV IV/ aga kahtleb selles ja arvab, et lä. tempis on « e. resp. lii. keelest.Samuti puudub see sõna Zēverič saksa laenude loetelus "Alphabetisches Verzeichnis der deutschen Lehnwörter im Lettischen" /Spr.- kulturh. Unters./.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t e m š a : temša, comm. 'ein plumper Mensch' Smilt.n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tömp G. tümba, tömbi /tömps, tümp/ 'stumpf, abgestutzt, ungeschickt, ungewandt ' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

tangas : tangas 1/'Gerstengraupen mit Erbsen und Bohnen gekocht' U. /mit gã / AdiamUndo, 'auch Graupen Selbst' U. ; 2/ 'gestossener Hanf' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tang G. tangu[1] 1/ 'Korn, Körnchen', pl. tangud 'Grütze, Schmetterlingseier, /I/ Gerstenhülsen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

tervēt : tervêt, -ēju 3/'viel /auf einmal/ trinken, saufen' /mit ẽr[2]/ Golg. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tervis, tervist, tervit ! vt. tervis.

tervis : tèrvis[2] Golg. 'einer, der viel trinkt' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tervis G. tervise[6] /tervus, tervüs/ 1/ 'Gesundheit', noore herra tervist jooma 'auf die Gesundheit des jungen Herren trinken', 2/'Gruss' Wiedemann EWb.

Joomise puhul klaase tõstes lausutakse ikka: tervist! terviseks! Seda huuldes on lätlased harunudki kutsuma joomareid tervis'eks ning on tuletanud sellest sõnast ka denoomeni tervêt.

tērauds : tērauds Serbigal, Wolm., /mit èu/ AP. /mit aû[2]/ Iw., Lin., Ruj., Salis, tèrauds[2] Kl., Lös., Nerft, Prl.,1/ 'der Stahl' : cietš kâ tērauds Br. 265. vesels kâ tērauds 395 ; in genitivischen Verbindungen : tērauda roze Br. 162 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. t[i]erōda 'stahl'; tulùks um t[i]erōdast

ti'ed$\hat{a}$t 'ein feuerstahl ist aus stahl hergestellt' Kettunen LWb; e. teras G. terase, terakse[6] 'Stahl' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 281 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

t i b a : tiba Kegeln und Waidau n. Latv. Saule 1927, S. 617, Dond., tibina Konv. 211, Kolm.n. Etn. II Kroppenhof, Saikava, 'das Huhn, das Hühnchen /gew. in der Kindersprache/ Mülenbach - Endzelīn LVV IV

? < e. tibu G. tibu[1] /tibo/ 'Hühnchen', paju-t. 'Weidenkätzchen', tibu, tibu ! /'Lockruf für Hühner/; tibi 'Hühnchen' , tibitibi ! /Lockruf für Hühner/ Wiedemann EWb.

Endzelīn /LVV IV/ ainult viitab läti ja eesti sõnade sarnadusele, jätab aga laenu küsimuse lahendamata. ~~Ongi~~ Ongi raske selliste interjektsioonide puhul määrata kindlaks laenu, kuigi see pole võimatu. Eestis on see sõna üldiselt tuntud ning populaarne, lätis aga haruldasem ja registeeritud peamiselt Põhja-Lätis, mispärast see võiks olla ka laen eesti poolelt.

t i l a u d a s : tilaudas, tilaudi, tillaudas, tiluodas 'die Bretter, welche die Diele eines Bootes bilden ; das Bootsgerippe ; die Ruderbänke im Boot' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. tiĺà-lõda, tijà-lõda, livW tĩla-lõda 'bodenbrett im boote'; tiĺàlõdad a$\hat{t}$t$\hat{a}$ lõja pu'oiš$\hat{a}$ 'die bodenbretter sind am boden des bootes' Kettunen LWb.

Kettunen /LWb/ peab lü. tilauda laenuks liivi keelest, ehkki kahtldes, Mägiste /KSn. I 262/ aga viib selle sõna

Uhendusse lü. tale-ga 'das Bleichen', mis omakorda < lee. tilês 'Bodenbretter im Kahn', mpr. talus 'Zimmerboden', vksl. nom.pl. tla 'Boden' etc./Trautmann Wrtb 321/. Sel juhul jääks aga seletamata sõna tilaudas teine osa. Just selle sõna lõpposa sunnib oletama, et neil on tegemist liivi laenuga /vrd. lii. lõda, prt.sg. loȯd 'tisch ; brett'/.

t i l d a r s : tilars Bergm. n. U., Karls. 'veränderlicher Strandläufer /tringa cinclus L./ RKr. VIII, 97 Mülenbach Endzelīn LVV IV

< e. tilder G. tildri /tilder, tibunas, tildre, tilkas, tiirotaja, till, trill/ 'Pfuhlschnepfe /Totanus Glottis L., T. ochropus L./', liiva-t, põelu-t. 'Waldschnepfe' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 282 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t i l k a : tilka, Pl. tilkas Karls., 1/'der Eiszapfen' Kremon und Lems. n. U. ; 2/ tilka, Pl. tilkas 'herabschliessender Speichel, Geifer': nuo smardas vien jau tilkas tek Naud. n. Etn. I, 1o6 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tilk G. tilga 1/'Tropfen'; 2/'Keim, Knospe, Spross' Wiedemann EWb ; lii. tilkma, pl. -D, prt.sg. tilkŏ /Sal. tilki/ 'tropfen' Kettunen LWb.

Thomsen Beröringer 282 ; Kettunen LWb ; Mülenbach-Endzelīn LVV IV.

t i l k ā t : tilkât, -āju, 1/ 'tropfen /von den Eiszapfen am Dach/: jurts sāk tilkāt Sahibbenhof ; 2/'geifern, Speichel herabfliessen lassen' Nötk. Refl. -ties, 1/til-

kâties, tiĽkuôtiês 'geifern, Speichel herabfliessen lassen' Mīlenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. tiĽkk, pr. tiĽkkB livW tiĽkuB /Sal. tilkub/ 'tropfen'; kaťtukšš tiĽkkB 'es tropft vom dache' Kettunen LWb ; e. tilkuma = tilkuma, -ōn, -kuda[3] 'tropfen, triefen, tröpfeln ints. träufeln intr., silmad tilguvad vett 'die Augen thränen' Wiedemann EWb.

timba : timba, comn., 1/'einer, wer viel trinkt'; 2/'ein dicker Mensch'; 3/ "ein steifer Mensch" Welonen ; 'einer, der träge, unbeholfen geht /von Menschen und Pferden gesagt/'; Schimpfwort' Alswig Mīlenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tümp tömp G. tömba, tömbi 'stumpf, abgestutzt, ungeschickt, ungewandt' Wiedemann EWb.

Mīlenbach - Endzelīn LVV IV.

tipāt : tipât , -āju 'mit unsicheren Schritten gehen, trippeln AP., C., 'langsam gehen' N. Peb.: bērns, cālis tipā , tipā nu ātrāk ! Mīlenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tippama, tippa, tipata[2] 'trippeln, geziert gehen' Wiedemann EWb.

Mīlenbach - Endzelīn LVV IV.

tolains : tuolaîns Nötk., Serbigal, Smilt., Gold., Lubn., Meiran, Schwanb., Warkl., tuols : tulaina guovs, tuolaiņs vērsis Mīlenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tohl, vt. dole.

tole : tuole Erlaa, Odensee, Stockm., "jem. mit eingesalbten,

fest anliegendem Haar "; tuole "nemākulis, glēvalis Warkl, Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tohl, tohla-pea, vt. dole .

I t o l i s : tuolis 'ein ungehörnter Ochs' Konv." 202, tùols 'ungehörnt : velnam piederējušas ... tuolas guovis LP VII, 1160. pulks tuolu vērŝu Druva II, 167. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tohl, vt. dole.

II t o l i s : tuolis, tuols Erlaa, Odensee 'ein vernagelter Mensch' U. Mag. XIII, 2,51 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tohl, tohla-pea, vt. dole ,

t o p s i s : topsis, 1/'eine alte Bleichbüchse' Salis, Walk ; 2/ 'Eisenhut, Frauenschuh' Ubbenorm Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tops G. topsi /P,S/ 'kleiner Gefäss, Branntweinbecher', karra-t. 'blechener Maass' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t o r e : tore 'ein Eiszapfen' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

? < e. torŗ̀ G. tori^{l} 1/ 'Röhre, Rinne, Dachrinne' Wiedemann EWb.

Endzelīn tuletab lü. tore < eesti keelest, kuigi kahtlevalt. Selle oletuse tõenäolisust tõestab aga juba g-hülik /hääldatud puhta g-na/.

I t o s s : toss, 'dichter Nebel /auf der See/' Dond.; 'der

Dampf' Walk ; 'schwere, stickige Luft' Adsel, Walk ; 'ein schlimmer Geruch, ein giftiger Dampf', "nelaba dvaša" Mag. IV, 2, 151 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. toss G. tossu[1] Dampf, Dunst, Hauch, Athem'; tossu-laiv 'Dampfschiff' Wiedemann EWb ; lii. tošsà prt. sg. tošs 'nebelwolke'; selli u't t. 'solch eine nebelwolke' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 282 ; Qiqnuu Lisiū 62 ; Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

II **t o s a** : tosa, 'ein nuschliges /nicht vorwärts kommendes/ Frauenzimmer' Salis n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. toss G. tossi, tossikene, 'Tölpel, Einfaltspinsel, Schlafmütze, Träumer' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t o š a : toša, comm., 'wer langsam und schwerfällig geht': tava sieva, tā tikai ir tāda toša Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. toss, gen. tossi, vt. tosa II.

t u i m i s : tuimis Seyershof , 1/ 'ein benommenes, blödes Lebewesen'; 'ein vertaubtes Glied' Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

< e. tuim, lii. tūim ; vt. tuims.

t u i m s : tuims Adiamünde, Kürbis, Nauksch., Salis, 'benommen, blöde' Adiamünde, Salis /von einem Schlag od. Fall/; 'müde' Salis ; 'tölpelhaft' Nauksch., Seppkull : tuims cilvēks Salis. tuima galva ebenda

Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; tuĩms: "stulbs" Seyershof ; "stief" Allendorf : man kāja nuosalusi tuĩma[2]; 'geistig stumpf, tölperhaft' Endzelīn - Hauzenberga LVVp XXI

< e. tuim G. tuima[1] 1/ 'stumpf, kraft- oder geschmacklos, dumm /bl/, zähe'; 2/ 'gefühllos, empfindungslos, vertaubt, stumpfsinnig'; tema on üks vana tuim 'er ist ein Pflegmatikus'; jalad said tuimaks 'die Füsse vertaubten' Wiedemann EWb ; lii. tùimə, pl.-D, prt.sg. tuìməˆ 'unempfindlich ; langsam ;starr, stumpf' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV; Kettunen LWb.

t u k a s : tukas, in der Verbindung tukas dzert, 'schmausen bei Entbindung einer Sechswöchnerin' L. tukās iet Mar. = rauguos iet. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tuhk G. tuhu[1] /tohk/, 2/ tuhud, 'Kindtaufe, Wochenbett', tuhu-naine 'Wöchnerin', tuhu-voodi 'Kindbett' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

I t u l l i s : tullis Bauske, Nogallen 'der Ruderpflock,die Dolle': ieliec aires tuĩļuos : Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. toĩ' , pl. tõl'iD, duĩ', pl. dūl'əˆD 'ruderpflock, dolle' Kettunen LWb ; e. toll G. tolli /ka tull/'Pflock, Stange, Ruderpflock' Wiedemann EWb.

Endzelīni /LVV IV/ arvates on lā. tullis < lii. toĩ , kuna Kettunen /LWb/ tuletab lii. toĩ' < lms. dolle, dulle. Paistab, et nende seisukohtade vahel pole vasturääkivusi. See germaani laensõna, vähemalt

tullis-kujulisena /dullis kõrval/, on aga siirdunud
läti keelde liivi kaudu.

II t u l l i s : tullis, 'das breite Ende des Ruders, der Schaufel' L. Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

< lii. toĺĺ 'Holz am Steuerruder' ibid.; e. toll /tull/ 'das zwei Fuss lange Holz, womit der obere Mühlstein gebogen wird' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t u l p s : tûlps Veclaicene - 'staba nozīmē', saka- "tulpa galā" K. Pluķš Celi VI 74

< e. tulp, G. tulba/S/ 1/'Säule, Pfeiler, Pfosten, Mast, Columne' Wiedemann EWb.

K. Pluķši andmeil tarvitavat seda vormi ainult veel vanem põlv.

t u l u k š ā t : tulukšêt Salis, tulukšuôt ebenda, 'Fische /in der Nacht bei künstlicher Beleuchtung mit dem Fisch-eisen/ stechen' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tulukesel /tuluksel/ kõima'mit Feuer fischen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t u n g a : tuñga Salis, 'das Eisgedränge beim Ausgehen des Eises' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. tung G. tungi 'Gedränge, Angriff, Dringen, Eindringen, Drang ; tungil seisma 'im Gedränge, gedrängt stehen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 282 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t u n g ā t i e s : tuñgâtiês Salis, -ãjuôs, 'sich drängen, sich ansammeln, anstauen': lẹ̃dus šuodien visu dienu tungājas upē Salis. laudis tungājas ebenda. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tungima, tungin, tungida[3] 'drängen, sich drängen, eindringen' Wiedemann EWb ; lii. tiñgẽ /tüñgẽ/, prt. tĩ̃nguB 'wühlen, aufwühlen, aufgraben' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

t u n k i s : tunkis , 2/ 'ein Stummel, ein verstümmelter Finger /mit uñ/ Sasem.: sievai viens pirksts ir tunkis Sasem. n. RKr.XVII, 59 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. tõnk G. tõnga, tõngi /P/[1] /tõnkijas/ 'stumpf, abgestumpft, verstümmelt', tõnk keel 'steife, dicke Zunge ; - Subst. = tõngas, tõnkjalad 'Klumpfüsse' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t u r b a : turba 'ein Fisch' /grosse Radaune ?/ Lems. n. U., 'der Alant /mit uñ/ Salis Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. tũrba, prt. sg. tuñb /livW/'bleier' /s. dũrba/ Kettunen LWb ; e. turb G. turva=turvas G. turba 'Durbe /Squalius Dobula L./' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

t u r b e : turbe Rodenpois " = sapals" Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. türba, vt. turba.

u d s : uds 'ein Stück Holz, womit man das Netz in die Höhe hebt' Salis Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« o. hudi G. hudja[1] /rūpe, hudjas, hulilas, huit, hutil/ 'Stange, dünne Latte, Bootstange, Plumpkeule /beim Fischen/, ein fünf Fuss lange Stange, womit das Netz unter dem Eise geleitet wird' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u i k ā t : uīkāt Salis, -āju, '/anderen Hirten/ zurufen'U.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. uīkā, pr. tiīkāB 'treiben ; anspornen'; SjW 'entgegenrufen, halloen' Kettunen LWb ; o. huikama, -kan, -gata 'rufen, zurufen, jodeln' /bes. im Walde, spec. von dem Eulenruf/ Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 282 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

u i m e : uime, 'die Geschichtlichkeit': tur jau uimes vajaga Tals. ufme, /loc.s./likt, mest Dond. n. RKr. XVII, 60, 'beachten, wahrnehmen, zu Herzen nehmen' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« o. uim = oim 'Verstand, Besinnung', tall ep ole ōiget oimu 'er ist nicht recht bei Verstande' Wiedemann EWb ; lii. uim 'verstand'; ne ūb ūot va'nāsti ro'uāsti vettānd uīmā 'sie haben von den alten menschen nicht verstand angenommen' Kettunen LWb.

Kettunen LWb ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u k a : uka, 'in den Verbindungen ukā /ukās Diez/iet, 'verloren gehen'L., St., Ruj. 'verderben, zunichte werden' Oppek. n. U. und Mag. XIII, 25 /zum Teil/Westlivl.n.U.,Apsel, A.-Laicen, N.-Rosen, 'abortieren' Mag.IV, 2, 152,U.; ukā laist, 'umkommen, verderben lassen' Oppek. n. Mag. XVII, 26 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. hukka minema, hukka saama 'verderben/intrans./ zu Grunde gehen, verloren gehen, stranden, vergehen, zu Falle kommen, umkommen' Wiedemann EWb ; lii. ukk 'zunichte' ; se mõ2pâiĕka lâ'b u. 'dieses gehöft wird zunichte' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 283 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

u k ā t : ukât Bers., ukâtiês 'zu Grunde gehen'U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. hukkama, hukkan, hukata[2] 1/trans.'vertilgen, zu Grunde richten, verderben'; hukkuma/d/ 'verloren gehen, verderben /intr./, umkommen, zu Grunde gehen' Wiedemann EWb ; lii.* uk, pr. ukkâB, jerâ u. SjW 'zerstören, vernichten' Kettunen LWb.

u l b s : ulbs[2] 'Geistershof, Katharinenhof, Lis., N.-Schwaneub., Sessw., 'beschränkt'; 'verwirrt, blödsinnig' Bers.: paliku stāvam kâ ulbs Niedra Bär. 51. kâ ulbs vinš aizskrēja pruom Golg. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. ulp /hulp/ G. ulbi 'albern, läppisch' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u l i s : ulis, 'ein unbegabter, ungeschickter Mensch' Drosth., KatharinenHof Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. ull G. ulli/d/ 'unmündiges, unverständiges Kind, Einfaltspinsel' vōi hull G. hullu[1] 'toll, unsinnig, einfältig, dumm' Wiedemann EWb, lii. uĩ', pl. ūlə̂D, livW ūluD 'unbändig, unsinnig, wild, toll' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u l ĩ t i s : ulĩtis Lug. 'ein semgallischer Spottname für einen Kurländer /angeblich, weil Kurlander enge Hosen tragen, die an ules "Radnaben" erinnern/' Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

< e. hull, lii. uĩ' + lä. deminutiivi sufiks -ĩtis, vt. ulis .

u l l i ņ š : ullĩņš , 'ein /kleiner, dicker und/ unbändiger Knabe' Dond : puišelis ir liels ullĩņš' Dond. Mülenbach-Endzelīn LVV IV

< e. hull, lii. uĩ', vt. ulis.

u l p e : ùlpe Meiran, comm., ùlps[2] Meiran, 'ein beschränkter, unverständiger Mensch' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. ulp, vt. ulpis.

u l p i s : ùlpis Borchow 'ein ungeschickter Mensch, Tölper' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. ulp G. ulbi /ùlp/ 'albern, läppisch' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u l p s : ulps Salis /aus ulpis ?/, 'in der Verbindung tāds kā ulps "dulls" Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. ulp, vt. ulpis.

u l s : uls 1/'stumpf' Ar., 2/ "?" dažs Helensi, uls /aus ulis?/, taisās klātu, kâ varuonis uzduodas no Trojas Latv. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. hull, vt. ulis.

u l v i s : ulvis 'ein grösseres Loch in einer Wand, in einem Holzstück' usw. Laud. ; ulva "izdilis caurums" Bers. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. olv G. olvi /oll, olm/ 1/'Loch am Giebel des Hauses /zum Hinauslassen des Rauches/, olvi-auk kulli-a./ dass. Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVVIV.

u m b e d r e : umbedre Salis 'eine Kartoffelgrube ohne Eingang' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. umbe G. umbe^5, umme 1/'verschlossen /ohne Ein- oder Ausgang/, unzugänglich, ungebahnt, verstopft' Wiedemann EWb.

Lä. umbedre on moodustatud nii, et sõna esimene osa /umbe, umme/ on võetud e. keelest ja teine osa /bedre 'koobas'/ läti keelest, niisiis umb + bedre > umbedre.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

u m m a : umma Salis, 1/ 'eine Vertiefung, eine Grube' Salis : kartupeļu umma ; 'eine Tiefe im Fluss' Salis ; 2/'[illegible] stickige Luft''/?/ Salis : viela atruodas ummā Mülen-

bach - Endzelīn LVV IV

« e. ummus G. ummuse, ummukse[6] 'Geschlossenheit, Verschlossenheit, Verstopfung, eingeschlossener, dunkler, dumpfiger Ort' ; umbne G. umbse[6] /ummine, ummune, umne 'dumpfig, trüb, unklar' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV

u m p t : umpt[2] Dond., Lautb., -pstu, -pu, 'versanden /intr./, sich verstopfen' Wid. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. umbə̂ /Ir.,Kl./ umbi 'unklar, tölpisch, ungebahnt, verschneit, oberflächlich'; u. arrə̂s 'oberflächlich gerechnet'; umbə̂ lī'də̂ 'sich verirren' Kettunen LWb ; e. umbne 'verstopft', umbne nina 'verstopfte Nase' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV

u n d a : unda Peterskapelle n. Bielenstein Holzb. 456, Plur. uñdas Salis, Susaikas, undes Peterskapelle n. U. uñdi/?/ Salis 'lange Leinen mit 100 od. mehr daran befestigten Angelhaken' /Vorrichtung zum Fischen/' Bielenstein Holzb. 656. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. ūnda, prt. sg. uñdə̂ 'angel'; ūndaks aḱkuõ- ka'l'd'i 'mit der angel werden fische gefangen' Kettunen LWb ; e. und G. unna 'Angel in Fischgestalt, zweizackige Angel zum Fangen von Meerhechten' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

u n n a : uñna Wainsel 'eine Hechtangel' Endzelīn - Hauzenberga LVVp III

« und , gen. unna, lii. ūnda, vt. unda.

u r g a : urga /> tahm. uorga/ 'ein Loch in der Erde, ein Wasserloch, eine Pfütze' : žurkas izgrauzuŏas lielu urgu, kur luožnāt, skurstenim ir liela urga ; 'eine ausgefahrene oder vom Regen ausgespülte Vertiefung, durch die nach einem Regen Wasser fliesst ; eine Höhle'; urdziņa 'ein Bächlein vom Regenwasser' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. ūrg/a/ 'kleiner Bach ; Niederung mit fliessendem Wasser' Thomsen Berüringer 283 ; ūrga prt. sg. ūrgâ /Sal. ūrg/ 'kleiner bach' Kettunen LWb ; e. urg G. uru[1] 1/'Vertiefung, Tiefe, Höhle', 'elan metsa urus 'ich lebe in der Tiefe des Waldes' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 283 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

v a b a : vaba, 1/ Etn.II, 108 ; Bielenstein Holzb. 657, Rig. Strand, vabiņa Rig. Strand, Plur. vabas BW. V. S. 65, Adiamünde, Angern, vabiņas Nikrazen, vabiņi Neuermühlen, Salis, 'Pfühle, worauf Netze getrocknet werden'; vabs Nogallen, gew. Plur. vabas U., 'Holzgabeln, worauf Netze getrocknet werden': iesim vabuos klāt tīklus Nogallen ; 2/ 'die Zaunstaken, Zaunspricker /etwa fingerdicke geschälte Fichtenzweige/; vabu žuogs Janš. Menžv. I.II, 153, 'eine Artzaun'; vabiņu žuogs Dr. 'ein Steckenzaun'; vabiņu sēta 'ein aus Fichtenzweigen geflochtener Zaun' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. vabà, pl. -D, prt.sg.vabâ 'ein pflock mit einer tiefen kerbe am ende, worauf die netze und anderes fischereigerät zum trocknen ausgebreitet werden' Kettunen LWb; e. vabe, pl. vabed[5] /NW/, vabl pl.

vablid[1] /0/ /vabu/ 'Stangen, auf welchen die Netze trocknen', vabe-aed 'der eingezäunte Platz dazu' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 283 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

v a b d a s : vabdas /?/ L. 'in die Erde gesteckte, am oberen Ende gegabelte Stangen, worauf die Netze zum Trocknen ausgebreitet werden' Dond. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. vabà , vt. vaba.

v a d n a : vadna Kaltene, Nogallen, vadnis Ar., 'der Steven': vilānis sit pār pa vadnu Nogallen Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vadnas G. vadnase vannas 'Schiffsteven': pea-v. 'Vordersteven', tagumine v. 'Hintersteven' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

v a d s : vads 'das /grosse/ Zugnetz, der Flügel eines Zugnetzes'; Demin. vadiņš , vadutelis 'ein kleines Zugnetz': ar vadu nevelk renges vien, bet arī citas zivis Mülenbach-Endzelīn LVV IV

« lii. vadà, pl. -D /Sal. vad, pl. -ad/ 'zugnetz mit langen stricken und kurzen netzflügeln'; ma um vadal 'ich fische mit dem zugnetze'; ma lā'b va'ddõl 'ich gehe mit dem zugnetze fischen' /sm. vata 'eine art zugnetze', veps. vada 'kleines zugnetz'/ Kettunen LWb ; e. vada G. vaa, vaja /D/, nooda-v., mõrra-v. 'ein Complex von verbundenen zugnetzen' Wiedemann

EWb.

Kettunen /LWb/ arvates on lä. vads < lii. vadà, kuna Thomsen /Beröringer 234/ jätab selle ühenduse lõplikult lahendamata. Samuti lausub Endzelīn /LVV IV/ sel puhul: "Wenn nicht entlehnt aus mnd. wade resp. aus liv. vada "Zugnetz", zu li. vadai "Waddegarn" etc. Zāver aga näib pooldavat vaadet, et aktiivseks pooleks kõnealusel juhul on läänemeresoome keeled, sest saksa laenude loetelus läti keeles /Alphabetisches Verzeichnis der deutschen Lehnwörter im Lettischen/ on see sõna välja jätetud /Schwers Spr.-kultush. Unters./.

v a g a r i s : vagaris, l/vagaris, vagars ; vagare, 'der Hauptaufseher über die Hofsarbeit : kur tās kunga vagarītes FVL. aus Rutzau. es esmu... tas vagare, tas kalpu plōšējs A. Brigadere Daugava I,7 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vagàr, gen.sg. vagàr 'fronvogt, der aufseher über die hofarbeit'; izànd a'zmȭz p'eksìz, v. sakstnikkàdi 'anstelle des herrn schlug der fronvogt die fronarbeiter' Kettunen LWb.

Thomsen Beröringer 283 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

I v a i : vaf ! vài ! vaî! /als Ausdruck starken Schmerzes/, Interjektion, 'wehe ! ach !' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. või eh ! või nenda ! 'oho, verhält es sich so /Verwunderung, Ueberraschung/' Wiedemann EWb. /vrd. sm. yai interj. oi ! oh ! eh ! oo ! ai ! v. minua

mies raukkaa 'oh ma vaene mees' Mägiste SBS/.

Ojansuu (Lisiä 62) arvates on lü. vai < e. või, märkides ühtlasi: "Viron õ:n vastineena on lätissä muutenkin a."

II **v a i** : vȁi, voj 1/ 'Fragepartikel': vai tu vinu pazīsti /kennst du ihn/ ? 3/'oder /disjunktiv/ : kas tur ir -zirgs vai guovs ? 4/ '/gleich lat. vel/ gar, auch sogar, selbst, geradezu, beinahe: apēstu vai vilku ar visām spalvām RKr. VI, 1002 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vȁi, voi, vo, vo /Ir. vȁi/, livW vȁi, vȁi, vu /Sal. vei, s. das, voi, vai/ '/fragepart.oder konjunktion/ ob ; oder'/Est. või, dial. vai, fi.vai, weps. vai / Kettunen LWb ; e. või /vai/ 'oder, oder aber', ma ei lähe mitte, või tee mis taht 'ich gehe nicht, thu immerhin, meinetwegen, was du willst', kas või pane vreilna kõrva 'stelle immerhin, meinetwegen, ein Fräulein neben sie' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 287 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

v a j a g a : vajaga ir /in den Texten des 16. und 17. Jahrh. und auch noch bei L./, 'nötig ist /lat. opus est/': kungam jir tuos wayage /'der Herr hat sie nötig'/ ; Ev. mums vajaga jir sacīt /'wir müssen sagen'/ Manzet. Post. I, 359. mums neir vajaga, ka mēs ... atbildam Glück Daniel 3, 16 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vajaG /Sal. vajag/ 'nötig'; Ub ùo vajàg- mi'nnȁn 'ich habe nicht nötig' Kettunen LWb ; e. vaja G. vaja[1] /vaeg, vaia, vajak/ 'Mangel, Bedürfniss,

fehlend, nöthig, woran etwas fehlt' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 284 ; Mīlenbach - Endzelīņ LVV IV ; Kettunen LWb.

vāj ā t : vājāt, -āju. 1/'schwächen, kränken L., St. Bergm. n. U. /n. U. "wird kaum gebraucht"/ ; 2/ "schwach, krank werden " Mīlenbach - Endzelīņ LVV IV

< lii. võ'jõ ; pr. -B ; ' quälen, nachjagen ; ta võ'jõb ro'ušt 'er quält die menschen' Kettunen LWb ; e. vaevama, -an, -ata /vaevandama/'zur Last fallen, bemühen, quälen, peinigen, plagen, beschweren, abmühen' Wiedemann EWb.

Kettunen LWb.

vāj ā t : vājēt AP., Jürg., Vīt. -āju, 'schwach, mager werden': luopi sāk vājēt AP., Jürg. Mīlenbach - Endzelīņ LVV IV

< lii. võ'jõ ; vt. vājāt.

vāj i n i e k s : vājinieks, vājinieks, vājenieks, vājniece 'ein kranker ; ein Rekonvaleszent ; ein Schwacher, Schwächling' Wid., AP.: nācu pareudzīt vāj/i/nieku Mīlenbach - Endzelīņ LVV IV

< lii. võja +lā. suf. -nieks, vt. vājš.

vāj ī g s : vājīgs, 'schwächlich' Mag.IV, 2, 152, U. ; 'kränklich' U., Salis Mīlenbach - Endzelīņ LVV IV

< lii. võja-st tuletatud adjektiiv ; vt. vājš.

vāj š : vājš 1/'mager': vājš cilvēks . vāja guovs, 'eine magere Kuh' U. Sprw.: tik vājš kā kaulu kambaris

Birk. Sakāmv. 33 ; 2/'schwach' ; 3/ 'krank'; 4/'schlecht, schwach /fig./': vāja zeme 'schlechte, magere Erde' Frauenb. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. vōja, prt.sg. vaĵj /Sal. vaive/ 'Mühe ; not, pein, leiden, plage'; /von einer hautkrankheit entstandener/ eiter'; ta nā'eb vaĵj diezgan 'er sieht /erlebt/ not genug' Kettunen LWb ; e. vaev 'Mühe, Beschwerde, Plage, Bürde, Noth' Wiedemann EWb.

Kettunen /LWb/ arvates on lä. vājš « lii. vōja, Endzelīn /LVV IV/ tuletab seda aga « lee. vojes "leidend", *vojas oder *vojus /vójei be-paeīt "er ist schwach auf den Füssen"/.

V a k a : vaka , 'des livländischen Bauern Hofesgerechtigkeit L. ; was dem Hofe an Frohn und Abgaben zu leisten war U., eine Abgabe des Bauern an den Herrn, die ursprünglich und wesentlich eine Kornabgabe gewesen ist' Bielenstein Holzb. 524. vakas grāmata, 'das Wackenbuch' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vakk G. vaku 'District, Bezirk', vaku-kubjas /I/ 'Bezirksvorsteher, Bezirksrichter', vakuraamat 'Wackenbuch /worin die zu leistenden Frohnen verzeichnet waren/ Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 285 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV .

V a l g u m s : valgums, 1/'eine Anfurt' Elv., L., U., Holmhof bei Riga, /mit aī / Rutzau ; 'die Landungsstelle für Fischerböte' Bielenstein Holzb. 618, Lasd.; 'ein bestimmter Fischerplatz am Meer für die einzelnen Fischer' Kurl. n. U. ; 'ein Tal, Pass zwischen den

Dünen zum Meer hin Perkunen': zveju laivas valgunā Janš. Nīca 5.; 2/ malkas valguns, 'ein Holzstapelplatz' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. vālga-mō , livW vālgam 'landungsplatz'; kilà v.-m. 'landungsplatz des dorfes' Kettunen LWb ; e. valgma G. valgma[5] 'Stelle am Ufer, wo die Böte an's Land gezogen werden' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 285 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

Valģis : valģis /richtiger wohl : *valģis/, 'ein weisser Ochs' L., U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. valge G. valge[5] 'weiss, Weisses' Wiedemann EWb ; lii. valgõl 'weisskopf' /= vālda-pā/ ; v.vā'õki 'ein kalb mit weissem kopf' Kettunen LWb.

Thomsen Beröringer 285 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

Vanga : vanga, 1/'der Henkel an Gefässen' Alswig, Mar.; 'die Handhabe zum Tragen /eines Geschirres /aus Stück, Bast od. Holz/ U./ : nav ... puodiņa ar vangu D. 231, 27. paņēma spaini aiz vandziņas MWM. VIII, 245 ; 2/ 'die Schlinge' /vangas/ Jummardehn, Meselan, Mag. IV, 2, 159, U.; 'die Schlinge zum Vogelfangen' AP. : izliec purvā rubeņiem vangas Mülenbach - Endzelīn LVV IV

? « e. vang G. vanga, vangu[1] 'Griff, Thürgriff, Bügel, Krümmung', kše-v. 'Armbeuge' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 286.

Varuksis : varuksis U., varuksnis U., 'das Seitenbrett am Boot' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. varùks, pl. -t 'angesetztes seitenbrett an einem Boote' Kettunen LWb ; e. vara pl. varad' mit Pflöcken befestigte Erhöhung des Bootsrandes /= liiad pardad/' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 286 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

Vasaris : vasaris Pas. VII, 437 /aus Lettg./, Zvirgzdine, vasars Warkh., Zvirgzdine, vesars, veseris 'der Schmiedehammer' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vasar G. vasara^{5} 1/'Hammer' Wiedemann

Thomsen Berüringer 286 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

Vārs : vārs, 'der Senkstein am Netz' Nogellen Mülenbach-Endzelīn LVV IV

« lii. vōŕ /vōŕ- ki'uv/ Kl. vōr, Pz. vōŕ, pl. - ǝD 'stein zum beschweren des netzes' Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

Vembele : vembele , 1/'eine Rute 'Ruj.; 'eine dicke Rute' W.-Liv. n. U. /auch vembels/ Salisb.; 'eine kurze, dicke Rute zum Schlagen' /vembelis/Salis ; 'eine Hirtenrute' Walk : dabūsi ar vembeli' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vemmal G. vembla^{5}, vemmel G. vemble^{5} /vǒmmal, vǒmmel, vǒmmalgas, vemmelgas, vemb/ 'Prügel, Knüttel', vemmalt sǒǒma /scherzw./ 'einen Stock verbrauchen' Wiedemann EWb.

Thomsen Berüringer 286 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

v e m b e l ē t : vem̃belôt Salis, -ēju 'durch prügeln' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vemmeldama, -dan, -dada[1] /nūpeldama, nōpeldama, vōmmeldama/ 'prügeln, abprügeln' Wiedemann EWb.

v e s e r i s : vesẽris, vesers, vesars 'der Schmiedehammer' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. vasar, vt. vasaris.

v e ž ģ e r i s : vežģeris, vezģers Kawall n. U., 'der Westwind': vežģers pūta it kmasi 'Dünsb. Odiseja 2, 25 Mülenbach-Endzelīn LVV IV

« lii. vẽžģ$\hat{\imath}$r, Lž. vē$^{\flat}$žg$\hat{\imath}$r /Sal. mer, mär/ 'westen'; tūl'ùm ve$^{\flat}$žg$\hat{\imath}$r$\hat{\imath}$st 'der wind ist von westen' Kettunen LWb; vesikaar = 'edel; lääs; läänelce' EÕS.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV; Kettunen LWb.

v ē r i s : vēris 'eine trockene Wiese am Flussufer'/mit ē/ Wolm.; 'mit gutem Grass bestandene Uferwiese' Kegeln und Waidau n. Latv. Saule 1927, s.617 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« e. veer G. veere[2] /veeris/ 'Rand, Ufer, Streifen / = Bär/ Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

v i c a : vica, 1/ 'die Weidenrute, Spitzrute'L. /vice/; 'ein Zweig zum Zusammenbinden der Zaunstaken' Dond.; 'eine Art Besen zum Fegen des Riegenstrichs beim Windigen;

'die Rute beim Dachdecken' KatrE. u. Etn. I, 91 /vicina/ ; 'das Stroh - od. Reisigbündel, das an einer langen Stange auf einem Grenzmal aufgesteckt wird /vice/ 'Druw. n. RKr. ; XVII, 85 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

? « lii. vīčsà, pl. -D, prt.sg. vīčsə̂, /Sal. vīčs; vīčsa/ 'gertr ; reifen ; gurt' ; ma rabùp pi ńńə̂n vīčsàks /vīčsàdə̂ks/ 'ich schlage den hund mit einer gerte' Kettunen LWb ; e. vits G. vitsa' 1/ 'Ruthe, Band /um Holzgefässe/, vitsule võtma 'Ruthen geben'; roovi-v., õle-v. 'Ruthen zum Festbinden des Dachstrohes' Wiedemann EWb ; /sm. vitsa 'vits'/.

Kettunen (LWb) tuletab, kuigi küsimärgi all, lä. vica « läänemeresoome keeltest, Endzelīn aga LVV IV, samuti Mikkola BFS 111 /vt. Kettunen LWb 491/ pooldavad slaavi alguperä /ven. вица "Rute"/.

v i k ē t : vikêt 'schmieren' A.-Ottenhof, Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV IV,

« e. vikkima, vikin, vikkida 1/'tünchen, weissen, mit Kalk bestreichen oder bewerfen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV,

v i m b a : vimba ,'die Wemgalle /abramis vimba L./' L.,U., RKr. VIII, 103 ; IX 94 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

« lii. vīmba, pl. -D, prt.sg. vimbə̂ /Sal. vimb/'zährte, "wemgalle" /abramis vimba/' Kettunen LWb ; e. vimb G. vimma[1] 'Wimme, Wemgalle /Abramis Vimba L./' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 287 ; Kettunen LWb

V i n g a : vinga, 1/ = dvinga U., Dond., Kl. - Irwen, Ruj., Salis, Sīkrags : bail, ka vingā neapdulst Dond. n. FBR. VI, 67 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. viŋg, prt.sg. viŋgə́ 'dunst'; viŋgə́ks vel̀bə́d ro'us kùolə́ 'von dunst können menschen sterben' Kettunen LWb ; e. ving G. vingu 'Dunst, Qualm' Wiedemann EWb.

Endzelīn /LVV IV/ arvab küll, et lä. vinga võiks olla saadud ka lä. sõnast dvinga liivi häälduse kaudu. Sel juhul oleks siis e. ja lii. ving läti laen. Kettunen /LWb/ peab seda aga vaevalt usutavaks.

V i n g r s : viŋgrs 1/'elastisch ; fest'; vingra miesa Dond. vingra gaita Bers. vingri suoli; 2/'frisch, hurtig, geschickt' L., U.: pazīdami manu vingruo un veikluo ruoku Jenš. Mezv.l. II 272 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

? < lii. viŋgə́r/z/ 'strumm'; se pǫ̀šs um viŋgə́rz mìez 'dieser junge ist ein strammer mann' Kettunen LWb.

Endzelīn peab seda sõna kuromismiks, Kettunen /LWb/ aga laenuks liivi keelest.

V i r a g s : virags, 1/'ein Wasserstrudel L.: dzīles viragi Dünsb. ; 2/ 'kleine Wellen im Meer N.-Salis, Salis Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vi'r, Sr., Ir. vi'rt'ganz kleine wellen, entstanden, wenn bei ganz stillem wetter ein kurzer wintertoss über die oberfläche des fassers führt' Kettunen LWb

Kettunen LWb.

v i r c a : virca Adiamünde, A.-Ottenhof, AP., Arrasch, Bauske, Frauenb., Jürg., Ligat, Salis, Salisb., Siurt, Widdrisch, Wolm. 'die Jauche das Mistwasser' U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vīrtša , livW vīrtsa, prt. sg. vīrtš, livW vīrts 'mistwasser, mistjauche' Kettunen LWb ; e. virts /sönnikuvedelik'/ EÖS.

Thomsen Berüringer 287; Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

v i r g a : vīrga 'die Neunaugenwehr' Salis : starp virgām atstāts ūdens celš, kur pluostus var cauri laist Etn. IV, 65 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. virg, puu-v. 'Baumhecke', hange-v., lume-v. angewehter Schneestreifen' Wiedemann EWb; vrd. vdj. kukkusi virka "jono, rivi", krj. virga "juova", sm. /Lönnr. lisäv./virka "fåra, som inskäres iträd" (K. Kinnarski Virittäjä 1933, 479).

v i s k a : viska L., U. = viška 'die Worfschaufel' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. viske G. viske^{5} l/'Wurf, v.-labidas 'Wurfschaufel, kleine Mehlschaufel, Wurfschaufel ; viskeoda 'Wurfspiess' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

v i s k ā t : viskât L., = viškât 'worfeln' Wid.; 'sieben' Ermes, Ruj.- Thorney Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. viskama, -kun, visata 'verfen /hinwerfen, streuen, worfeln/ Wiedemann EWb ; lii. viškt ,pr. viškuB /Salis viskub/ 'werfen' Kettunen LWb.

Thomsen Berüringer 287 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

v ī l e : vīle 1/'der Saum, die Naht': vikšu vīles BW.18922,3 var. krekla vīlīte 5628 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vi'l /Ir./ 'saum'; bükšəd ən attə vî'lə D 'die hosen haben säume' Kettunen LWb. [Kettuneni (LWb) arvates, on lä. vīle < lii. vī'l , Endzelīn (LVV IV) lausub aga: "Wohl zu vît s. Leskien Ahl. 288 und Nom. 462, v.d. Osten-Sacken 9 F.XXXIII, 27o, Walde Vrgl. Wrtb. I 23o".

v ī l ī t e : vīlīte[2] 'das Endchen eines Brotlaibes': maizes vīlīte Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. viilak, viilakas G. viilaka = viiluk 'Brotscheibe' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV .

v ī l ē t : vīlêt, -ēju 'besäumen': krekla, priekšautu Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vī'lə , pr. -B 'besäumen'; krīzdaktə um vi'ləmzst, alg z mānttəd arəbəgzd, jorə 'das tuch muss besäumt werden, damit die kanten nicht reffeln' Kettunen LWb.

Kettunen LWb.

v ī ž a : vīža Karls., 'das Vermögen, die Kraft' VĪt.,"veikls spars" Salis: man nav vairs tās vīžas kas agrāki Erlaa. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. vītš SjW livW 'fröhlichkeit, lustigkeit' Kettunen LWb, vt. vīžāt.

v i ž ā t : vīžât, -āju, vîžuot : slinkis pat mirt nevîžuo Br. sak.v. 1129 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. viisima, -in, -ida 'können, vermögen, mögen, geneigt sein, Lust haben' Wiedemann EWb ; lii. vīts 'frühlichkeit, lustigkeit' Kettunen LWb.

Thomsen Beröringer 287 ; Kettunen LWb.

Oiansuu /Lisiä 63/ üteleb selle ühenduse puhul: "Kun lätin sana todennäköisesti on verrattain myöhään lainattu, oudostuttaa se, että lättissä on ž odotettavan tsin asemesta. Mutta huomattava on, että virossa, varsinkin etelämurteissa, on asu vîzima 'können, vermögen, mögen geneigt sein, Lust haben'. Et.-viron z on substituoitu lätissä ž:llä."

v u i m ā t : vuimât , 'merken, spüren, wittern /namentl. eine Spitzbüberei/' Mar. und Oppek. n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

?< oimama, -man, -mata 'verstehen, einsehen' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV

z a i m o t : zaimuôt 'lästern, schimpfen' U.,'/ver/höhnen, verachten' Frauenb.: cilvēki ... zaimuoja ... dieva vārdu Glück Offenb. 16,9 Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. sõimâ pr. sõimâB, livW sõimuB 'schelten, schimpfen, schmehen' Kettunen LWb ; e. sõimama, -an, -ata 'schimpfen, ausschelten, keifen' Wiedemann EWb.

Thomsen Beröringer 277 ; Mülenbach - Endzelīn LVV IV ; Kettunen LWb.

z a m p i s : zampis, ≈ dampis, 'ein Sumpf' Bergm. n. U. 'eine

einschliessende, morastige Stelle' Ruj. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. sǫmp G. sambi 'Sumpf, Lache', sombi-auk 'Sammelplatz für die Jauche "bei Miststätten/' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

z a n d a : zanda, l/'dicker Schleim im Wasser' Depkin n. U. Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< lii. sañgdə/sañgə, pl -D /Kl. sangdi, pl. -st/ 'dicht, dick, trübe ; nebel /Kl./' ; omâ sañgdə 'am dichtesten'; s.âina 'dichtes gras' /Fi. sankea, weps. sanged 'dick'/ Kettunen LWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

z a n t m e t i : zantmeti Walk n. U., 'Masken' Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. sandi-Mardid 'Bursche, Welche am Martiniabend verkleidet umher gehen und Gaben einsammeln' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

z o l k a m s : zolkams Dond. 'Spülicht, schmutziges Wasser': šuoreiz cūkām iedevu tik tādu zolkamu vien Dond.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV

< e. solk G. solgi 'Spülicht, Spülwasser, unreines Wasser' Wiedemann EWb.

Mülenbach - Endzelīn LVV IV.

Laensõnade liigitus.

Laensõnul teatavas keeles on suur tähtsus eriti rahva kultuur/ajaloolise arengu selgitamisel, sest nende ilmumine keelde on tingitud kokkupuudetest teiste rahvastega ja laenud on seletatavad sotsiaalse ja majandusliku olukorra muudatustega, mis on kaasunud nende kokkupuudetega. " Ideede, kujutluste ja teadvuse tekkimine," ütlevad Marx ja Engels, "on algselt vahenditult põimitud materiaalsesse tegevusesse ja inimeste materiaalsesse läbikäimisesse - reaalse elu keelesse" /P.O.Мор и H.O.Чемоданов , Введение в языковедение 33-34 / . Seepärast põhjustab ka tootmisvormide, ühiskondliikude vahekordade ja ideoloogia ümberkujunemine muudatusi sõnavaras. Muidugi ei saa väita, et ühes laensõnaga oleks laenatud alati ka ese või mõiste. Mainitagu näiteks kas või niisuguseid eesti-liivi laene läti keeles nagu puika 'poisike', puisis 'poiss', kukainis 'putukas', avots 'allikas'. Õneti tuleb mõönda, et kultuurilise mõjustusega käib tavaliselt käsikäes ka laensõnade ilmumine keelde. Mis puutub käesolevas töös käsiteldavate rahvaste vastastikuseisse mõjustusisse , siis kaldub Thomsen arvama, et läänemeresoome ja balti rahvaste vahekorra arengus on valitsenud vaid üks suund, nimelt andjaks, aktiivseks pooleks on olnud balti ja vastuvõtjaks, passiivseks pooleks soome sugu rahvad, ainult ühe erandiga: läti keel on võtnud vastu palju liivi sõnu./Thomsen Beröringer; Mikkola Vecākie sakari.Izgl. Min. Mēnešr. 1930 II 442/. Niisugune vaade, nagu nendib ka

Mikkola, on muidugi ühekülgne, sest mõlemad rahvad - nii balt-lased kui läänemeresoomlased - on mõjustanud vastamisi teine-teist. Seda tõendavad peale rohkearvuliste laensõnade ka liivi-eesti foneetilised, süntaktilised ja fraseoloogilised sugemed läti keeles.

Kui analüüsime lähemalt liivi ja eesti leksikaalseid laene läti keeles, siis paistab kõigepealt silma mereasjandusesse ja kalandusesse puutuvate mõistete rohkus. See on ka arusaadav, sest on teada, et liivlased elasid praeguse Läti territooriumi mereäärseil maa-aladel ja tegutsesid merimeeste ja kaluritena. Loomulikult võisid lätlased kui mannermaa elanikud õppida tundma mereasjandust ja kalandust peamiselt liivlaste kaudu ning vahendusel, omandades ühtlasi neisse tegevusalades-se puutuva liivikeelse terminoloogia. Ja et just sel alal on olnud kultuuri mõju ulatuslikum ning sügavam, seda tõendab asjaolu, et suur hulk siia kuuluvaist laensõnust on pääsenud läti ühis- ja kirjakeelde.

Meri ja sellega ühenduses olevad alad.

Rühmitades laensõnu, mis on kuidagi seotud merega, saame järgmise pildi:

Meri ja selle ümbrus : bojā/iet/ 'hukkuma', joma 'joom', jūra 'meri', kobas 'vaht', kobēt 'vahutama', kolaties 'kangastuma', ķekas 'jääpangad', liedags, liediķis, liediņš, lieta 'mererand, veest siledaks uhutud mereäärne rannariba', mudas 'muda', paizīt 'tulvama, uhtuma' paisums 'üleujutus', pierde 'veekeeris, viru', rava, rova 'rava, vecalune kalju-

rahn', saduns, seduns 'sadam', sāga, selga 'mereselg, ulgumeri', sāris 'saar', sēre, sēris, sērs 'leetselg, liivaseljandik, /liiv-/ kehvel', soga, suga 'triivjää', tunga 'jääkuhjumine', tungāties 'tungima, kuhjuma /jää kohta jäälagunemise ajal/', valguns 'randumiskoht', virags 'veevirvendus'.

Ilmakaarte ja tuulte nimesid. Ilmakaarte tundmine, tuuled ja nende suundade määramine on eriti meremeestel ja kaluritel elulise tähtsusega. Merele minnes ja merel olles tuleb neid kogu aeg tähele panna ja neid arvestada. Hakates tegelema mereasjandusega on lätlased laenanud liivlasilt, oma õpetajailt sel alal, ka rea ilmakaarte ja tuulte nimetusi: ida 'idatuul', idus, Īdenis 'loodetuul', jedals, jedels 'lõuna, Süden', lēnica 'edelatuul', lents 'edel', loda, lodas vējš, lode, lodes vējš 'loode, loodetuul', mākārs 'kagutuul', saksenis 'edelatuul', vežģeris 'läänetuul'.

Veesõidukeid ja nende osi : Siia kuuluvaid laensõnu ei ole küll palju, kuid need tähistavad mõisteid, mis on meremeestele suure tähtsusega: airis 'aer', airēt 'aerutama', ārkļis 'rull paadipõhjas, mille ümber veereb võrguköis', andrus 'andrus', buņa 'puri', kalla 'kall, veerepuu, millel veeretatakse paati randa', kārs 'paadikaar, paadiäär', laiva 'laev', nāgags 'jõepaat' ripši 'ripsepuud, liistud, millele asetatakse paadis istepink', stugs, stuģis 'tugi, millele toetatakse randatõmmatud paat', tilandas 'paadi põhilaud', tullis 'aerutull, aeru lai ots', vadna 'tõrv, vannas', varuksis 'paadi äärelaud, varulaud'.

Merelinde ja loomi : julga 'hüljes', kaija, kajaks 'kajakas', kuiga 'kuik', kīris 'kiir', tildars 'tilder'.

Kalu ja nendega seoses olevaid mõisteid. Kui merelinde tähistavaid sõnu on ainult üksikuid, siis kalade kohta käivaid sõnu on juba tublisti rohkem: kama, kamba 'karmeljas', kude 'kudemiskoht', kudēties 'kudema', kugra, kūre 'koger', ķidas 'kala sisikond', ķilata 'kilu', ķīsis 'kiisk', leste 'lest', luca, lucka 'luts', randa 'kalade kudemine, rännuaeg', repsis 'rüübis', salaka 'salakas, tint /osmerus eperlanus/', sīga 'siig', taims 'forell, lõhi-forell', teiba 'forell', turba /ka durba/ 'turvas, sõinasi', turbe 'luts', vimba 'vimb'.

Kalastamisvahendeid ja kalastamistegevust. Rohkesti on laensõnu, mis tähistavad kalastamisvahendeid ja kalastamist: ārķis 'hark, mille külge kinnitatakse võrgunöör', jada, jeda 'jada, võrgujada', kesele 'kessel, kess', keselēt 'kessiga vähki püüdma', ķidāt 'puhastama /kalu/', lasmenis 'lasme, auk jääs kalapüüdmiseks', līvis 'liiv', loma 'loomus', merda, murda 'mõrd', pīkāt 'rämi soolama' polme 'polme, kalapüüdmismui', porga, purga 'põrk', porgāt, purgāt 'purgema, põrguga kalu võrgust välja ammutama', purka 'põrk, nui, millega vähki kalda alt välja hirmutatakse', rinduksis, rinuksis 'võrgusopp, võrgupugu, ka nöör, otsmöörid', rīze, rīža 'riis /võrk/', rīžot 'riisiga kalu püüdma', tamza 'võrgupael, võrgupalistis', tamzēt 'võrku palistama', tarāt 'rämi võrgust välja võtma, võrku puhastama rämedest', tāriņi 'seadeldis mingisuguse kalastamisvahendi juures', tulukšēt 'tulukõsel käima', uds 'hudi, millega võrk õhku tõstetakse /kuivama/', unda, umna 'und', vaba, vabas, vabiņas, vabdas 'vabe, vabeaed', vads 'vada, noot', vārs 'kivi nooda alumisel serval', virga 'seadeldis silmude püüdmiseks'.

Vaadeldes eespool loeteldud meresõjandusesse ja kalastamisesse puutuvaid laensõnu /arvult umb. 1lo/, näeme, et suur osa neist tähistab kalapüügiriistu, nende osi ja nendega seoses olevaid esemeid, samuti kalade nimesid ja mõisteid, mis on kuidagi nendega ühenduses. Ja olgu siinkohal märgitud /lähemalt vastavas peatükis/, et suur hulk neist sõnust on tunginud ka läti ühis- ja kirjakeelde. Kui lugeda läti ilukirjanduslikke teoseid, mis käsitlevad randlaste ja kalurite elu /näit. Vilis Lāciņa Zvejnieka dēls - Kaluri poeg/, siis esineb seal üpris rohkesti siin esitatud meresse, laevandusesse ja kalastamisse puutuvaid sõnu. Vähem üldlätiliseks on saanud ainult ilmakaarte ja tuulte nimetused, mis eksisteerivad peamiselt randlaste ja merimeeste teadvuses.

T a l u.

Elamud. Teine eluliselt tähtis keskkond peale mere on olnud liivlastel ja eestlastel, samuti ka lätlastel talu, millega on tihedasti seotud nende rahvaste töö ja tegevus, kuna peamiseks tööalaks on olnud neil põllumajandus. Esimene laensõna, mis selles valdkonnas köidab tähelepanu, on māja, mis on saanud lätis väga populaarseks ja omandanud mitu eri tähendust. māja tähendab: 1/ maja, elumaja, hoone; 2/ kodu, šodien es esmu mājās 'täna ma olen kodus'; 3/ talu, mūsu ciemā piecas mājas 'meie külas on viis talu'.

Nagu teame ajaloost on tähtsamaks hooneks eesti taluehitiste hulgas olnud rehi, rehi-elamu. Läti keelde on see sõna siirdunud rija-kujulisena. Nagu Paul Kundzin oma üksikasjalikus ning põhjalikus uurimuses "Dzīvojamā rija Latvijā"

/1934/ on näidanud, esineb rehi peamiselt soome-ugri rahvaste juures. Tähtsat osa selle ehitise levitamises ja rehes viljakuivatamise-seadeldise arendamises on etendanud volga-soomlased. Seda kinnitavad Heikel'i /Gebäude 1o9/ uurimused, samuti keeleteaduslikud andmed, millede põhjal nüüd tunnustatakse üldiselt, et sõna rehi on läänemeresoome algupära, kuna varem on avaldatud ka teistsuguseid arvamusi /Ahlquist Kulturwörter, Bielenstein Holzbauten 1o6/.

Mis puutub rehe kui viljakuivatamishoone ühendamisesse elamuga, siis märgib Heikel /Gebäude/ sel puhul, et volgasoomlased on kasutanud vist kunagi tuba viljakuivatamiseks, sest sellele viitavat toas leiduvad parred. Rehi esineb ka karjalastel ja vadjalastel. Soomes tuntakse reht üldiselt, kuid elamiseks on seda kasutatud ainult harva /Setälämdas, Hämes. Kundzin Dzīvojamā rija 393/. Rootsis leidub taluelamute hulgas rehi ainult neis paikkonnis, kus elavad soomlased /Skanseni juhataja Dr. E. Klein'i kiri P. Kundzinile 1923. aastast ibid./. Mis puutub Leedusse, siis pole ka seal rehi täiesti võõras. Iseloomustades leedu talu 16.sajandi teisel poolel mainib Hennenberg /Erklärung der preussischen Wandtafel/ mitmeid eraldi seisvaid hooneid: musta hoonet /"Schwarzhaus"/ söömiskohaks, aita magamiseks, sauna pesemiseks. Nende hoonete hulgas olevat ka ehitis vilja kuivatamiseks ja -peksmiseks. /Kundzin Dzīvojamā rija 387/.

Eestis on rehi-elamu arenenud välja teatavasti kõige tüüpilisemalt ja saanud vana-eesti talu omapäraseimaks ehitiseks / G. Ränk Vana-eesti rahvakultuur 61/. Rehi on levinenud kogu Eesti alal, välja arvatud need paikkonnad, kus elunevad rootslased, samuti osa Petserimaast."Sama ehitise tüüp katab suure osa ka Põhja-Lätimaast, kuid seal see on tõenäoliselt

küll eestipoolne laen" / Rünk Vana-eesti rahvakultuur 62/. Seda Rünga väidet läti rehi-elamu levimisala kohta kinnitab ka vastav kartogramm "Dzīvojamās rijas no 1800.-1820.gadam" juba korduvalt mainitud Kundzini teõses "Dzīvojamā rija" 400, ainult selle erandiga, et rehi-elamuid leidub ka veel Kuramaal Bauska ümbruskonnas, kuid sealgi ainult niinimetatud krievinitē juures, keda peetakse vadjalaste järeltulijaiks, kes on asustatud sinna sundkorras Ingerist 1444. - 1448 /Wiedemann Ueber die Nationalität und die Sprache der jetzt ausgestorbenen Kreewinen in Kurland 114, J. Manninen Soomesugu rahvaste etnograafia 74/.

Oma uurimuse lõpptulemusena jõuab P. Kundzin veendumusele, et nii lätlased kui ka eestlased, omades palju ühiseid elemente ehituskultuuris, on hakanud tarvitama ning arendanud välja selle elamutüübi ühesuguste oludē sunnil teineteisest sõltumata /Kundzin Dzīvojamā rija 583/. Siin ei ole koht selle seisukoha üksikasjalisemaks kritiseerimiseks. Allakirjutanule näib, et Kundzini enese mainitud teoses rikkalikult ja hoolikalt kogutud materjali põhjal võiks jõuda ka teistsugusele tulemusele. Aga vaevalt paikapidav on küll P. Šmiti väide, kes eitades eesti-liivi-poolset laenu, ütleb: "Tagadēja latviešu rija ir tomēr jaunāku laiku ēka, kur šis tas varbūt ir aizņemts arī no zviedriem un vāciešiem"

P. Šmit : P. Kundzin Dzivojamā rija Latvijā Izgl. Min. Mēnēšr. 1934 II 618/. Kuidas said lätlased laenata üht-teist rehekultuuris rootslastelt või sakslastelt? Neil rahvastel üldse reht ei esine, nagu seda on näidanud Kundzin oma teoses ja milliste seisukohtadega on retsensent püri, veel enam: ta isegi refereerib neid samas retsensioonis: "Vāciešiem un poļiem rija ir gluži sveša, bet krieviem un zviedriem tā ir pazīstama

tikai tur, kur senāk dzīvojuši somu tautas" /ibid/.

Et siin on tegemist eesti-liivi laenuga, seda aitavad tõendada ka teised tähtsamaid mõisteid tähistavad laensõnad, mis kuidagi on seotud rehega ja evivad olulist tähtsust: kulda 'kolle, die tiefe Grube vor dem Ofen in der Riege', ķerešas 'keris, Glutsteinen im Riegen- und Badstubenhofen', repens 'rüpen, rüpna-auk', ulvis 'olv, olviauk', vinga 'ving'. Teistest hoonete nimedest mainitagu siinkohal veel peksis 'aganik'.

Põllumajandus. Põllumajanduse alal ei ole eestlastel ja liivlastel pakkuda lätlastele midagi olulist. Sellesse alasse kuuluvad laenud on enam-vähem juhuslikku laadi ja ainult üksikud neist on pääsenud läti ühiskeelepruuki. Mõned neist on ilmselt hilisemad eL laenud, mis esinevad ainult Põhja-Liivis : čakats 'hakkraud', čakāt 'hakkima', kuja 'kuhi' kukurs 'kuŗar', ķērpi 'kõrbis', ķilķēt 'kitkuma', ķute 'kütis', ķutēt 'kütist põletama', lāmis 'laam', mulka 'auk', pužagas 'haganad', rabāt 'rabama', rauka 'rõuk', rengas 'rõngas', rīte 'riit', salka 'salk, kimp, peos', sārds 'sard', sarve 'sari', sāts 'saad', taukāt 'tampima', tulpa 'tulp', vica 'vits', vilķēt 'võõpama', virca 'virts', viska 'visk, viskekühvel', viskāt 'viskama, viskamisega vilja aganaist puhastama', zolkams 'solk'.

Karjandus. Ka karjanduses on raske konstateerida mingisugust erilist mõjuala. Sel alal tuntud laenud tähistavad peamiselt koduloomade nimetusi: an 'ani', dole 'tohlsarv, ühesarvega lehm', doļš 'darvitu', ķēve 'mära', ķiris 'kirju mullikas', ķūtains 'küüt', ķūtala 'küüdik', lamma 'lammas',

maurot 'möirgama', mustala 'mustik', mustika 'mustik', mustis 'must koer', musts 'pruun härg', pāts 'peat, paetjas', pine 'koer', punika 'punik', selgis 'selg/hobune/', sonnis connoties 'sõnnil käima', sonkis 'sõnn', tiba 'tibu, kana', tolains 'sarvitu, tohlpea', tole 'nudipea, unimüts', tolis 'sarvitu härg', ~~mustsxsõnnix~~ valgis 'valge härg'.

J a h i n d u s . Jahinduse alal esineb ainult üksikuid mõisteid : lamatas 'lõks', linge 'ling', lingāt, 'lingutama, linguga viskama, slekšas 'lõks'.

S e p i s . Sepise alal võime märkida samuti paari laensõna : rauds 'raud', tērauds 'teras', vasaris, veseris 'vasar, sepavasar'. tērauds ja veseris on pääsenud läti ühis- ja kirjakeelde.

Puutöö, ehitusala: ķemeris 'puur', rodele, rodiņa 'roode, roigas', pulka, pulķis 'pulk', tulps 'tulp'.

Muid tööriistu ja tarbeesemeid:knūja 'nui', konca 'konts', konksis 'konks', kurikas 'kurik', ķekse 'keks', ķepe 'kepp', lukķis 'lukk, lukulõuad', nūja 'nui', teldas 'tõld', vembele 'vemmal'.

Mõõdud ja nõud : kāls 'kahl, pool šokki /3o tükki/, kulmis, ķilmis, ķulmits 'küllimit', ķilu ķilumis 'külluses', ķipis 'kipp', kopsis 'kops, kopsik', luga 'lugu', rāzīte 'raasuke', selķis, saka 'kott, sekk', šķirsts 'kirst', topsis 'tops', vaka 'vakk' vanga 'vang, der Hänkel an Gefässen, ka silmus'. Nagu sellest loetelust nähtub, on siia kuuluvad laensõnad suuremalt jaolt juhuslikku laadi. Tähelepanu väärivad aga vaka, mis on saanud

produktiivseks mõõdu nimetusena ühenduses mõisade asutimise ja vakuraamatute sissekeadmisega, ja šķirste 'kirst', mis on soome sugu rahvaste omapärasemaid ning algupärasemaid etnograafilisi esemeid, kus hoiti niihästi riideid kui ka haruldasemaid ja kallimaid asju. kāls on nähtavasti siirdunud läti keelde sel teel, et liivlased käisid müütamas lätlasile kui sisemaa elanikele kalu, kusjuures müüki toimetati kahlade viisi.

Tekstiiltööstus, rõivastus. Tekstiiltööstuse ja rõivastuse alal on võrdlemisi vähe laene. Näib, et siingi ei olnud liivlastel ja eestlastel lätlastele palju pakkuda. Ometi ühel koduse tekstiiltööstuse, nimelt ketramise alal näivad lätlased olevat õppinud soome sugu rahvastelt, mida tõendavad nii ērkulis kui ka kedervarre rohked teisendid: cepure 'kübar' ērkulis 'värten, kedervars', kangas 'kangaspuud', ķeda, ķedra, ķedriņš 'kedervars, värten', ķēniņš 'king', ķarmas 'narmad', parķēta āda 'pargitud nahk', pāzums 'pasmas', peternes 'päternad', vīle 'pelistis', vīlēt 'palistama'.

Toidud, toiduvalmistamine, söömine. Näib, et lätlased on õppinud tundma eestlastelt ja liivlastelt mitmeid toite: näiteks kaun- ja teraviljast valmistatud kama, eriti Lõuna-Eestis tuntud odrajahust karaskit, verikūkka ja kanepitempi. Toiduvalmistamisvahendeist väärib tähelepanu menda 'mänd, pudrupööris'. Siia kuuluvad mõisted on järgmised: launags 'lõuna', launagot 'lõunastama', mend 'mänd, pudrupööris', kobas 'vaht' kobēt 'vahutama', mulšāt 'nätsutama', kama 'kama/toit/', kamara 'kamar', karaša 'karask', ķelķe ķelķi 'kõlk, verikõlk', kempe 'kõmp', nuka 'leivakannikas', pudis 'pudi' rīstīt 'kugistama', sapiņš 'paks õlu', tempe, tempis

'temp, kanepitemp', tengas 'kruubid', vīlīte 'viilak, leiva-viilak'.

U s u n d.

Et keelelaenude abil on võimalik kindlaks määrata kultuurilisi mõjustusi, näitab eriti reljeefselt lätlaste usundiline ala. Nii võib läti keeles leiduvate laensõnade varal konstateerida, et ristiusku ei ole lätlased tundma õppinud esmakordselt mitte siia vallutamissihiga saabunud sakslastelt, nagu võib-olla kaldutakse arvama, vaid küll venelastelt: "Auch die Sprache bietet uns Beweismittel dar, dass die Russen schon vor der Einwanderung der Deutschen unter den Letten den christlichen Glauben verbreitet haben. In der lettischen Sprache gibt es aus dem Russischen entlehnte Wörter, welche auf die Kirche Bezug haben, und von denen man nachweisen kann, dass sie vor 1200 aus dem Russischen ins Lettische entlehnt sind" /Sehwers Spr.-kulturh.Unters. 320/. Mainigem siinkohal mõningaid : lä. /ülemlä. murdes/ krists 'rist' < vven. крьстъ, lä. kristīt 'ristima' < vven. крьстити lä. zizlis 'gau' kui kreeka õigeusu preestrite ametiese on tuletatud < vven. * зъзлъ Ka lä. bazn̄ica 'kirik' on < vven. бозьница, божьница 'jumalakoda' juba enne sakslaste saabumist Liivimaale. Kui saksa misjonärid läti rahva juurde jõudsid, leidsid nad eest kiriku jaoks juba nime bazn̄ica ega saatnud enam panna kehtima kas.kerke. Samuti lä. zvans 'kell' < ven звон, lä. zvanīt 'kella löömа' < ven. звонить, mis tohiksid olla laenatud üheaegselt bazn̄ica-ga. Siis veel lä. grēks 'patt' < ven. грех , lä. svēts 'püha, heilig' <ven. свят etc.

/Schwers Spr.- kulturh. Unters. 32o - 323 ; Õuga Die litauisch-weissrussischen Beziehungen und ihr Alter 44/.

Et anastuslike eesmärkidega Läänemere idakaldale tungi-nud saksa "kulturträgerite" ristiusu levitamine tule ja mõõga/ ga abil toimus algul liivlaste juures, kes võtsid ka esimestena vastu ristiusu, ja et alles hiljem laienes see tegevus läti aladele, seda aitavad tõendada rohked ristiusu rituaale ja üldse ristiusu mõisteid käsitlevad ¼ liivi laenud läti keeles. Saksa misjonärid, töötades pikemat aega liivi aladel, õppisid tundma arvatavasti mõnevõrra pärismaalaste keelt ja hiljem, jätkates oma tegevust lätlaste juures, tarvitasid tõenäoliselt sealgi mõningaid liivikeelseid termineid. Ka võis liivi misjo-näre olla lätlastele uue usu kuulutajate hulgas. Sellele viitab Zēvergi /Spr.-kulturh. Unters. 33o/: "Es ist bekannt, dass sich die ersten Deutschen auf livischen Gebiet als Eroberer niederliessen, und es ist daher erklärlich, dass livische Wörter, die den deutschen Priestern geläufiger waren als die lettischen, ins Lettische übergehen konnten." Igatahes on lätlased koos ristiusuga võtnud omaks osaliselt ka selle usu-liivikeelse lise ala terminoloogia. Nii lä. laulāt 'laulatama' < lii. lõlatt. Selle sõna puhul ütleb Zēver /Spr.-kulturh.Unters. 329 - 22o/: "Der Name für trauen im Lettischen stammt nicht aus dem Deutschen, sondern aus dem Livischen. Damit soll nicht gesagt werden, das die Liven die kirchliche Ehe bei den Letten eingeführt haben." See on tõsi, kuid ometi ei saa vist eita-da, et lätlased on hakanud ristiusku vastu võtma osalt liiv-laste eeskujul. Seda tõendavad teisedki laensõnad sel alal: pestītājs 'õnnistegija', pestīt 'õndsaks tegema', kāzas 'pulmad' kelavainis 'källimees'. Siia kuuluks ka panāceniekš 'pruudupool-sed pulmalised' /kui seda sõna pidada eesti-liivi laenuks/. Olgu tähendatud, et kõik siin mainitud sõnad on siirdunud

läti ühis- ja kirjakeelde ja eksisteerivad ainukeste vastavate mõistete tähistajaina. Üsundisse puutuvaist mõistetest on veel laenatud: jumala, jumalīte 'viljajumal', jupis 'kurat', ķekata 'vastlapäeva narr', ķēms 'tont',kummitus', nāra 'näkineid', pestelis 'nõidus, loits', pestelot 'nõiduma', pesteļi 'nõidustembud, nõidumisvahendid, võlusõnad', sandos/iet/, zantmeti 'mardisandiks minema, mardisandid'.

Ühiskond ja inimene.

Mõis. Esimesed saksa sissetungijad Baltimaale asusid elama liivlaste maa-alale. Siia asutati ka pärismaalasilt anastatud külvipinnale esimesed mõisad, millega kaasusid orjus ja mitmesugused teised kohustused uute isandate nõudmisel. Samuti tekkis mõisa ja selle sundijaid, mõisa ja talude vahekorda käsitlevate mõistete terminoloogia. Ja kui siis hakati rajama mõisu ka lätlaste aladele, siirdus läti keelde osa nendega ühenduses olevaid liivi sõnu: ķīla 'pant', ķīlāt 'pandiks võtma', maksa 'maks', maksāt 'maksma', mons 'moon', muiža 'mõis', muižnieks 'mõisnik' puisis 'poiss, sulane', sulainis 'teener', vagaris 'kubjas', vaka 'vakk'. Siia kuulub veel lä. kubjas 'kubjas', mis on siiski nähtavasti hilisem eesti laen.

Ühiskond ja inimeste omavaheline suhtlemine. Ühiskondlikke mõisteid ja inimeste omavahelist suhtlemist käsitlevaid laenе on võrdlemisi rohkesti, ehkki need on juhuslikku laadi ega võimalda konstateerida mingit eri mõjuala. Eriti rohkesti on inimeste omavahelisi vahekordi käsitlevaid mõisteid: jonni 'jonn', juttas 'jutt', konda 'kond, näit. kogukond', ķilda 'tüli', kildoties 'tülitsema', ķimpa 'tüli, häda',

kimpāties 'hädas olema, tülitsema', kiuzāties 'kiuslema', kiuze 'kius, jonn', kīve 'tüli', kīvēt 'tülitsema', lamāt 'sõimama', liberēt 'libitsema', liģerēt 'libitsema, vahetalitajaks olema', maksa 'maks', maksāt 'maksma', paijāt 'paitama', pekstēties 'tülitsema', pulgot 'kellestki halba rääkima', ravasts ' suur perekond, rahvas', riemoties 'mänglema', rinda 'rida', rumules 'veega üksteise valamine', sebrs, sobars, suburs 'sõber', selcis 'selts', suga 'sugu, Geschlecht', tervēt'/palju/ jooma', tervis 'joomar', timba 'joomar, paks inimene', tempe 'temp', tukas 'joomine vastsündinu auks, tuhud', uikāt 'uikama', uka /ukā iet/ 'hukka minema', ukāt 'hukkuma', vembelēt 'vemmeldama', vīža 'viitsimine', vīžot 'viitsima', zaimot 'mõnitama'.

Inimene.

Eesti-liivi laenude hulgas läti keeles on rohkesti inimest tähistavaid sõnu: kubjas 'kubjas' ķemšika 'jõmpsikas', muižnieks 'mõisnik', naine 'nais-olend', pai 'pai /hellitusnimi/, pizilķis, pizuks 'pisike, põngerjas'/ka 'vahe'/, poisis 'poiss, sulane', poiģelis, puiģelis 'poisike', poika, puika, puilķis 'poisike', pundurs 'põndar, põngerjas'; ruika 'poisijuts', setuks 'setukas', sants 'sant, mardisant', sebrs, sobars, suburs 'sõber', sulainis 'teener', vagaris 'kubjas'. Siia kuuluksid ka üksikud rahvaste nimed: igaunis 'eestlane', sāms 'saaremaalane'/ka 'soomlane'/. Osa sõnu on ilmselt halvustava tähendusega, mispärast neid mainitakse vastavas peatükis.

Samuti leidub üksikuid inimese anatoomiat käsitlevaid mõisteid: ķelga 'jalg', koiba 'koib, jalg', mumni 'mehe sugu-

osad', pauna 'kolju, pea', penderis 'magu', peka 'käpp, kämmal pekis 'naise suguosa, clitoris', puncit 'kõht', punkis 'tatt'.

Mitmesugust inimese tegevust tähistavad järgmised mõisted: jakāt 'jätkama', jogot 'kibutama', kinīt, kinīt 'kinnitama kopt 'koristama, hoolitsema', kutināt 'kõditama', kaparāt 'käpuli liikuma', kernāt 'määrima', kiladāt 'kilama, kilatsema limbāt 'lonkama', lipsāt 'lipsama', lonkātiss 'lonkama', lippot 'lippama', murātiss 'kaubitsema, end müsitama', oikāt 'oigama', painīt 'painama', peksēt, peksīt 'peksma', pinēt 'pinima, uluma', puijāt 'hüvitama', ribināt 'hõredalt laiali laotama ridāt 'koristama' suimīt 'sõõma', tembīt 'loigistama, tõmbama', tipāt 'tippama'.

Inimese vaimsed omadused : jauda 'jõud, võimsus', jaudāt 'suutma', jomni 'jomn', jomains 'tormakas, kiirustav', kavals 'kaval', kurnēt, 'kurtma', kizināt 'uurima, juurdlema', maigs 'mahe, leebe', tuims 'tuim', umpt 'taipama, ummikusse sattuma', uime 'oim', vingrs 'osav, painduv', vīža 'võime, viitsimine', vīžāt 'viitsima'.

Haigusi käsitlevaid mõisteid on ainult üksikuid: kaite 'viga, haigus', kažķis 'sügelised, kärnad', pumpa 'punn/kehal/', punna 'paistetus, kasvaja', tunkis 'umbes sõrm', vājāt 'põdema', vājēt 'kõhnaks, nõrgaks jääma', vājinieks 'haige, põdeja', vājīga 'põdur, nõrk', vāju 'kõhn, kõhnunud, kehv'. Olgu märgitud, et suurem osa neist on püüsenud läti üldkeelepruuki ja kirjakeelde.

Hinga , ajaviidet käsitlevaid sõnad: jandālēt 'jandlema, hüplema', jandaliņš 'rahvatantsu nimetus', menģe 'ming', menģēt 'minglema', paiļa 'mingakamm', pada 'pada, pott/kaardimingus/', popa 'popiming'.

Nagu eespool esitatud loeteludest nähtub, on inimest ja ühiskondlikke mõisteid tähistavaid laene võrdlemisi rikkalikult, mis tõendab, et kontakt ja omavaheline suhtlemine ühelt poolt lätlaste ja teiselt poolt eestlaste ja liivlaste vahel on olnud õige tihe ning elav.

Loodus.

Loodusnähtusi ja geograafilisi mõisteid tähistavaid laene on päris rohkesti. Osa neist on juba mainitud peatükis "Meri ja sellega ühenduses olevaid alasid" ja mujalgi. Siinkohal lisatagu veel: auda 'haud', avots 'allikas', kangars 'kangur, raudkivi hunnik', kaska, koska 'kosk, kuuse- või männikoor', kolta 'koldas', kūrsts 'metsatukk', kīlas 'kiilas, sile, läikiv', laumags 'lõuna, lõunaaeg', lāmis 'tasandik, tasane niit', lānis 'laas', liedēt 'vihmast leotama', liesma 'leek', lumpis 'lomp', misiķas 'metsaniit', mudžēt 'kiljisema', nīta 'niit', pada 'madal koht, nõgu, keset nurme', pāzis 'paas', pūdēt 'mädaneda laskma', randa 'veega täidetud madalik metsas või niidul', roida 'prügi, rõhk', sanda 'sogane, hõguma vesi', sāris 'saar, küngas', sonas 'kraavike, veesoon', tilka 'jääpurikas', tilkāt 'tilkuma', tore 'jääpurikas', tosa 'udu, aur, sumbunud õhk', umbedre 'umbne koobas', umma 'koobas', ugga 'urg', vēris 'jõeäärne niit', zampis 'somp, soo', zanda 'paks lima vees'. Siia kuuluvad ka kohanimed Jelgava, kolka 'neem', Kolkurags 'Domesmäe'. Mis puutub üldse liivi- ja eestipärastesse kohanimedesse Lätis, siis on neid väga palju, kuid nende käsitlus ei ole käesoleva töö ülesandeks. Mitmed siiakuuluvaist sõnust on leidnud kasutamist läti ühis- ja kirjakeeles ja mõnele neist, nagu

avots ja liesma, ei leidu lätti keeles üldse teisi vasteid.

Taimestiku kohta käivaid sõnu ei ole palju: aši 'osi', alots 'rohekas', kadiļģis 'kadakas', kuza 'kest /oa, herne/', ķere 'puujuur ühes sambla ja mullaga', luste 'luste, Trespe', murika 'murakas', mustenes 'mustikad', pese 'päss, Zünder', pīladzis, pīlāgs, pīlāģis 'pihlakas', pieskas 'põõsas', puķe 'lill', sēne 'seen', sustrenes 'sõstar, mustsõstar'.

Loomastikuses puutuvaist laenudest on nerega ja karjandusega ühenduses olevad esitatud juba eespool. Siinkohal mainitagu veel: kārnis 'knaren', konne, kunna 'konn', kotka 'kotkas', kukainis 'putukas', kūliens 'kull', ķepa 'käpp', ķept 'kihvadega hoarama', ķērpa 'kärp, vinakärp', ķirkis 'kilk' ķiugs 'kihv', ķīnis 'kiin', liblaba 'liblikas', ļipa 'sabajupp; pērtiļģis 'pärdik', piras 'pabulad, jänese, kitse väljaheide', sizliņš 'sisalik'.

H a l v u s t a v a i d ja s õ i m u s õ n u.

Eesti-liivi laenude hulgas leiame terve rea halvustavaid, inimese negatiivseid iseloomujooni või negatiivset tegevust tähistavaid sõnu. Suures enamuses on need ilmselt hilisemad eesti laenud, esinedes peamiselt Eesti piiriäärseis paikkonnis ega ole muutunud lätti keele üldpruugiks. Erandina tuleb mainida aga zaimoš 'mõnitama', milline sõna on tunginud lätti kirjakeelde ja esineb juba Glücki tõlgitud lätikeelse piibli esimeses trükis: ciļvēks zaimoja dieva vārdu 'inimesed mõnitasid jumalasõna'. Muidu aga on siia kuuluvad laenud tavaliselt komplemis- või sõimusõnad, mille omandamine "seletub

psühholoogilise nähtusega, et segeli leitakse võõrkeelne pejoratiivne või sõimusõna olevat ilmekam endisest omast" /R.Aristo Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles 123/. Olgu esitatud sel alal järgmised laenud: jemõika 'jõmpsikas', jora 'joru', kõbaka 'kaabakas', kurrata 'kurat', kurratõt 'kuradõid vandumа', lamõt 'sõimama', lemperis 'lõmper, käpard', lempikis 'mühakas, mollkus', lompurs 'mühak, lombak', lorõt 'lorama', lorõis 'loru, lobasuu', lorikis 'lorusk', lorizõt, lorõt, 'lorama, lorisema', lera 'lirva, liiderlik naisolend', lolla 'loll', lumba 'käpard, mühak', peratõt 'plõrama, aruseaamatult rüõkima', pilgis 'pagana kurat', repis 'nõgikukk, räpane', seimes 'sõim', temša 'tõmp, tõlpus', tolis 'napakas', tosa, toša 'tossukene, saamatu', tuimis 'tobu', ulbs 'puudulik, tobe', uls, ulliņš, ulis 'andetu inimene, tola, hull', ulītis 'hullike', ulpe, ulpis, ulps 'ulp, piiratud mõistusega, totakas'.

Jääb üle väike arv sõnu, mis tähistavad mõisteid mitmesugustelt aladelt, mida on raske rühmitada: ai 'ai !', allaž, allažin 'ilkka, alati', ilmaka 'mitte sugugi', jeka 'jätk', jonis 'jonn', kangas 'kargud', kiskad 'kes teab mil', kengis 'kõngu jäänud, kidur', mustains 'must', noga 'mustus jäänused', punga, 'kühm, nurmel, paistetus, punn', ors 'õrs, ora', pide 'pide', pūškēt 'paukuma, kohisema', rida 'kola, sekeldus', roiska 'roisk', roida 'roid, risu', suga, pa sugai 'vähe, vähehaaval', vai 'kas, ai ! ', vajaga 'vaja'.

Eesti-liivi laenud läti kirjakeeles.

Kui nüüd lõppeks tõstatsime küsimuse, kuipalju eesti-

liivi laenudest on pääsenud läti ühis- ja kirjakeelde, siis tuleb nentida, et neid ei ole eriti palju. Nad moodustavad ainult murdosa kõigist eesti-liivi laensõnust. Ometi ei ole see arv ka täiesti tühine, nagu arvab Mikkola /Vecākie sakari 443/. Kaugelt suurem osa neist on niivõrd mugandunud ning kodunenud läti keeles, et neid ei tajuta üldse enam laensõnana. Mis ime siis, et nii mitmegi sõna puhul on tekkinud lahkarvamusi, kas see on balti või läänemeresoome keelte algupäraga.

Need sõnad on huvitavad semaseoloogiliselt. Esiteks sellepärast, et nende hulgas näeme täiesti tavalisi igapäev tarvitatavaid mõisteid, nagu: allaž 'ikka, alati', avots 'allikas', kukainis 'putukas', laumags 'lõuna', maksa 'maks' maksāt 'maksma', puķe 'lill', vai 'või/konjunktsioon/', vajaga 'vaja, tarvis' etc. Nende sõnade sattumine läti keelde on seletatav ükmnes tõsiasjaga, et suurem osa liivlasist on assimileerunud lätlastega. Nähtavasti on vastavad liivi sõnad osutunud ilmekamaiks, et nad on suutnud pääseda läti keeles ainukehtivusele. Teisi psühholoogilisi või praktilisi motiive selliste laenude puhul oleks käesoleval juhul raske konstateerida. Ainult maksa, maksāt puhul võiks tulla arvesse ka teisi momente, kuna maksmise tehing on saanud ulatuslikuma tarvitamise mõisade asutamisega, ja on levinenud hiljem ka läti aladele /lähemalt vastavas peatükis/. Teiseks on nende laenude hulgas eriti rohkesti sõnu, mis tähistavad laevandust, kalandust ja sotsiaalseid olukordi. Nende sõnade sattumise põhjusi läti ühis- ja kirjakeelde tuleb otsida osalt ka asjaolust, et läti kirjakeel on rajatud kesk-läti murdele /vidus dialekts/, mida räägitakse osalt neilgi aladel, kus on asunud liivlased /Endzelīn - Mīlenbach Letviešu gramatika 9/.

Rühmitades eesti-liivi laensõnu läti kirjakeeles ava-

avaramatel alustel, saame järgmise pildi:

Mexi. kalandus. laevandus: airis, airēt, andrus, bojā/iet/, burza, jada, joma, kaija, kalla, kamba, kolaties, kesele, keselēt, kuiga, kiris, kīsis, laiva, leste, liedags, līvis, murda, rauva, repsis, ripši, rīze, rīžot, salaka, sedums, selga, tilaudas, žildars, tullis, tulukšēt, turba, vaba, vabiņas, vads, valgums, varuksis, vimba, virga; talundus : ērkulis, kama, karaša, kulmis, kēve, kedra, kerešas kipis, lamatas, linga, lingāt, luga, maurēt, māja, nāja, parkēta/āda/, rija, sapiņš, šķirsts, tempis, tērauds, veseris, vīle, vaka; inimene. sotsiaalsed mõisted : ai ! allaž, igaunis, jauda, jaudāt, jandaliņš, jandalēt, joņot, kaite, kačkis, kāzas, kēms, kilda, kildoties, kīla, kīlāt, kīve, kīvēt, kopt, kurnēt, kutināt, lamāt, laulāt, lemperis, lempiķis, lipot, lumba, maksa, maksāt, maigs, muiža, muižnieks, nāra, paijāt, panācnieki, pestelis, pestoli, pestoļot, pestitājs, pestīt, piķis, puika, puisis, pundurs, rinda, suga, sulainis, tukas, vagars, vai, vajaga, vājēt, vājinieks, vājīgs, vājš, vingrs, vīža, vīžāt, zaimot; loodus : aši, avots, Jelgava, kadiķis, kangars, Kolkasrags, kukainis, kopa, liesma, launags, luste, lipa, mudžēt, pūdēt, pese, pērtiķis, pīlādzis, pīlāgs, puķe, pūškēt, sēne, sustrene, urga.

Teised eesti-liivi laensõnad esinevad peamiselt kitsamais või laiemais paikkonnis liivipäraste murrakute aladel ja nende lähipkonnas nii Liivi- kui ka Kuramaal ja Põhja-Lätis Eesti piiriäärsel maaribal, samuti eesti asundustes ja nende ümbruskonnas /Alūksne, Ilsene/.

Laensõnade vanus.

Viimaks kerkib küsimus, kui vanad võivad olla eesti-liivi laenud läti keeles. Peab tähendama, et seda on üldse raske täpselt kindlaks määrata, sest ulatuslikumaid kirjalikke andmeid selle kohta leidub ainult alates 16.sajandist. Vanimate laenude hulgas on kindlasti sõnad, mis on laenatud liivi keelest ja nähtavasti juba tol ajal, nagu arvab Mikkola /Veeākie sakari 443/, millal liivi rahvas hakkas eriti kiiresti kahanema, s.o. ajastul varsti pärast saksa ordu saabumist Liivimaale. Siia kuuluks rida ühiskondlikke mõisteid, mis on seotud dakslaste poolt pärismaalaste käest anastatud maaaladele mõisade rajamise ja nn. misjonitööga, mille vilja liivlased esimestena said "maitsta"; näit.: kāzas, laulāt, maksa, maksāt, muiža, muižnieks, pestitājs, pestīt, sulainis, vagars, vaka, zaimot ja teisi. Samuti tuleb mereasjandusse ja kalandusse puutuvad mõisted viia ühendusse nimetatud ajajärguga, millal liivlaste ja lätlaste omavaheline kokkupuutumine ning läbikäimine muutus niivõrd tihedaks, et algas assimileerumine üheks rahvaks. Säärased laenud on näiteks: airis, airēt, andrus, bojā/iet/, bura, joma, ķīsis, liedags, murda, salaka, sedums, vimba.

Liivi-eesti laene leidub juba esimesis lätikeelseis trükistes 16. ja 17. sajandist. Nii esineb sõna laulāt, laulība läti vanimas seni tuntud trükiteoses "Catechismus Catholicorum Wilna /1585/: "Ko gir tha Loulibe ? Tha Loulib gir wene Sacramente", ķīrsts Mancelius'e Phraseologia lettica /1638 XXII/: "ein Kasten, Schķirſta, Schķirſts". Sama sõna leidub lätikeelse piibli esimeses trükis Glück Übersetzung der Bibel ins Lettische 1685 und 1689 1.Moos. 6, 14: "Darrajs ſew Schķirſtu no Preedas=Kohka, ar Mahjokleem buhs tew to

Schķirſtu darriht"; linga Mancelius'e Phraseologia lettica XXIX: "eine Schleuder, Lingha". Samuti on sõna sustrenes registeeritud juba Mancelius'e Phraseologia lettica XVI: "Buschbeeren, Suſztringi, Suſztrenes"; kipis Mancelius'e Phraseologia lettica XXII : "eine Kippe, Kippis"; Stender Entwurf eines lettischen Lexici 1761, 63 : „ķippe, hölzern Gefäss mit einem Griff"; kāls Stender Entwurf eines lettischen Lexici 55 : "kahlis, ein Band, d. i. 3o Stück". Aga nende trükiteoste järgi, nagu juba tähendatud, ei saa käesoleval juhul määrata veel laensõnade vanust, sest need sõnad võisid esineda läti keeles ka ammu enne nimetatud teoste ilmumist.

Teiseks kriteeriumiks laensõnade suhtelise vanuse kindlaksmääramisel on läti keele häälikulooline areng. Nii viitab osa eesti-liivi laenudest sellele, et läti keele häälikuloolises arengus oli häälikühendite an, en, in, un > uo, ie, ī, ū konsonantide ees laenamise ajal juba toimunud, millega on seletatavad niisugused vormid läti keeles, nagu : jandaliņš, kangars, kangas, konda, ķenge, linga, rinduksis, sandos, unda, vinga. Samuti oli siis toimunud läti keeles ķe , ķi > ce, ci, mida tõendavad laenud : ķeda, ķedris, ķepa, ķeksis, ķēms, ķēve, ķidas, ķilata, ķipis, ķirkis, ķīla, ķilāt, ķīsis etc. ~~Vanimaiks laenudeks~~ Vanimaiks laenudeks tuleks pidada häälikulooliste kriteeriumi põhjal sõna igauns /< Ugandi/, avots /< avanto/, cepure /< kübar/, millised sõnad on kaasa teinud eespoolmainitud läti keele häälikulooliste arengu. Niisiis juba enne aastat 12oo. Endzelīn ütleb nende häälikumuutuste kohta vanuses: " Kā rāda 13. gadsimtena senrakstos minētie vietvārdi, vecie tautoļillabiskie zobu nāseņi ap 12oo. g. la. valodā vairs nav ekşistējuši " /Skaņas un formas 51, 52 / ja teisal : "c, dz < k, ģ šķiet vecāki nekā

uo, ie, ī, ū < an, en, in, un" /Skanas un formas 55/. Samuti on laulāt /< liii. lōlatt/ tulnud läti keelde juba tol ajal, millal o hääliku muutumine a-ks ei olnud veel lõplikult toimunud.

Et lätlased, liivlased ja eestlased on kuni viimase ajani elanud külgkülje kõrval, siis on ka eesti-liivi laene kogu aja läti keelde juurde tulnud, nagu seda võime konstateerida vastupidigi. Et liivi rahva arv on õige väikseks kahanenud, siis on ka laenude juurdetulek liivlastelt nüüd peagu täiesti lakanud. Üldiselt võibki öelda, et suhteliselt vanemad laenud on pärit enamikus liivi keelest, uuemad aga peagu ainult eesti keelest, nagu : čakats, čakāt, lorāt, lorišis, lorizāt, lolla, sebrs, selcis, seimes, tosa, uls. Osa viimastest on registeeritud ainult Põhja-Lätis Eesti piiriäärseil aladel, evides ühtlasi ainult lokaalset tähtsust.

Kasutatud kirjandust ja lühendeid.

Ābele, A., Dundagas izloksnes intonācijas. Filologu biedrības raksti IX. Rīgā 1929.

Ābele, A., Piezīmes par Dundagas izloksnes fonetiku. Filologu biedrības raksti VI. Rīgā 1926.

Ahlquist Kulturwörter = A. Ahlquist, Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen. Helsingfors 1875.

Adamovičs, Fr., Dundagas izloksne. Filologu biedrības raksti III. Rīgā 1923.

Ariste, P., Eesti-rootsi laensõnad eesti keeles. Tartu 1933. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis BXXIX.

Arumaa ELLFr = Arumaa, P., Eesti-liivi ja läti ühisest fraseoloogiast ning süntaksist. Eesti Keel nr. 4 - 6, 1935.

Bielenstein Holzbauten, Holzgeräte = Bielenstein, A., Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten. I Die Holzbauten der Letten, 1907. II Die Holzgeräte der Letten 1918.

Buga, K., Kalba ir senovė. Kaunas 1922.

Buga, K., Die litauisch-weissrussischen Beziehungen und ihr Alter Bd. I 1924.

Catechismus Catholicorum . Wilna 1585.

Celi. Rakstu krājums. Rīgā 1930.

Eesti Keel. Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri. Tartu 1922 -

Endzelīn Le. Gr. = Dr. Endzelīn, J., Lettische Grammatik. Heidelberg 1923.

Endzelīn Skaņas un formas = Prof. Endzelīns, J., Latviešu valodas skaņas un formas. Rīgā, 1938.

Эндзелин, Я., О влиянии финских языков на латышский язык /kāsikizjas/.

Endzelīn-Hauzenberga LVVp = Endzelīns, J. un Hautenberga, E., Papildinājumi un labojumi K. Mülenbacha Latviešu valodas vārdnīcai. I sējums. Rīgā, 1934 - 1938, III sējums. Rīgā, 1946.

Endzelīna, J. un Mülenbacha, K., Latviešu gramatika. Rīgā 1923.

ESS = Graf, A., Eesti-saksa sõnaraamat. Tartu 1937.

EÕS = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. "Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu" II täiendatud ja parandatud trükk. Tartus, 1925-1937.

FBR = Filologu biedribas raksti. Rīgā 1921.-

Glück, Ernst, Übersetzung der Bibel ins Lettische: Ta Swehta Grahmata Jeb Dīewa Swehtais Wahrds. Riga 1685 und 1689.

Hauzenberga, E., Par kādu lībisko izloksni locījuma formu. Celi. Rakstu Krājums III. Rīgā, 1933.

Heikel Gebäude = Heikel, Die Gebäude der Tscheremissen, Mordvinen, Esten und Finnen. Journal de la Société Finno-Ougrienne. IV. 1888.

Izgl. Min. Mēnešr. = Izglītības Ministrijas Mēneš raksts. Rīgā, 1922 - 1940.

Явнис, К., Поневежские говоры литовского языка - К. Гуковский, Поневежский уезд, Ковно 1898.

Kalima Itämerensuomalaisten lainasanat = Kalima, Jalo, Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat. Helsinki 1936.

Kettunen LWb = Kettunen, Lauri, Livisches Wörterbuch. Helsinki 1938.

Kundzin Dzīvojamā rija = Kundziņš, Pauls, Dzīvojamā rija Latvijā. Rīgā 1934. Latvijas universitātes raksti. Arhitektūras fakultātes serija I Rīgā 1930/1934.

LKV = Latviešu konversacijas vārdnīca. Rīgā 1927.-

Latvijas universitātes raksti. Rīgā 1922.-

Loorits, O., Liivi rahva usund I. Tartu 1926. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis BXI.

Mancelius Phraseologia lettica = Mancelius, Georg, Phraseologia lettica, Das ist: Tägliches Gebrauch der Lettischen Sprache. Riga 1638.

Mauninen, I. , Etnografiline sõnastik. Tartus, 1925.

Mauninen, J., Soome sugu rahvaste etnograafia. Tartus, 1929.

Meillet, A., Les langues dans l'Europe nouvelle. Paris, 1928.

Mikkola Vecākie sakari = Mikola, J., Vecākie sakari somu un baltu valodu starpā. Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1930, II .

Mägiste SRS = Mägiste, Julius, Soome-eesti sõnaraamat. Tartu 1931.

Mülenbach-Endzelīn LVV = Mülenbachs, K., Latviešu valodas vārdnīca. Redigējis, papildinājis, noteicējs, J. Endzelins. Rīgā , 1929 - 1932.

Ojansuu Lisiä = Ojansuu, Heikki, Lisiä suomalais - balttilaisiin kosketuksiin. Helsinki 1921.

Rudziit, L., Līvokiel moju Letkiels. Līvod Rāndalist Aigarāntoz.Rīgā, 1934 II.

Rūķe, Valtā, Kurzemes un Vidzemes lībiskais apgabals.

Rõõk, G., Vana-eesti rahvakultuur. Tartu 1935.

Posti Grundzüge = Posti, Lauri, Grundzüge der livischen Lautgeschichte. Helsinki 1942.

Prellwitz Wrtb^2 = Prellwitz, W., Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache^2. Göttingen 1905.

Stender Entwurf = Stender, Gothard, Entwurf eines Lettischen Lexici. Braunschweig 1761.

Нор, Р.О. и Чемоданов, Н.С., Введение в языковедение. Москва 1945.

Thomsen Beröringer = Thomsen, Vilh., Beröringer mellem de finske og de baltiske /litauisk-lettiske/Sprog. Kopenhaven 1890.

Trautmann Wrtb = Trautmann, R., Baltischslavisches Wörterbuch. Göttingen 1923.

TÜT = Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Toimetused. B Humaniora. Tartu 1924.-

Velme, J., Rūjienes izloksne. Filologu biedribas raksti III. Rīgā 1923.

Virittäjä. Uusi jakso. Kotikielen Seuran Aikakausilehti. Helsingissä 1897 -

VÕS = Väike õigekeelsus-sõnaraamat. Koostanud Elmar Muuk. Seltsmes trükk. Tartu, 1940.

Walde Wrtb = Walde, A., Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1910.

Wiedemann EWb = Wiedemann, F.,J., Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. Zweite vermehrte Auflage. Im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften redigiert von Dr. Jakob Hurt. St. Petersburg 1893.

Wiget, W., Herkunft und Verbreitung der neueren germanischen Lehnwörter im Estnischen. Dorpat 1927. Sitzungsberichte d. Gel. Estn. Gesellschaft 1927.

Zēvers, J., Latviešu mājas un saimniecības lietu kultūrvēsturiska attīstība. Izglītības Ministrijas Mēnešraksts I. Rīgā, 1924.

Zēver. Spr.-kulturh. Unters. = Sehwers, Johann, Sprachlich-kulturhistorische Untersuchungen vornehmlich über

den deutschen Einfluss im Lettischen. Leipzig 1936.

ags.	anglosaksi
ask.	alamsaksa
gen.	genitiiv
e.	eesti
eL.	lõuna-eesti
ibid.	sealsamas
id.	sama
interj.	interjektsioon
isl.	islandi
kas.	keskalamsaksa
kr.	kreeka
krj.	karjala
küs.	keskülemsaksa
la.	ladina
lee.	leedu
lii.	liivi
lä.	läti
mpr.	muinaspreisi
mrd.	mordva
pl.	mitmus
pr.	preisi
r.	rootsi
rr.	riigi-rootsi
sg.	ainsus
sk.	saksa
sm.	soome
taa.	taani
tšer.	tšeremissi
vdj.	vadja
ve.	vepsa

ven.	vene
visl.	vana-islandi
vksl.	vana-kirikuslaavi
vrd.	võrdle
vt.	vaata
vven.	valge-vene
vvven.	vana-valge-vene

S i s u k o r d .

Lk.

Eessõna i

Sissejuhatus 1

Lühike ülevaade eesti ja liivi keele sugemeist läti keele foneetikas, morfoloogias, süntaksis ja frasseoloogias 5

Sõnaloetelu 17

Laensõnade liigitus 177

Meri ja sellega ühenduses olevad alad 178

Talu 181

Usund 187

Ühiskond ja inimene 189

Loodus 192

Halvustavaid ja sõimusõnu 193

Eesti-liivi laenud läti kirjakeeles 194

Laensõnade vanus 197

Kasutatud kirjandust ja lühendeid 2oo